

pletius l. i. § si cum impubere. ff. de peculio: Nam nec ipse impubes nisi quatenus est factus locupletior conveniri potest d. l. §. si cum impubere. Quando actio ex delicto filiosam. descendit, tunc ea aut est rei persecutoria, aut mixta, aut mere pœnalis: Actione rei persecutoria pater non peculio tenus; sed quatenus ad ipsum ex delicto filiosam. pervenit, & peculium dictum est tenebitur, ut puta propter furtum à filiosam. factum, aut res à filio vel filia amotas actione de peculio, vel utili actione furtiva, aut utili iudicio rerum amotarum pater conventus in id tantum condemnari debet, quod ex eo delicto in peculium versum est, vel ad ipsum pervenit. l. 4. §. & l. pen. de condict. furt. l. 3. §. ex furtiva ff. de pecul. vide Pet. Fabr. lib. i. semest. c. 12. & Ant. Fabr. lib. 4. conject. c. 1.

Idem dicendum erit, si contra patrem ob res quas filiosam. alea vicit, agatur. l. ult. §. 1. de aleatorib. Quod de rei persecutoriis diximus, etiam in mixtis, ut in actione quod. met. caus. & in L. Aquil. & similibus locum habebit, ut enim equum est patrem non ditari ex delicto & scelere filii, ita vicissim iniquum est eum ultra id quod in peculium versum est, vel quod ad ipsum pervenit his casibus teneri.

Actio mere pœnalis ex delicto filii nata in patrem de peculio non datur, atque hoc est quod hic Vlp. scribit: ex pœnalibus causis (pœnales causæ sunt ex maleficiis & delictis, ut furtum, injuriis, & similibus) non solere in patrem de peculio actionem dari, plane si filius ex ea causa jam sit condemnatus, pater actione iudicati peculio tenus convenitur l. etsi condemnatus 35. ff. de Noxal. act. Quia sicut stipulatione ita iudicio quoq; cum filio contrahitur, nec origo iudicii, sed ipsa iudicati velut obligatio spectatur, ut apud Vlpianum Papinianus docet in d. l. 3. §. idem scribit. 11. ff. de peculio. Sed etsi filius ex causa pœnali conventus post litis contestationem decesserit in patrem de peculio, vel quod in rem ejus versum est iudicium transfertur: l. tamen ex contractibus. 57. ff. de iudic. Nam post captum cum filiofamilias iudicium, caput filiofamilias teneri quasi ex contractu, quia iudicio quasi contrahi dicitur. d. l. 3. §. idem scribit. ff. de peculio: Mortuo igitur filiofamilias post litem contestatam quamvis ex delicto conventus esset, pater tamen quasi ex contractu tenebitur, exemplo heredis, quem post litem contestatam ex ejus delicto teneri supra diximus ad l. sicuti pœnam. 38. h. t.

Ad. L. 59.

Ulpianus libro 3. Disputationum.

Heredem ejusdem potestatis jurisque esse, cujus fuit defunctus, constat.

Videtur in b. l. etiam ad l. quod ipsis. 143. l. invitus. 156. §. 2. l. in his. 175. §. fin. & l. qui in ius. 177. h. t.

A It Ulpianus libro. 3. Disputationum: Heredem (quo nomine bonorum possessores, item fideicommissarii, & alii juris successores in-

telliguntur. l. prator. 117. h. t.) ejusdem potestatis jurisque esse cujus fuit defunctus: Succedet enim in omne jus defuncti, ita ut una quodammodo per-

R sona

sona ejus & defuncti censeatur. *l. hereditas. h. t. cum heres. de divers. & tempor. prescript.* Actiones igitur quæ defuncto competeabant, etiam hæredi ejusdem dantur, & quidem ita ut nunquam pleniores sint, quam fuerint vivo defuncto, id est, ita ut in eas veniat quam propter accidentia potuisset petere testator. *l. reperitur 84. ff. ad. l. Falc. l. si per imprudentiam. § 1. §. non mirum. 3. de evictio.* Sed & exceptiones quibus tutus esse peterat defunctus, hæredi profunt, si modo rei non personæ cohæreant. *l. 7. de except.* Pari modo quod defuncto non nocuit, nec successori nocebit, *l. invitus. 156 §. cum quis. h. t.* ubi Ulpianus ait: Cum quis in alii (antique dictum pro alius) locum successerit, non est æquum ei nocere hoc, quod adversus eum nocuit, in cuius locum successit. Ita affirmative vulgo legitur. Sed negative (scilicet, adversus eum non nocuit) legendum esse arguit. *l. 3. §. 2. de rin. actuque privat. ex qua ea regula desumpta est.* Similiter quod defunctus usucapere non potuit, nec hæres usucapiet. Et contra, quod defunctus usucapere potuit, & ipse usucapiet. Mala enim fides defuncti, bonæ fidei hæredi nocet, & impedimento est, ne possit usucapere, licet non velit uti accessione temporis ex defuncti persona, sed à se præscriptionem inchoare nam defuncti mala fides minus in ipsum transit. *l. vitia. 11. C. de acquir. vel. retin. poss. l. cum heres. 11. de divers. & temp. prescript. vid. And. Fachinæ. lib. 1. contrav. c. 66. & lib. 8. cont. c. 27.* ubi Ferdin. Vasquii, dissentientis argumenta accurate confutat. Contra bona fides defuncti malæ fidei hæredi prodest. *l. 2 §. viam. pro empt. l. 4. §. plume de divers. & temp. prescript. §. diutino. Inst. de usucap.* Succedit enim tam in virtutes quam vitia, & una cum defuncto persona esse existimatur, in una vero per-

sona hoc receptum est, ut mala fides obstat initio, non etiam capta usucapioni. *l. bonæ fidei §. fin. de acquir. rer. dom.* Ex his liquet nec deteriores esse nec meliorem causam hæredis, quam defuncti, nam hæres in omne jus quod defunctus habuit succedit, tam passive quam active. Hinc fit, ut actio quæ contra defunctum competit, in ejus hæredem detur. Item ut exceptio, quæ defuncto obstabat, etiam hæredi opponatur. *l. quod ipfis. 143. l. in hes. 175. §. fin. l. qui in jus. 177. h. t.* Aliquando tamen hæres minus juris habet, quam is, cui succedit ut ecce 1. actio de calumniatoribus, 2. Actiones populares, 3. actio injuriarum. *ff. de Injuriis. l. 4. de calumniatoribus. l. pen. de iniur. vocand. 4.* Sed nec personales servitutes. *§. fin. Inst. de usufruct.*

Nec personalia privilegia, & exceptiones personæ cohærentes ad heredem transeunt. *l. maritum. 12. & l. seq. ff. solut. matrim. l. 7. de except. t. in omnibus. 68. & l. privilegia. h. 4. 6.* Adde quod etsi donator ob ingratitudinem donatarii donationem revocare potest, hæres tamen ejus eam minime retractare queat. *l. 1 in fin. l. 7. & l. ult. in fin. l. de revocand. donat.* Contra vero non unquam accidit, ut melioris conditionis sit hæres, quam defunctus, nam ut supra dixi ad. *l. secuti.* Actiones mere pænales lite cum defuncto non contestata adversus heredem non competunt, Imo & rei persecutorie, ac mixte ex delicto descendentes eatenus in eum dantur, quatenus est locupletior factus. Similiter cum possessor ante litem contestatam dolo malo rem possidere desiit, ipse quidem nihilominus Iudicium suscipere cogitur, at hæres illius actione in rem conveniri non potest, quamvis in factum actione, quanto ex defuncti dolo factus est locupletior, restituere cogatur. *l. si in rem § 1. & l. seq. de rei vindic.*

dic. Sic nonnunquam lenior in hæredem competit actio. *l. 4. de magist. con. veniend l. 1. C. de hæred. tut.* Porro quod de hæredibus diximus ad eos etiam qui in rem sive dominium succedunt, puta emptores, legatarios &c. est producendum, nam & hos eodem jure uti debere, qui usus est is, in cujus jus Dominiumque successerunt, auctor est Paulus in *l. qui in jus h. t. hinc in l. in vitus 1 § 6. S. plerumque h. t. respousum est.* Plerumque eandem emptoris causam esse debere, circa petendū & defendendum, quæ fuerit actoris, ut ecce, Interdictum de itinere actuque privato, item interdictum de aqua quotidiana & æstiva non minus emptori, quam venditori datur. *l. apparet. S. hoc interdictum ff. de itin. & actu privat. l. 1. S. ait Prator. ff. de aqua quotid. & æstin. jus quoque excipiendi rei cohærens quod actori competebat singularis successor habet. l. emptori, 28. C. de evict.*

Denique omnia jura, quæ rei cohærent in emptorem, legatarium, & donatarium transeunt, *l. alienatio. 67. de contrah. empt.* Eadem ratione actio, quæ contra hæredem locum habuit, & contra successorem in rem datur. Exempli gratia, Si Creditor fundum à muliere intercedente pignori oppositum alii vendiderit, emptor quoque licet bonæ fidei sit actione in rem fundum mulieri restituere compellitur, quia Creditor nullum pignus vendidisse videtur, nec debet melioris conditionis esse emptor quam venditor. *l. ult. §. 1. ad SC. Vellej l. redemptores. 39. & l. seq. de rei vindic.* Quod si tamen actio sit mere pænalis ea non da-

tur contra successorem singularem, ideoque successor particularis ut emptor non cogitur stare locationi à priori Domino nempe venditore factæ, nisi ea lege emerit *l. emptorem. 9. C. de locat l. filosofam. 25. S. fin. ubi Duaren. ff. de solut. matrim.* Porro quod de actionibus diximus idem de exceptionibus statuendum est, eę enim rei cohærentes etiam singulari successorı obijciuntur *l. exceptio ff. de except l. 4 S. de auctor. de dol. mal. & met. except.* Atque hoc vult Vlpian. dum ait in *l. 143. h. t.* Quod ipsis qui contraxerunt obstat, & successoribus eorum obstat, Plane dolus venditoris emptori non obest, sicut vice versa non prodest. *l. sicut. 37. de empti.* At qui ex lucrativa causa possidet doli exceptionem patietur ex persona & causa in cujus locum successit *d. l. 4. S. si quis autem. de dol. mal. & met. except.* Sic quoque dolus venditoris emptori obest, quando is lucrum captat ex dolo venditoris, ut si emptor velit ad usucapiendum ex persona venditoris uti accessione temporis utetur cum sua causa suisque vitiis, ita mala fides venditoris non prodest emptori, alias mala fides auctoris non nocet bonæ fidei successorı singulari. *l. sed etsi res § prator. ait. 11. de publ. in rem act. l. 4. S. auctoris. 31. de dol. mal. & met. except.* si accessione temporis, quo is possidet non utatur. *l. an vitium. 5. de divers. & temp. except.* Et rursus bona fides auctoris successorı singulari non prodest, si ipse mala fide accepit. *l. pro emptore 2. S. si eam. ff. pro emptore. l. si mala fide. C. commun. de usucap.*

Ad, L. 60.

Ulpianus libro. 10. Disputationum.

*Semper qui non prohibet pro se intervenire, mandare creditur: Sed
et si quis ratum habuerit, quod gestum est, obstringitur mandati
actione.*

Tractatur in h.l. etiam l. hoc jure 152. § fin. h. t.

Qui mandatu meo pro me intercedit, contra me mandati habet actionem, idem est, si praesens alium pro me intervenire passus sum; mandati enim obligor, quia & mandatum tacito consensu contrahitur, *h. l. 60. l. si renumerandi 6 § passus. 2. l. qui fide. 53. ff. mandat.* Sed & is, pro quo absente & ignorante quis intervenit mandati iudicio obstringitur, si modo ratum habeat, quod gestum est, nam ratihabitio mandato comparatur. *l. fin. C. de SC. Maced. c. ratihabitio. 6. vers. nam etsi 9. de reg. jur. in 6. Obijcitur. l. 6. §. sed si ego. ff. de negot. gest. ubi dicitur nihil agi ratihabitio. Resp.* Ideo nihil agitur, quia Titii negotium, nec Titii nomine gessi; at si Titii negotium Titii contemplatione gestum sit vim mandati habet. Rursus videtur ob stare *l. 6. §. item quoniam 9. cum duob. seqq. ff. de negot. gest.* ubi ex ratihabitioe datur actio negotiorum gestorum. *Resp.* Distinguendum est, aut gessi non tuum negotium tui contemplatione, vel tuum negotium non tui contemplatione. Et negotiorum gestorum vide Philip. Math. *h. n. 11. & seqq.* actione teneris, si quod gessi ratum habeas. Ratihabitio n. negotium quod non tuum erat, vel non tui contemplatione gestum tuum effecit, & negotiorum gestorum obligationem conciliat. *d. l. 6. §. 9. l. ei qui servo. 7. C. quod cum eo qui in alien. potest.* Aut tuum negotium gessi tuo nomine, &

tu deinceps hoc ratum habuisti, & teneris mihi ex ratihabitioe non tantum actione negotiorum gestorum, sed etiam mandati *l. 9. negot. gest. l. si is qui. 30. ff. mandat.* neque enim novum est ut de eadem re & mandati, & negotiorum gestorum agere liceat.

Porro quicumque actus, quodcumque negotium ullum est ex defectu consensus regulariter confirmatur ratihabitioe ejus, quem tale negotium concernit. *l. 1. §. si ratum ff. quod iussu. l. 3. §. acquirere. ff. de con. po3.* Ratihabitio enim retrotrahetur ad tempus actus, seu negotii gesti. *l. fin. C. ad SC. Maced.* Idq; procedit non tantum in contractibus & ultimis voluntatibus, sed etiam in maleficiis; nam & in iis ratihabitio vim mandati habet *l. hoc jure 152. §. fin. h. t.* unde si quis absque meo mandato aliquem de fundo deiecerit, & ego ratum habeam, ipsemet deiecitse videor, nam deicere videtur, & qui mandat. *l. 1. §. deiecitse & §. sed et si l. 3. §. cum procurator ff. unde v.* id est, ad restituendam possessionem non secus, ac si ab initio deiectionem istam mandasset. *l. 1. §. sed & si quod. sup. de vi & vi armat.* Diss. Covarr. in clem. furiosus. part. 2. §. 1. n. 5. de homicid. Itaque non dubium quin & edicto (unde vi) tenear, & vis publicæ, vel privatae postulari possim: Simili modo si quis alicui injuriam fecerit, aut id quod perpetuæ Iurisc. dictionis causa propositum erat, corruperit, aut sciens dolo malo

malo testamentum suppreſſerit, ſubjece-
rit, deleverit & ego id ratum habeam, et-
iam contra me actio injuriarū, actio po-
pularis, quæ datur in corrumpentem al-
bum Prætoris, item judicium publicū ex
L. Cornel de falſis, deſcendens habebit
locum, quia & is, qui alicui injuriam in-
ferre, album Prætoris corrumpi, vel te-
ſtamentum ſuppreſſi, ſubjici vel deleri
mandaverit actione injuriarum, Judicio
populari, & pœna L. Corn. de falſis co-
eretur, *l. non ſolum. ff. de injur. l. ſi quis.*
§. pen. de juridiçt. l. 2. ad L. Cor. de falſ.
Sed hæc ita procedunt ſi malificium il-
lius, qui id poſtea ratum habet, nomine,
contemplatione fuerit commiſſum, ut
puta ſi quis aliquem meo nomine de
fundo dejecerit, nam ſi quis non meo
nomine deliquiſſet, ego factum compro-
bem, non ideo mandaſſe videor, *arg. l. ſi*
pupilli. §. ſed etſi ego. ff. de negot. geſt. l. ſed
ſi ſervus. ff. de precario. c. ratum. de reg. jur.
in 6.

Illud quoque monendum, quod rati-
habitiō nihil operetur in delictis, quæ
non poſſunt per alium mandari, ut A-
dulterium & ſimilia perſonæ cohæren-
tia, *arg. l. 1. §. ne autem. C. de caduc. tol-
lend. Dinus in c. ratihabitiōem n. 4. de reg.*
jur. in 6. Porro quod dixi ratihabitiōem
retrotrahi regulariter, hoc quia quōdian-
num eſt, uſumque habet paucis erit ex-
plicandum, quando locum habet quando
vero non: Tres igitur caſus ſunt diſtin-
guendi: Primus caſus eſt, quando lex
requirit conſenſum ſimpliciter ſine ulla

temporis præſinitione, & tunc ratihabi-
tiō retrotrahitur *d. l. fin. C. ad SC. Maced.*
l. antepen. C. de don. int. vir. & uxor. Se-
cundus caſus quando lex requirit con-
ſenſum præciſe certo tempore limitato,
& pro forma actus, & tunc ratihabitiō
non retrotrahitur: ut lex vult, ut juſſus
patris vel domini procedat, Tutoris au-
ctoritas ſtatim ſequatur negotium: igitur
ſi filius inſcio patre adeat hæreditatem
vel nuptias contrahat, ratihabitiō patris
poſtea interveniens nihil operatur, nec
retrotrahitur, *l. ſi quis. 26. §. juſſum de*
acquir. hered. l. quod nego. ff. de his. qui not.
inſam. Sic ſi Tutor ex intervallo nego-
tium ratum habeat, nihil agit. *l. obligari*
9. §. ult. de auct. tut. §. penult. Inſt. eod.
Tertius caſus quando lex intra certum
tempus, puta intra annum conſenſum
requirit, & tunc ratihabitiō retrotrahitur.
ut vim mandati obtinet, dummodo ra-
tum habeatur intra tempus jure præſti-
tū: Ut ſi alius meo nomine petierit bono-
rum poſſeſſionem, mihi acquiritur ita de-
mum, ſi intra centum dies ratum ha-
beam; poſt illud tempus fruſtra ratum
habeo. *l. 1. qui admitt. l. pen. rem. rat. ha-*
ber. Ut enim ratihabitiō confirmat nego-
tium antecedens, debet interponi intra
illud tempus, quo actus expediri debuit.
And. Tiraquel. *in tract. de retract.* Li-
guagier. *§. 1. gloſſ. 10. num. 85. & ſeqq.*
Carol. Molinæ. *ad conſuet. Pariſienſ. tit. 1.*
§. 37. gloſſ. 10. n. 40. adde And. Fachin.
lib. 8. contr. c. 61.

Ad l.

Ad L. 61.

Ulpianus libro 3. Opinionum.

Domum suam reficere unicuique licet, dum non officiat invito alteri, in quo jus non habet.

Cum publicus urbis aspectus ruinis ædium deformetur l. 2. C. de ædific. privat. Romæ sartorum tectorum cura Ædilibus Plebis erat de mandata l. 2. §. quod ad Magistratus vers. iisdem temporibus ff. de orig. jur. Varro lib. 1. de re rustic. & lib. 1. de ling. latin. In Provinciis vero hujus rei curam Præsides & priconsules gerebant, unde Vlp. lib. 3. opinion. (ex quo etiam hæc nostra lex est desumpta) auctor est à Præside Provinciæ inspectis ædificiis dominos eorum causa cognita reficere ea compellendos esse. l. 7. ff. de off. præf. Et quidem si Dominus detrectabat domum ruinofam reficere, tunc eam Curator Reipub. publico sumptu reficiebat, & si dominus post opus perfectum intra quatuor menses sortem cum usuris non persolverat ejus dominio privabatur, & Respub. ædificium jure distrahebat. l. ad Creditoris 46. in fin. ff. de damno Infect. Cum itaque domum reficere non tantum liceat, sed etiam dominus aliquando cogatur, h. l. nostra docet, quando ea refectio fieri debeat, ita scilicet, ut non officiat vicino, quare ædificans vicino cavere tenetur, ne quid in ædes aut aream vicini immittat, nisi talis servitus ei sit constituta. l. sicut. §. A-

risto. §. servit. vindic. Non potest etiam vicino nocere intermittendo legitimum spacium quod inter vicinas insulas intercedere oportet. l. Imp. de servit. urban. præd. quod spatium duorum pedum & semis fuisse tradunt Cujac. lib. 1. obs. c. 4. & lib. 23. c. 4. Et Barnabas Brissonus. lib. 1. seiekt antiquit c. 2. Item si lege municipali certa forma sit ædificiis præscripta (uti præscripta fuit olim Romæ temporibus Augusti & posteriorum Imperatorum ut testatur Tacitus lib. 1 §. animal. & ad eum Iustus Lipsius. Briss. d. lib. 1. c. 1. Quo spectatur. l. 1. C. de servit. l. 1. C. de ædific. privat.) eam Dominus non poterit excedere, & sic luminibus vicini officere. l. qui luminibus. i. 1. de servit. urban. præd. l. 13. C. de ædific. privat. Quod si vero lege municipali nullusmodus est ædificiis præstitus, nec etiã domus reficiendo ullam servitutem debet, tunc Dominus eam altius tollere potest, etiã obscurando lumina vicini l. cum eo. 9. ff. de servit. urb. præd. l. altius. 9. & seq. C. de servit. & aqua. Nam non soli modo sed & cœli, quod supra solum est dominus intelligitur, is qui ædificat l. fin. §. pen. ff. quod vi aut clam. ex Diametro Sandio refragatur Philip. Math. h. m. 3. pag. 356.

Ad. L. 62.

Julianus libro. 6. Digestorum.

Hæreditas nihil aliud est, quam successio in universum jus, quod defunctus habuerit.

Non convenit inter interpretes quid successionis appellatio, quæ in hac definitione loco generis ponitur, significat. Sed verius est ea non denotari rem quandam incorpoream, quæ successit in omne id, quod defunctus habuit, ut Bart. in rub. de acquir. vel amitt. hered. & ad l. 3. de bon. poss. notavit, quem sequitur Donell. lib. 6. comm. c. 2. Nam aut successio significat 1. successionem qua succeditur. 2. aut jus succedendi, 3. aut rem in qua succeditur, 4. aut vero rem quæ succedit: Prima significatio huic loco non convenit, nam successio qua hæres succedit, est factum & actus qui est in hærede qui succedit: hæreditas in jure per se & contra hæredem consistit. tot. tit. de reb. corpor. & incorp. l. 2. de rer. divis. l. hæredis appellatio. de verb. signif. Deinde successio hac est apprehensio seu acquisitio hæreditatis, hæreditas vero id quod apprehenditur: Iam vero multum interest inter rem, quæ apprehenditur & ipsam apprehensionem: Deniq; successio hæc non est, nisi tunc, cū aditur hæreditas at hæreditas existit etiamsi non sit adita: Imo vero illa proprie dicitur hæreditas quæ nondum est adita, nullo igitur modo successio pro facto seu actu succedendi potest accipi. Sed nec jus succedendi significat ut Accurs. in l. 1. de rer. divis. aſſimat, Ius enim succedendi hæres habet, antequam adeat hæreditatem, at hæreditatem heres non habet, priusquam adeat hæreditatem, & ideo hæres ante aditam hæreditatem mortuus jus succe-

dendi intra annum transmittit ad hæres suos quoslibet, hæreditatem non transmittit. l. cum antiquioribus. C. de jur. delib. De re vero in quam succeditur non potest intelligi successionis vocabulum nam res illa est jus universum, quod habuit defunctus, siquidem in id hæres succedit l. 37. ff. de acquir. vel omit. hered. At in hac lege traditur hæreditatem esse successionem in illud jus, non est ergo jus, in quod succeditur, seu quod defunctus habuit: Præterea hæreditas maxime est, quæ nondum est edita, vel successionem acquisita: Igitur hæreditas non sic dicitur successio, quasi sit ea solum, quæ per successionem obtineatur; Relinquitur igitur, ut hæreditas sit res, quæ in defuncti jus succedit. Nam in libris nostris verbalia in 10. significant non tantum rem, quæ actionem patitur, sed & quæ agat, sic accessionis vocabulo significatur res, quæ alii accedit, ut cum dicimus fidejussoris obligationem esse accessionem principalis obligationis. §. fidejussores. Inst. de fidejussor. Ac ne quis de hujus vocabuli significatione dubitandi causam habeat, illud etiam considerandum est, quod juris auctores hæreditatem dominam vocant; item vicem defuncti eam sustinere scribant, l. non minus de hered. inst. l. hæreditas de acquir. rer. domin.; §. servus etiam alienus, Inst. de hered. Inst. l. mortuo, de fidejuss. Ex quo efficitur eam in defuncti locum successisse: neque enim aut defuncti vicem sustinere, aut rerum hæreditariarum domina dici posset, nisi intellige-

telligeretur in defuncti locum successisse. Est ergo hæreditas res incorporea quæ defuncto succedit: Hæc autem res nihil aliud est quam quædam universitas, quæ successione omnia jura defuncti occupavit, occupata tenet, & quodammodo ex iis efficitur: Qua de causa à juris auctoribus universitas, in *l. bonorum 2. de verb. sign. l. 1. de rei vind.* Jus successionis, in *l. 1. §. fin. de rer. divis.* Et successio universitatis appellatur, *l. 3. de bonor. poss.* Cæterum ex eo quod dicitur hæreditas universitas esse, efficitur universitatem non significare res singulas, *d. l. bonorum de verb. sign.* Proinde qui hæreditatem petit, non necesse habet res singulas enumerare, sed satis est, si hæreditatem in genere petat: Ex eo autem quod jus esse dicimus hæreditatem duo efficiuntur, unum, hæreditatem esse, etsi nulla sint corpora in hæreditate, & ideo qui eam hæreditatem adit hæredem fieri & obligari creditoribus hæreditariis, *l. 3. §. 1. vers. denique de bonor. poss.* Atque hoc est, quod Papinianus scribit in *l. hæreditas, de petit. hered.* hæreditatem etiam sine ullo corpore juris intellectum habere, vult

enim Papinianus iis verbis significare hæreditatem, etiam absq; ullo corpore jure intelligo hæreditatē, alterum est, quod hæreditas etiam damnosa sit hæreditas.

Additur in definitione, In universum Jus, id est, commoda & incommoda: Commoda ut dominium, actiones, & restitutiones, quas defunctus habuit. *l. heres in omnem, ff. de acquir. hered.* nisi jus aliquod defuncto sic tributum sit, ut ejus personæ cohereret, ut si ei constitutus fuerit usufructus, vel personale aliquod aliud beneficium competierit, tale enim jus personam egredi non potest: Per incommoda non tantum intellige res alienum quo defunctus tenebatur, sed etiam ea onera, quæ ipse hæredibus suis imposuit, vel promittendo aliquid, vel ab his legando. *l. 2. ad SC. Trebellian.* Atque ita juris verbo hic intelligimus non tantum jus, quod defunctus habuit in alios, sed etiam quo ipse tenebatur aliis, aut fecit quo alii tenerentur.

Postremo loco additur, quod defunctus habuit, ex quo sequitur non viventis, sed defuncti tantum esse hæreditatem. *l. 1. ff. de hered. & actio. vendit.*

Ad. L. 63.

Julianus libro 17. Digestorum.

Qui sine dolo malo ad Iudicium provocat, non videtur moram facere.
Dicitur b. etiam ad l. non potest improbus. 99. b. t.

AN mora facta sit, potius in facto, quam jure consistit, & plerumque ejus rei difficilis & incerta est definitio, *l. mora. 32. ff. de usuris.* Hinc debitor, sive possessor, sive promissor eo ipso quod non solvit interpellatur, sed provocatus ad Iudicium non intelligitur moram fecisse, sed hoc ex circumstantiis est æstimandum, nam si nulla justa

causa intercedente Iudicium suscipere & litigare quam id quod petitur solvere mavult, intelligitur esse in mora. *l. nemini. 82. in fin. de verb. obl.* ut si quis sciens se debere, & rem quæ petitur adversari esse nihilominus Iudicio contendere paratus sit. *l. fin. de condict. furt.* Cæterum si absque dolo malo, id est, iuste & bona fide ad Iudicium provocat, id est, paratus est

est Iudicium accipere & litigare, nullam moram facere videtur. *h. l. & l. antepen. ff. de usur.* Cum enim mora sit injusta dilatio, & frustratio præstandi ejus quod petitur. Quod optima ratione differendi causa sit moræ annumerari nullo modo potest. *l. sciendum. 21. & trib. l. seqq. ff. de usuris.* ut ecce qui in alterius locum succedit, veluti hæres & bonorum possessor justam habet causam ignorantiae an debeat id quod petitur. *l. qui in alterius. sup. h. t.* Itaque licet statim non solvit sed litui se offerat bona fide non poterit tamen moræ insimulari, nam Venulejus ait: Non potest improbus videri, id est, frustrator, aut cessator, qui nescit quantum solvere debeat. *l. non potest. 99. h. t.* Quapropter si res quæ petebatur post litem contestatam perempta fuerit, reus ita demum ad æstimationem tenetur, si absque justa causa iudicium susceperit. *l. illud. de petit. hered. l. ex legati causa. & d. l.*

nemo. §. fin. de verb. oblig. Quod in Prædone vel fure dici non potest, hic n. scit se nullam habere justam litigandi causam ideoque moram non purgat etiamsi paratus sit iudicium suscipere. *d. l. fin. de condit. furt. d. l. illud. de petit. hered.* Usuræ quoque iis casibus, quibus à tempore moræ præstari solent. *l. mora §. in bonæ fidei. ff. de usuris.* non aliter à lite contestata debentur, quam si absque justa causa Iudicium sit provocatum, eademque ratione rescriptum est, non posse creditorem pignus distrahere, si debitor paratus residuum debiti solvere, quia ignorat quantum adhuc restet persolvendum arbitrium, qui excutiat rationes petierit. *l. si residuum C. de distrah. pignor.* Nam distractio pignorum non fit jure nisi moram trahente debitore, *l. 7. C. de distrah. pign.* hoc autem casu debitor moram non facit, ut qui probabili de causa ad Iudicium provocat, & arbitrum petit.

Ad L. 64.

Julianus lib. 29. Digestorum.

Ea quæ raro accidunt, non temere in agendis negotiis computantur.

HÆc lex ex lege. 3. 4. 5. & 6. de legibus explicari debet, sensus ejus est, quod eorum quæ perraro eveniunt, non temere, id est, non facile habenda sit ratio, quia jura de his, quæ plerunque accidunt constituuntur, quæ sæpe fiunt certo definiri ac præceptis comprehendere possunt, Quæ raro eveniunt, cum indefinita & indeterminata sint in nullam artificis disciplinam, nullamve doctrinam præceptionemque incidunt, quapropter neque de his legislatores leges condendas existimarunt, hoc animadversione dignum est, quod hæc voces (sæpe & raro) bifariam accipi

possunt, aut simpliciter & absolute, sine collatione ac similitudine, aut respectivè & relative ad alterum ejusdem vel diversi generis. Absolute sæpe evenire dicimus, quod in dies accidere solet, ut aquam pluviam cadere, hominē mori & quæ his sunt affinia, quorum usus est quotidianus: Absolute raro fieri dicitur, quod semel, aut bis tantum evenit, aut evenire potest, ut foeminam uno partu septem filios edere, hominem mortuum resuscitari. Quod in Lazaro factum legimus, vel lapides pluere, cæteraque hujus generis: hæc enim dicuntur absolute raro, & sæpe fieri, quia ad nullam rem certam definitamq; refe-

S

runtur

runtur; Alia ratione dicitur sæpe quid fieri respective, veluti si duas res conferimus, quarum utraque euenire quandoque solet, sed altera magis quam altera: veluti cum dicimus sæpe homines intestatos mori comparatione facta ad eos qui testato moriuntur, plures ab intestato quam testato occidunt, huc spectat species à Paulo tractata in *l. antiqui. 3. si pars hered. pet.* Quidam decessit relicto filio, & uxore gravida, filius pro parte hæres erit & ideo partem tantum hæreditatis petere debet: hinc queritur quotam petere debeat, ne plus iusto petat, dubitationem parit quod incertum est, quotiam sint nascituri, nam interdum unus tantum, interdum duo, interdum tres, interdum quatuor, interdum etiam quinque nascuntur. Vt Isti in *d. l. antiqui. & veterum 8. de reb. dub. & in l. si pater. 32. de solut. Gellius lib. 10. c. 2. Plinius. lib. 7. c. 3. memoria prodiderunt. Ant. Huiberus. in Poly histore. c. 11. Sed. Isti mediam viam secuti inspexerunt quod fieri non admodum raro posset, id est, quia fieri poterat, ut tergemini nascerentur, quartam partem filio superstiti assignarunt, tergeminos namque nasci & si per se & suapte natura admodum raro accidere solet sæpe tamen evenire dicitur, si cum eo conferas, quod quatuor aut quinque unico partu nascantur. Itaque de his quæ vel suapte natura, vel saltem in suo genere, quoad ejus fieri potest, & relative sæpe evenire solent leges ferendas existi-*

marunt Iuris auctores.

Illud quodque notandum quod jura aliquando constituentur de eo quod raro accidit, sed de eo quod accidit, semper eodem modo accidit in suo genere: ut jus constitutum est de insula in mari nata ut fiat occupantis. *§. insula Inst. de rer. divis.* Item jus constitutum est de partu quinquagenariæ, ut sit legitimus et si rarissime accidat ut mulier ea ætate pariat. *l. si major C. de legit. hered.* Sed utrumque eo constituitur, quia insula cum nascitur in mari, semper eodem modo sit, ut terra extra mare pro sive illa aquas relinquat, sive ab aquis relinquatur: Et major quinquagenaria si parit, semper uno modo contingit, ut fiat nimirum per conjunctionem naturalem, unde evenit ut de his recte constitutur, ejus certum quia cū de his constituitur jus certum & unum, non est metuendum, ne interdū id fiat iniquis quibusdam casibus: Nam quicquid accidet, semper uno & eodem modo eventurum sit. Hugo Donell. *lib. 4. comment. c. 15. circa fin.* adde Pacium *cent. 1. quest. 10.* & Angulum Matthiacium *lib. 1. de viarum ratione Iuris. c. 31.* Denique queri potest quid fiet si casus emergat qui aut raro aut nunquam antea evenierit, sane hic nova Principis constitutione decretove opus est, aut interpretatione II. quæ ad similes casus latæ sunt, quemadmodum recte docet Imp. Iustin. in *præfat. Pand. const. 3.* & Aristotel. *lib. 5. ethicor. c. 10.*

Ad L. 65.

Iulianus libro. 54. Digestorum.

Est natura cavillationis, quam Græci σωσιστην (id est acervalem syllogismum) appellant, ut ab evidenter veris per brevissimas mutationes disputatio ad ea, quæ evidenter falsa sunt, perducatur.

Agitur hoc loci non de omni cavillatione, sed de ea, quam Græci speciali nomine σωσιστην vocant, eaque recte definitur, ut sit cavillatio, in qua per brevissimas mutationes, id est, per minutissimas interrogationes & quasi per gradus paulatim addendo aut detrahendo ab evidenter veris, ad evidenter falsa pervenitur, quem acervalem Syllogismum appellant Cicero lib. 1. de orat. Persius Satyr. 6. Inventor Chrisippe tui finitor acerve: Horat. lib. 2. Epist. Exempla soritis hæc sunt. Certum est plures collegium facere, quæ retigitur quis, an non faciunt sex collegium? id quod est concedendum, deinde si sex, an non & quinque? Si quinque, an non & quatuor? Si quatuor, an non & tres? Ac deinde his omnibus concessis inferat quod falsum est, duos etiam collegium facere: Constat enim ex lege Neratius de verb. sign. ad constituendum collegium tres ad minimum requiri. Item an non tredecim oves faciant gregem? ita sane. An non & duodecim? An non & undecim an non & decem; & hoc quoque verum est, cur ergo non & novem constituunt? id vero falsum est. *lult ff. de abigeis.* Sæ-neca quoque lib. 7. de benef. c. 4. Falsi soritis proponit exemplum hoc modo: Is cuius prostitute sunt leno est, omnia autem sapientis sunt inter omnia & prosti-

tutæ sunt, ergo & prostitute sapientis sunt, leno autem est cuius prostitute sunt, ergo sapiens leno est.

Ad extremum hic quæstio moveri potest. An cavillatione, & fallaci sorite uti Advocato liceat? Et sane licet hic frequentius Dd. placuerit, quod Advocatus fovens Iustam causam possit per Fallaciam & malitiam vincere adversarium suum *gloss. in c. domus noster. 23. quæst. 2. Minsing. cent. 3. obs. 6. Catellius Cotta in memorab. lib. 9 in verb. Dolus bonus. And. Tiraquellus. in utroque retractu in præfat. n. 70. Rectius tamen Andreas Alcicius. & cum secutus Goddæ. in l. natura cavillationis. 177. de verb. sign. sentiunt gravi viro Advocato nunquam convenire in causarum defensione cavillationibus uti, nec eum debere de victoria magis, quam de virtute esse sollicitum, non igitur utendum fallaciis, sed potius operandum est, ut solida juris ratione ac interpellatione huiusmodi sophisticas captiones frangere, convellere, ac illidere valeamus, id autem assequemur si nos elenchorum peritos reddiderimus ingeniaque nostra non vasis quaestiuunculis, novis opinionibus, ac inutilibus cavillis, sed potius solida vera, ac recepta doctrina excoluerimus. *151. de (Ait Aristoteles elenchor. c. 1.) ἐργον περὶ ἡμετέρας τὰς εἰδὸς ὁ ἀψευδὴς μὲν αὐτὸ περὶ ἀνθρώπου &c.**

Ad L. 66.

Iulianus. libro. 60 Digestorum

Marcellus: Desinit debitor esse is, qui nactus est exceptionem Iustam, nec ab æquitate naturali abhorrentem.

Hæc lex explicata est ad legem 13. h. t.

Ad L. 67.

Idem libro. 87. Digestorum

Quotiens idem sermo duas sententias exprimit. Ea potissimum excipitur, quæ rei gerendæ aptior est.

De hac lege tractatum est ad legem. 9. h. t.

Ad L. 68.

Paulus libro singulari de dotis repetitione.

In omnibus causis id observatur, ut ubi personæ conditio locum facit beneficio, ibi deficiente ea beneficium quoque deficiat, ubi vero genus actionis id desiderat, ibi ad quemvis persecutio ejus devenerit, non deficiat ratio auxilii.

Interpretatur hic etiam l. privilegia. 196. b. t.

Privilegium dupliciter accipitur, aut pro singulari jure, quod in unam solam personam concipitur, atque ita accipitur in l. 12. tab. dum ita sancitur. Privilegia ne irroganto. Cicero. 3. de l. A. Gellius. lib. 10. c. 20. Dicitur enim privilegium quasi lex privato data, ut ait Isidorus referente Gratiano. in c. privilegia. dest. 3. Nam priva veteres singula dicebant; huc respexit Vlp. in l. 8. ff. de d. dum ait: Iura non in singulas personas, sed generaliter esse constituenda Cujac. lib. 15. obs. c. 8. Ant. Augustin. de

legib. pag. 159. Briss. lib. 4. de verb. sig. Aut Privilegium accipitur pro beneficio & jure singulari quod non in unam sed in plures personas ejusdem conditionis conceptum est. l. jus singulare 16 ff. de ll. Cujac. d. loc. Atque ita privilegium in hoc loco, tum alibi apud juris auctores plerunque accipitur: Et est nihil aliud quam beneficium, quo contra jus commune aliquid indulgetur, singulari quodam favore aut clementia vel rebus, vel personis concessum: Estque duplex aut Personale, aut reale.

Per-

Personale est quod personæ conceditur, vel cui personæ conditio locum facit, vel cujus causa proxima est personæ: hæc personæ cohæret, nec transit ad alios, sed persona cui concessum est, deficiente & ipsum deficit: huiusmodi est privilegium, quod competit marito in repetitione dotis, ne ab uxore soluto matrimonio in plus quam facere possit conveniatur: hoc enim beneficium hæredibus aut Fideiussori mariti non datur. *l. maritum. 12. & l. etiam ff. solut. matrim.* Sic quoque exceptiones, quæ Parentibus, sociis & similibus personis competunt, ut scilicet eatenus tantum quatenus facere possint, conveniantur, eorum fideiussoribus aut hæredibus non profunt, qui personis ipsorum cohærent *l. exceptiones. 7. ff. de except.* Sic quod mulieri à Iustiano tributum est, ut de dote agens omnibus creditoribus etiam expressam anteriorem hypothecam habentibus proponatur *l. assiduis. C. qui pot. in pig. bab.* Ad hæredes ejusdem minime pertinet cum sit personale. *l. 1. C. de privileg. dot.* Similiter licet pupillus in actione personali privilegium habeat, præferaturque aliis Creditoribus; successores tamen illius non habent. *l. dabimus. 16. ff. de reb. auct. ud. poss.* Aliquando tamen Privilegia personalia personam egrediuntur: Primum enim si causa privilegii in liberis verificetur personalia privilegia ad liberos extenduntur *l. quia. 1. etiam. ff. solut. Matrim. l. ult. §. exceptus C. qui pot. in pig. hab. Zas lib. 2. sing. res. c. 4. Iacob. Concenatius lib. 2. quest. jur. c. 12.* Deinde si privilegium personæ datum sit propter causam, non propter personam, transmittitur ad hæredes, ut beneficium restitutionis in integrum minoris conceditur minori propter causam, nempe laesionem, itaque hoc beneficium etiam minoris hæredibus competit. *l. non solum*

ff. de integr. rest. minor. Tertio Privilegium personæ concessum, etiam ad domesticos, maxime ad uxorem & liberos quamdituis cui concessum est vivit, porrigitur *l. pater. ff. de servit. legat. l. medicos. C. de professor. lib. 10. l. 2. in fin. l. C. de Episc. & cleric.* nisi nominatim domestici à Privilegio concessio fuerint exclusi. *l. 3. in fin. & l. seq. ff. de censib.* Quarto Privilegia personæ sub nomine dignitatis concessa ad suos hæredes transire recte post Accurs. annotavit. Cujac. in *l. sordidorum 43. C. de excusat. muner. lib. 10. per l. 1. & 2. C. de privil. eor. qui in sacr. palat. milit. lib. 12.* Sunt & alii casus, quibus privilegia personalia egrediuntur personam, & ad successores transeunt, quos notat Zasius. *d. c. 4. & Concenatius. d. c. 12.*

Privilegium, reale est, quod non personæ, sed Rei, causæ, actioni, Contractui, collegio tribuitur, & ad successores transit *h. l. & l. privilegia 196. h. t.* ut tempus quod Iudicatio datur, quod hodie quatuor est mensium. *l. fin. §. ult. C. de usur. rei Iud.* Etiam hæredibus Iudicati, cæterisque qui in ejus locum succedunt, prodest, siquidem non personæ, sed causæ datur. *l. tempus. 29. de re Iudic.* Sic exceptio SCti Vellejani rei, non personæ cohæret ideoque etiam hæredibus, & fideiussoribus mulieris competit. *l. mulierem. 14. & l. hæredes. 20. C. de SCto. Vellian.* Sic jus aquæ ducendæ à Principe prædio datum, extincta persona non expirat, contra quod personæ concessum est, cum persona extinguitur. *l. 1. §. permittitur. ff. de aqua quod. & astir.* Mortuo tamen eo cui datum est à Principe revocari solet, adeo ut successorem injuria affici Vlp. dicat, cui id fuerit denegatum *d. §. permittitur.* vide Duaren. *lib. 1. disput. c. 52.* Sic immunitates personis datæ cum personis extinguuntur, rebus concessæ

nunquam intercidunt. *l. 3. de censibus. l. 4. ff. de jur. immunit.* Quod si immunitates generi posterisque datæ sint, ad eos qui ex feminis nati sunt non pertinent. *l. 1. §. 1. & 2. de jur. immunit.* Catel. Cott. in *memorabilibus. in verb. immunitates.* Andr. Tiraquell. *de utroque retractu. §. 1. gloss. §. n. 239.* Andr. Gail. *lib. 2. obs. pract. c. 2. n. 16.* At quæstionis est, utrum privilegium immunitatis in dubio censetur personale; An vero Reale? Distinguendum est utrum illud privilegium, sit ex gratia, an ex contractu concessum; priori casu in dubio censetur personale, habetur enim stricti juris, ac ob id non extenditur ultra personam in privilegio nominatam: Altero casu censetur esse reale, & ob id transitorium ad heredes, quia ex contractu privilegium acquiritur, ex naturali affectione etiam hære-

dibus suis prospexisse præsumitur. Gail. *d. lib. 2. c. 2. n. 13. & seq.*

Porro Privilegia Collegiis, Corporibus, aut Civitatibus concessa realia censentur, & ad posteros transeunt: Nam hujusmodi corpora renatis subinde hominibus nunquam intermoriuntur. *l. proponebatur. ff. de Judic.* Quæstio hic moveri potest: Si Privilegium vel immunitas Collegio vel corpori concedatur, quod tunc erat exigui numeri, successu autem temporis excrevit, in magnam multitudinem, anne ista immunitas minuatur, An vero nihilominus omnibus istius corporis hominibus competat?

Et non minui, sed omnibus competere verius est. *l. damni §. si is qui unas. ff. de damno infect. per quem textum ita respondit Zasius lib. 1. sing. respon. c. 15.*

Ad. L. 69.

Paulus libro singulari de assignatione libertorum.

Invito beneficium non datur.

Dicitur hic etiam. ad. l. invitatus 156. §. ult. b. t.

Quia hæc lex est desumpta ex libro singulari Pauli de assignatione libertorum, igitur, exemplo ex ea materia petito, hæc lex declarari potest, nam, si duobus fratribus libertus assignatus fuerit, is utriusque proprius erit, sed si alter repudiet, liberi ejus quod conquerantur nihil habent. *l. 1. §. si cum. ff. de assign. libert.* Quia cum pater noluerit liberi nihil petent, ne, cum invito beneficium non detur, adversus factum patris venire videantur. *l. cum matre. C. de rei vindic.* Etsi vero hæc lex ex tractatu de assignatio libertorum sit desumpta, tamen ea (cum Cujac. *ad. l. 1. b.*

t.) ad solam libertorum assignationem non est restringenda: Est enim generalis & à Paulo in *d. lib. singula.* ut ratio alterius rei probandæ causa, fuit adhibita: At si ratio fuit non potuit non esse generalis, quia ex puris particularibus & singularibus propositionibus nihil necessario inferitur; nec illi etiam hac regulam coangustant, qui eam solis juris beneficiis ac privilegiis intelligunt, ac ita interpretantur, ut beneficium quod hic conceditur, invito non tribuatur, beneficii enim verbum latius patet, eoque significatur, quicquid alicui præstatur gratis, humanitatis ac libertatis causa, non tan-

tum si jure tribuitur, sed etiam si à privatis confertur in alios. *l. beneficium. ff. de constit. Princip. l. in commodato. §. si. ff. commod. juncta. l. 1. & 2. ff. de precario.* Generalis igitur est hæc regula, eaque idem Paulus significat, quod Ulpian. in *l. inuitus. 156. §. ult. h. t.* voluit, dum ait. Quod cuique præstatur, invito non tribui, id est, omne quod alicui præstatur, quod cunque etiam id sit, & quocunque, aut cuicunque præstetur Inuito non tribuitur, id est non acquiritur cum effectu, vel eo uti non cogitur, sed ejus repudiandi habet facultatem, beneficium enim perdit beneficii & liberalitatis nomen, si in invitum conferatur. omnium enim beneficiorum ea natura est, ut non sit necessitas sed potestas, & quicquid in honorem alicujus inventum est; definit privilegium vocari posse, si cogas, auctore Quintiliano *declamat. 7.* Imo non beneficium, sed injuria esse censetur, si beneficium invito obtrudatur. Senec. *lib. 5. de benefic. c. 19.* cui convenienter. Plautus. *in trinummo. act. 3.* Scen. 3. ait: Nullum beneficium judico esse id, quod cui facias non placet hinc fit ut Donatio invito non acquiratur. *l. hoc. jure. §. non potest. de Donat.* Similiter nec Creditor debitorem presentem & invitum obligationis vinculo liberare, potest, ne beneficium invito detur. *l. si debitor. 91. de solut.* Sic si cui legis beneficium competat, eo invitus uti non cogitur. potest enim quisque iis, quæ pro se introducta sunt renunciare *l. penult. C. de pactu. l. pactum. ff. eod.* Ideo minor repudiare potest beneficium restitutionis in integrum si læsus sit *l. si Iudex. ff. de minoris.* atque huc pertinet quod Cicero. 3. verrina ait, Quod mihi lex mea causa dat, eo mihi uti non licet. Cui convenit quod Senec. *de cla. 7. lib. 2.* scribit. Senator post sexagesimum quintum annum incuri-

am venire non cogitur, nec vetatur, quicquid enim honoris nomine datur, in utramque partem licet, alioqui definit præmium esse, cui necessitas imponitur.

Sed obijcitur contra hanc regulam, quod quicquid servus ex quacunque causa acquirit, id Domino etiam invito & repugnanti acquiri *l. servus retante 62 de verb. oblig. l. acquirantur §. 4. de acquir. rer. dom.* Ergo videtur beneficium etiam invito domino per servum dari. Resp. In *l.* non dicitur, invito nihil dari, nihil præstari aut tribui, sed quæ per servum acquiruntur his verbis non continentur. Nam cum per servum quid acquiritur domino, in eo nihil datur domino à quoquam, nihil præstatur, sed Dominus à servo prius quæsitum & in numero rerum suarum inventum suo jure occupat, quod igitur dicitur invito liberalitatem non acquiri, hoc non pertinet ad ea, quæ per servum acquiruntur, etiam si quid servo donatum sit: licet enim id, quod à donatore in servum confertur liberalitatis sit, tamen, quod à servo id ipsum quæsitum deinde à servo ad Dominum transsit, non est liberalitatis, sed necessitatis, non enim transit quia servus velit, sed quia quæsitum retinere non potest. *l. placet de acquir. hered.*

Rursus obijcitur *l. solvendo. 49. ff. de negot. gest. & l. solvere. 53. ff. de solut.* ubi dicitur qui pro invito & ignorante debitore solvit, eum liberat, ergo hic beneficium invito datur, & acquiritur. Resp. Regula nostra scripta est de iis, quæ recte & immediate alicui acquiruntur, ad ea autem, quæ per consequentiam & interpositam personam acquiruntur, non pertinet, quod enim beneficium quæve acquisitio in aliquare, aut alicujus persona primo recte consistit nihil prohibet quominus ejus commodum ad alios etiam ignorantes & invitos pertineat, Ali-

ter

ter respondent Decius, & Cagnolus. Qui hanc *l. n.* intelligunt obtinere, quando solum agitur de utilitate ejus cui conferendum est beneficium, non autem quando de alterius inter esse privato, vel publico: Nam hæc solutio *in d.l. 53. & 49.* non tam debitoris causa fieri hic videtur, quam Creditoris, cui ut satisfiat oportet, a quo vero nihil interest.

Tertio objicitur, quod libertas, quæ maximum & inæstimabile est beneficium *l. libertas. 106. h.t.* etiam invito datur. *l. ult. C. de Testament. manumiss.* Respond. servus proprius à Testatore manumissus, hæresque institutus, est necessarius, adeo ut sive velit sive nolit protinus post mortem testatoris liber & necessarius fiat; sed hoc non tam in ipsius commodum, quam honorem Testatoris datum intelligitur, ut ejus potius, quam Testatoris, qui non solvendo forte decesserit, bona à Creditoribus possideantur, & distrahantur § *necessarius. Inst. de hered. qual. & different.* Alias extra hunc casum servis arbitrium manet, ut

inquit Iustin *in l. ul. C. de Testament. manum.*

Porro interdum beneficium datur invito, si publica causa concurrat: Veluti si alicujus renuentis saluti succurratur: hominem enim servare Reipublicæ interest. *arg. l. cum ratio. S. pen. ff. de bon. damnat.* Et pulcherrimum opus est (teste Seneca *l. 2. de beneficio. c. 3.*) etiam invitos nolentesque servari: Hinc humanitatis ratione receptum est, ut quilibet appellare possit nomine ejus, qui ad Supplicium ducitur, quamvis ille repugnet *l. non tantum. 6. ff. de appellat.* Sic Pupillo etiam invito tutor datur. *l. 5. & 6. ff. de tutor. & curator.* naturali enim Iuri conveniens est, impuberes esse in tutela. *9. pen. Inst. de Tut. Tutor.* Item ei, qui in possessione servitutis constitutus est, invito, nec de conditione sua litigare passo, succurritur. *l. 1. usque ad l. 7. ff. de liberali. caus.* Sunt nonnulli alii casus, quibus invito beneficium datur, quos annotavit Catel. *Cott. in memorabili. suis in verbis* beneficium invito non datur.

Ad. L. 70.

Vlpianus libro. 1. de officio Proconsulis.

Nemo potest gladii potestatem sibi datam, vel cujus alterius coercitionis ad alium transferre. Et

Ad. L. 71.

Idem libro. 2. de officio Proconsulis.

Omnia quæcunque causæ cognitionem desiderant, per libellum expediri non possunt.

Hæc regula, in qua ostenditur, quæ sunt meri imperii, iisdem proponitur verbis *in. l. solent. ff. de offic. procons.* Interpretationi hujus præmit-

tendum est omnem magistratus potestatem, vel in coercitione, ut Iustum, vel in jure dicendo positam esse, hæc Iurisdictio appellatur: Illa in duo discedit genera, in Impe-

Imperium scilicet mixtum, & merum: mixtum imperium sic appellatur, quia non est merum sed mixtum, nam Iurisdictioni accedit, illique coheret & miscetur, adeo ut ab ea re ipsa divelli, ac separari non possit. *l. 2. & 3. de Iurisdictione.*

Nemo Iurisdictionem habet, quin ei mixtum imperium competat *l. 1. §. ult. & l. ult. ff. de offic. ejus cui mand. est Iurisdictione.* Itaque licet quis possit considerare modicam coercionem per se, & animo illam abstrahere ab ipsa Iurisdictione, tamen non est eacoercitio seu mixtum imperium, nisi simul adjunctam habeat Iurisdictionem. Estque hoc Imperium nihil aliud quam potestas, in modica coercionem, per quam Iurdictio expeditur ac defenditur, consistens. *l. ult. ff. de off. ejus cui mandat. est Iurdictio.* Huius Imperii est poenali Iudicio, vel indictione mulctę Iurisdictionem defendere, in possessionem mittere, in integrum restituere, bonorum possessionem dare, & in summa, aliquid jubere, vel imperare. *l. 3. & 4. de Iuris lā quæratur an Magistratus, qui hoc imperium mixtum habet, id ipsi alii mandare, delegare, vel committere, vel in alium transferre possit?* Et sane, licet Doctorum vulgus, causas mixti imperii indelegabiles esse dicat, tamen contrarium verius est: Cum enim Mixtum Imperium non specialiter lege vel constitutione, vel Senatusconsulto tribuatur, sed jure Magistratus competat, consequens est illud mandari posse *l. 1. ff. de offic. ejus cui mand. est Iurisd.* Et hoc probant manifesti textus in *l. 4. §. ult. & ult. ff. de off. ejus cui mand. est Iurisd. l. 1. §. 4. de suspect. tutor. junct. l. 1. de Iurisd.* At objiciunt Dd. *l. ne quicquam §. ubi decretum. ff. de offic. procons. unde sumpta est l. omnia quęcunque. 7. l. h. t. ubi Vlpian. ait. Omnia quęcunque causę cognitionem desiderant per libellum expediri non posse;* ex his verbis colli-

gunt Dd. omnes eas causas, in quibus plena cognitio requiritur, delegari non posse, libellique vocabulum accipiunt pro Iudice delegato; Sed causę mixti imperii causę cognitionem desiderant, unde concludunt eas delegari non posse: Resp. Ineptissime Dd. glossam secuti libellum in *l. 11.* accipiunt pro Iudice delegato eaque interpretatio meritissime primum Fulgioso improbata, deinde à Budaο, & aliis politionis literaturę Interpretibus explosa est: Est enim libellus nihil aliud, quam scedula supplex Principi, aut Magistratui oblata, qua aliquid ab eo petitur, unde & preces dictę sunt. *tot. tit. C. de pec. Imper. offer.* Sententia igitur harum legum hæc est: Quę causa cognitionem desiderant, hoc est, quę utraque parte pręsente, & audita, vel saltem vocata disputari & examinari debent, ea Magistratus de plano per subscriptionem factam ad libellum, non potest expedire. Exempla sunt in *l. excusare & in l. si cum ipse. de excus. tutor. & in l. minorum. C. de prad. & aliis reb. minor. in l. procedente 4. C. de dilat.* Et viceversa, quęcunque causa cognita constituta sunt & definita, ea subscriptionibus istis revocari non posse rescriptum est, ut ait. *l. 3. C. commun. programmata. Epistole.* Nihil igitur in *l. de delegatione scriptum est:* Alia enim est quęstio, an ea quę causę cognitionem desiderant delegari possint; Alia vero an expediri per libellum possunt: Et tantum de mixto imperio.

Merum Imperium dicitur, quod purum, solum, non cum Iurisdictione mixtum, sed ab ea sejunctum & separatum est: Quod, inquam, sejunctum est à Iurisdictione in specie, & propria sic dicta quęque versatur in cognitionem rerum civilium: Iurdictio enim duplex est, Civilis, & Criminalis: Civilis non inest mero imperio: Criminalis Iurisdictioni

T. Cio

Actio (quæ olim Iudiciorum publicorum quæstio, vel exercitio, vel rerum Criminalium cognitio dicebatur) proprie Merum Imperium appellatur. Nam qui de Criminibus cognoscit, quamvis jus dicere videatur in eos, qui crimina aliqua commiserunt. *l. 2. §. quia ff. de orig. jur.* tamen non tam jus dicit, quam pro Imperio agit, punit, coërcet, animadvertit: Inde factum est ut Iurisdictio criminalis merum imperium diceretur & à iurisdictione, quæ jure Magistratus competit, segregaretur. Et cum Iurisdictio Criminalis ipsa sit imperium merum, non potest dici inesse, & Imperium ejusmodi, quod non explicandæ, vel vindicandæ, vel tuendæ Iurisdictionis gratia exerceatur, sed per se stat, & in vindicandis delictis totum consistit, mixtum igitur non est.

Merum Imperium non exactè, sed *τυπώδης*, ut Cujac. inquit, *lib. 21. observ. c. 20.* id est, per exemplum definitur, vel potius describitur. *in l. 3. de Iurisd.* esse habere gladii potestatem ad animadvertendum in facinorosos. Quæ definitio desumpta est à potiori parte meri Imperii, nempe potestate gladii, quo gladii verbo significatur summa potestas vitæ eripiendæ. Cujac. *d. c. 20.* Petr. Fab. *lib. 1. semest. c. 4.* Quia vero merum imperium non tantum in jure gladii consistit, sed etiam alias animadversionum species comprehendit, idcirco *d. l. 3. de iurisd.* est supplenda. Et ex *h. l. 70.* illis verbis (vel alterius cujusvis coercitionis, subintellige, prioris) nam modica coercitio est mixti imperii, non meri *l. ult. ff. de off. ejus cui mand. est Iurisd.* Merum igitur Imperium præter jus gladii, alia multa continet, veluti jus damnandi in bestias, in metallum, jus deportandi, jus relegandi, jus confiscandi, graviolem mulctam indicendi, atrociter verberandi.

Ex his nunc colligitur merum Imperium nihil aliud esse, quam coërcendorum malefactorum potestatem. Hoc autem Imperium non competit jure Magistratus, sed specialiter, vel lege, vel Senatusconsulto, vel institutione Principum defertur. *l. 1. §. fin. ff. de offic. ei. cui mand. est Iuris.* Atque hinc est, quod Prætor licet Iurisdictionem habeat, & Imperium Iurisdictioni cohærens *l. 2. ff. de in jus vocand.* nihil tamen eorum, quæ ad merum Imperium pertinent vindicare sibi possit, ideoque siquid incidat, quod majorem animadversionem exigat, ad Præfectum urbis remittit. Præterea non omnia, quæ meri imperii sunt, in eandem personam concurrunt. Siquidem nemo sibi plus assumere potest, quam illi specialiter lege fuerit datum: Quod ecce, Præses jus gladii, jus damnandi in metallum, jus relegandi habet. *l. illicitas. §. quid universa. ff. de offic. præf.* Ius vero deportandi vel confiscandi non habet *l. inter panam. §. 1. de interd. & relegat.*

Porro cum supra dictum est, merum Imperium non jure magistratus competere, sed specialiter lege, vel Senatusconsulto, vel constitutione Principis tribui. Inde consequens est, quæ meri sunt imperii, non posse mandari, nec mandata Iurisdictione in mandatarium transire *l. 1. ff. de off. ei. cui mand. est. Iuris.* Quia in his rebus electa est persona certa, cujus industria, prudentia, fide, auctoritate res tantæ explicentur, quæ ad vitam, ad famam, ad fortunas hominum pertinent hinc merum Imperium Præses vel Proconsul legato suo mandare non potest *l. non solum ff. de off. cui mand. est Iurisd.* Ideoque legatus nec animadvertendi, neque coercendi, neque atrociter verberandi jushabet. *l. si quid erit. 11. de offic. Procons.*

Sed & illud bene notandum, quod non omnes,

omnes, qui merum Imperiū habent, mandare illud prohibeantur, sed tantum magistratus, atque Iudices: Alii, ut summus Princeps, item Duces, Comites, & similes, qui id proprio jure, & ratione suæ dignitatis habent, id ipsum mandare possunt. *Zaf. ad d. l. 3. de Jurisd.*

Deinde excipitur Iudex specialiter à Principe in aliqua causa delegatus: Is enim omnes causas tam Civiles, quam Criminales, & consequenter Merum Imperium alteri delegare potest. *l. 1. à Iudice. §. C. de Iudiciis. l. unic. C. qui sua. Jurisd.* Denique excipitur causa absentia: Nam si Magistratus peregere reipub. causa ab esse cæperit, tunc potest meri Imperii causas alteri demandare. *l. 1. ff. de offic. ejus. l. 1. §. si quis. & §. 8. ff. ad Turpillianum l. 2. C. de Penis.* Quod interpretes extendunt ad casum infirmitatis male, hoc enim casu nulla lege Imperium delegari permittitur. Deinde non eadem est ratio absentia & infirmitatis in hac quidem re in qua animi vigor & prudentia requiritur, non corporis labor, aut firmitas. arg. *l. 2. §. corporis debilitas. ff. de vocat. & excus. mun.* Quod si tanta esse vis morbi, ut etiam officeret, deferendæ paulisper causæ capitales essent, vel certe alius à Principe subrogandus. arg. *l. si longius. ff. de Iudiciis.*

Illud nunc merito in disquisitionem vocatur, an merum Imperium hodie demandari possit? Id omnino dicendum videtur si modo verum est, quod Cujac. scribit. in *l. 2. §. deinde cum arariam ff. de orig. iur. & in l. aliud. fraud. 131. ff. de verb. sign.* ubi ita ait. Quod olim fuit merum Imperium, hodie mixtum dici potest, quoniam Magistratus jure competit, nec necesse est, ut detur nominatim, cum Princeps creat præsidem provincie, vel, ut loquuntur, locum tenentem, sive servatorem loci, hoc solum nomine dat

& criminum executionem. Denique criminum executio competit jure Magistratus, ergo mixta est Jurisdictio: Hæc Cujac. quæ si vera sunt eis consequens est merum utpote hodie mixtum mandari posse, sed contraria sententia placet: Nam ad id, ut merum Imperium nominatim concessum videatur, nihil interest, an lex singulis Magistratibus, qui creantur, merum Imperium ad tempus, vel in perpetuum tribuat, an vero in perpetuum omnibus, qui hoc vel illo Magistratu donabuntur. Semper enim verum erit lege tributum non jure Magistratus competere, nec ideo mixtum dici potest, quod Magistratibus Jurisdictionem habentibus competat: Nam illis competit non quia Jurisdictionem habent, sed quia illis lege tributum est. Nam & olim ordinario jure hoc imperium atque hæc potestas animadvertendi tribuebatur Præfecto urbi Romæ, Præsidibus in Provinciis. *l. 1. §. etsi à familia. ff. de off. ejus cui mand. est. Jurisd. l. illicitas. §. qui universas. ff. de offic. Præs.* Atque ita idem habebat gladii potestatem, qui & Jurisdictioni præerat, & tamen illud meri Imperii nomen retinuit nihilominus, ac distinctum à Jurisdictione mansit. Nam sic istis Magistratibus merum Imperium tribui cæpit, non ut tribueretur propter Jurisdictionem, sed quia personæ talium Magistratuum præcipue idoneæ esse visæ sunt quibus criminum executio committeretur, qui & maleficia sine metu, & comperta justis pœnis, subijcere propter vim imperii facile possent: Quamvis igitur olim merum Imperium ordinario jure tribueretur, tamen mansit hoc etiam Papiniani & Ulpiani temporibus, ut verum esset hoc Imperium non esse Jurisdictionis, hoc est, non esse cujusquam quia Jurisdictionem haberet, sed quia & lege specialiter tribueretur, qua causa etiam tunc man-

nente recte placuit, ne tunc quidem merum Imperium mandari posse, Ergo & hodie quamvis Magistratibus Iurisdictionem habentibus hoc Imperium ordinario jure competat, nihilo tamen minus merum manet, proindeque Mandari nequit.

Postremo quæri potest, An de Iure Canonico merum Imperium mandari possit? Et distinguendum est inter magistratum Politicum, & Ecclesiasticum: Ecclesiasticus Magistratus in causis in quibus de sanguinis effusione agitur judicare non potest, sed eas remittere ad Magistratum secularem. *c. illud. 2 §. quest. 4. c. siut. 2. quest. 7. c. 2. de offic. vicar. in 6.* Idque singulari ratione placuit, quia,

scilicet Ecclesiasticis personis causas sanguinis agitare non licet: Ideoque Clerici, nec venatores esse possunt, nec Chirur-
gi. c. penult. & ult. Ne Clerici, & Monachi. Ad Magistratum politicum quod attinet, communi Dd. sententia nequicquam reclamante, omnino dicendum est eum de jure Canonico mandare non posse, nullus enim, in libris Juris Pontificii reperitur textus, quo in hac parte jure Civili derogatum sit: Ergo adhuc illi standum est; nec quicquam ad rem faciunt omnes illi textus, ex quibus Dd. Contrarium conantur probare, ut post alios docet Fachinæus. *l. 9. Controvers. cap. 99.*

Ad L. 72.

Javolenus. libro 3. ex posterioribus Labeonis.

Fructus rei est vel pignori dare licere.

IN rei vindicatione, quæ adversus malæfidei possessorem instituitur, fructus veniunt, non illi modo, quos percipit Reus, verum etiam quos actor, si possidere ei rem licuisset, percipere potuisset. *l. si fundum C. de rei vind. l. si navis. §. final. ff. eod.* In fructu autem numeratur quælibet utilitas, quæ ad petito-rem ex re, de qua agitur, redire potuisset, *l. videamus. §. fin. ff. de usuris.* Quamobrem utilitas quam Actor habiturus erat, si rem petitam pignori dare licuisset, etiam hic æstimabitur. Nam in fructu etiam numeratur rem pignori dare posse. *h. l. & l. fin. ff. de usur.* Verum non recte hinc colligitur usufructuarium rem, in

qua habet usumfructum pignori obligare posse: Cstat enim ex *l. interest. 6. C. de usufructu.* Proprietatem ab usufructuario oppignorari non posse: Nec ad rem pertinet, quod in *l. 7. de usufructu* scriptum est: Ad usufructuarium omnes rei fructus pertinere: Id enim de iis tantum accipiendum est, qui ex re proveniunt, seu quos res ipsa parit, non de qualibet rei utilitate. Plane Commoditas utendi, fruendi, seu perceptio fructuum recte pignori datur, quia & vendi, & locari, & gratis concedi potest, *§. 1. Inst. de usu & habitat.* Et sic intelligenda est *l. si is. 11. §. usufructus ff. de Pignor.* vid. Francisc. Ser-
vientum lib. 3. select. Interp. c. 9. n. 2.

Ad L.

Ad. L. 73.

Quintus Mutius Scævola libro singulari ο ρών

Quo Tutela redit, eo hæreditas pervenit, nisi cum fæminæ heredes intercedunt.

IN hac lege quinque nobis proponuntur regulæ, in h. Principio prima regula est, quæ docet eo redire tutelam, quo pervenit hæreditas legitima scilicet: Quæ ad hujus regulæ explanationem faciunt dixi supra ad l. 10.

Ad. §. 1.

Nemo potest Tutorem dare cuiquam, nisi ei, quem in suis hæredibus, cum moritur, habuit, habiturusve esset si vixisset.

ALtera Regula quæ est in hoc §. primo agit de Tutoribus Testamentariis, id est, qui testamentis dantur, ejus sensus est: Testamentarii Tutores suis hæredibus dantur, & posthumis, qui in ea causa sunt, ut si vivo Testatore nascantur, sui hæredes futuri sint, dari possunt. l. 1. ff. de Testam. tut. §. cum autem Inst. de Tutel. Sunt autem sui hæredes, qui in patrisfam. potestate sunt, & quos nemo mortis Testatoris tempore in patris familia antecedit, Vt filiusfam. & filiafam. nepotes nepotesve ex filio jam mortuo, aut emancipato: Ergo Paterfam. filio impuberi in potestate retento recte testamento Tutorem dat, idem recte dat posthumis suo Tutorem. Hic enim si vivo Patre nasceretur, & in ipsius potestate futurus esset, & proximum ab eo gradum obtenturus. At nepotibus ita demum Tutor recte testamento constituitur, si avo eorumque testatore mortuo, non sint in potestatem patris sui recasuri. l. 1. in fin. ff. de test. tut. ut si pater eorum jam sit

mortuus, vel in potestate Patris esse defuerit, liberis enim in potestatem Patris recasuris, ne miles quidem Tutorem dare potest. l. 2. ff. de Testam. tut. l. cum filiusfam. 28. ff. de testam. milit. Quid autem si Testator nepoti ex filio, adhuc in potestate ipsius existente, tutorem nominarit, & Filius post testamentum factum vivo Testatore decesserit & cum hic nepos in locum patris sui vivo avo successerit, id est avo suus hæres factus sit, quem admodum totum Testamentum, in quo hæres indescriptus, vel exhæredatus, ex lege Iunia vellæa valet, ita etiam Tutoris datio eadem lege sustinebitur. l. si hæreditas. §. qui filium. de test. tutel. Sed omnino necesse est, ut vel hæres scriptus sit nepos, vel exhæredatus, idque non tantum in nepote, sed & in omnibus aliis, quibus Tutores testamento dare volumus, sive jam sint nati sive nascituri. l. 1. c. 4. de test. tutel. Nam si sui hæredes prætereantur, testamentum ipso jure nullum est, tot. tit. Inst. de exhæred. liberor. Quod ad posthumos attinet, e nisi nominatim exhæredentur, aut hæredes in-

stituantur, rumpunt testamentum postea nati. §. *posthumus Inst. eod.* Vbi autem testamentum non subsistit, nec Tutoris datio inde dependens subsistet. Cæterum pater filio naturali Tutorem testamento dare nequit: Emancipatus enim tametsi jure Prætorio inter suos ad hæreditatem patris admittatur, jure tamen Civili suis non magis est, quam filius naturalis l. 1. & l. *naturali. de confirm. tutor.* Sic si mater liberis tutorem dederit, datio nullius est momenti, cum ii, quibus datus est tutor, non sint sui hæredes. l. 1. 2. 3. & 5. *de confirm. tutor.* Dati tamen Tutores his casibus à magistratu confirmari debent. Et quidem à patre filio emancipato datus sine inquisitione confirmandus est, si fi-

lius sit ex hæredatus, vel hæres institutus. Naturali filio datus non item, nisi aliquid filio relictum. d. l. *Naturali. de confir. tut.* A matre nominatus ita confirmatur, si is, cui datus est hæres in solidum, vel pro parte sit institutus. l. 4. ff. *de test. tut. & l. 4. C. eod.* In qua lege tollendam esse negationem secundo loco positam monuit Cujac. in not. priorib. ad tit. *Inst. de tutel. & ad Modestinum* in explicatione d. l. 4. ff. *de testa. tut.* Verum non aliter confirmatur Tutor à matre datus, quam Magistratus in ipsius vitam & mores inquisierit. l. 2. 4 & 5. ff. *de confirm. tutor. d. l. 4. ff. de testament. tutel.* Et tantum de regula secunda.

Ad §. 2.

Vi factum id videtur esse, qua de re quis, cum prohibetur, fecit clam quoque quisque cum controversiam haberet, habiturum se exputaret, fecit.

Tertia regula, quæ proponitur in hoc §. pertinet ad interdictum quod vi, aut clam, per quod occurrunt iis, qui aliquid vi, aut clam in solo moliantur, aut opus faciunt: Illi enim opus ita factum tenentur rursus demoliri. l. 1. in prin. ff. *quod vi aut clam.* Definitur autem in h. §. quid vi, & quid clam censeatur esse factum: Opus vi factum videtur, quod quis contra, quam prohibetur fecit, nec refert utrum ab ipso adversario, an vero à servo, aut mercenario prohibitus sit. l. 3. ff. *quod vi aut clam.* Prohibetur autem quis opus facere quando ipsi, ne opus faciat, ab adversario nuntiatio fit, vel per Prætorem, vel per lapilli jactum sive ictum, vel nudis verbis. l. 1. §. *sed etsi. l. facit. 20. ff. quod vi aut clam.* Vide Ioannem Robert. lib. 3.

sent. c. 17. Zasium. lib. 2. singularum intell. c. 16. At inquires, qui contra prohibitionem facit, clam facere videtur. l. 3. ff. *de itin. act. utque privat.* Ergo definitio Scævola, quam Vlp. in l. 1. §. *hoc interdicto. ff. quod vi aut clam. probat.* falsa est: Respondeo: Qui prohibenti resistit, id est, eo prohibente nihilominus opus inchoatum perficit, vi facit: At qui prohibitioni acquiescit, sed postea inscio adversario ad opus redit, clam facit. De hoc loquitur l. 3. *de illo vero. §. hic nost. & d. l. 1. §. hoc interdicto.* Id quod Ioannes recte animadvertit. Clam fecisse intelligitur, qui furtim fecit, cum jam controversiam haberet, aut se habiturum existimaret, aut saltem existimare deberet fore, ut sibi controversia moveretur, ne melioris conditionis sint stulti, quam periti. l. 3. §. 7. l. 4. ff. *quod vi aut clā.*

Ad §.

Ad. §. 3.

Que in testamento ita sunt scripta, ut intelligi non possint, perinde sunt, ac si scripta non essent.

Q Varta regula proposita in hoc §. pertinet ad titulum de his, que pro non scriptis habentur: Nam & in l. 2. ff. de his que pro non script. habent. iisdem fere verbis recitatur. Sciendum autem est, quod eorum, quæ in Testamento dubia, obscura, & ambigua sunt, quædam solvi possunt, aut subtilitate Iudicii, aut conjectura & præsumptione voluntatis. l. cum in testamento 25. ff. de reb. dub. & hæc valent. Quædam vero

sunt ejus generis, ut intelligi, & explicari nullo modo possint, & tunc pro non scriptis habentur: ut ecce Testator cum duos amicos ejusdem nominis (puta Titios) haberet, uni eorum centem legavit. Hoc videlicet modo: Titio amico meo centum lego, hoc legatum pro non scripto habetur, quia non apparet utri ex amicis legatum sit. l. 3. §. si duobus. ff. de adimend. legat.

Ad. §. 4.

Nec paciscendo, nec legem dicendo, nec stipulando quisquam alteri cavere potest.

Q Vinta & ultima Regula proposita in h. §. dicitur quod nemo alteri possit stipulari, pacisci, legem dicere, hoc est pactum contractui adjicere: Ratio est, quia obligationes ideo sunt inventæ, ut unusquisque sibi acquirat, quod sua interest §. alteri. Inst. de inu. il. stipul. l. stipulatio 238 §. alteri 17. de verb. oblig. Ideo; quæcunq; gerimus cum ex ipso nostro contractu originem trahant, nisi ex nostra persona initium obligationis sumant inane nostrum actum efficiant. l. quæcunque. 11 ff. de oblig. & act. nisi poena stipulationi adjiciatur: Nam si hoc fiat stipulatio alteri facta vires habet, & scilicet poena committatur, Hinc fit, ut Procurator Domino. l. 1. C. per quas person. nob. acquir. Libertus Patrono. l. si ita stipulatus. 126. §. Chrisogonus. de

verb. oblig. Filius aut filia Patri matrique quorum in potestate non sunt. l. inter 26. §. filiam. de pact. dotatib. Mater. filio. l. pactum C. de pact. ferend. Pater filio emancipato l. si generum C. de jur. dotium. stipulando, aut contrahendo actiorem acquirere non possint. Iam videamus quas exceptiones regula nostra patiatur.

1. Ratione potestatis, cui sunt subiecti filiofam. patrifam. & servus domino, paciscendo, & stipulando acquirere potest. l. si tibi decem. 17. §. ult. cum duab. seqq. ff. de pactis. l. stipulatio ista. 38. §. alteri de verb. oblig. Et vice versa Paterfam. filiofam. quem in potestate habet, & Dominus servo pacisci & stipulari possunt, ita tamen, ut paciscendo, & stipulando non filiofam. & servo, sed sibi acquirant, ut perinde sit, ac si pater & Dominus

minus sibi stipulati essent. §. *ci vero. Inst. de utilib. stipul. l. Dominus. 39. l. cum qui 54. §. qui sibi de verb. oblig.*

2. Ratione suæ administrationis, & muneris publici actor municipi, Tutor Pupillo, Curator Adolescenti aut Furioso pacisci aut stipulari possunt. *l. cum quis. §. actor de constit. pecun.*

3. Hæredi nostro stipulando, & paciscendo cavere possumus. *l. avus. ff. de pactis. l. stipulatio ista. §. si quis ista. de verb. obli.*

4. Favore dotis receptum est stipulationem alteri factam valere, si occurrat affectio personæ. *l. Gaius Sejus. 45. ff. solut. matri.*

5. Exceptionem statuunt Dd. quod ab solam affectionem personarum alter alteri stipulari possit. Cujac. tract. 6. ad African. in *l. pater. cum filia. ff. de pact. dotal.* Hinc Consanguineum Consanguineo, Vicinum Vicino Amicum, Amico, utiliter stipulari posse scribunt. Verum hæc exceptio merito rejicitur ab Ant. Fab. lib. 1. conject. c. 4. Hug. Donell. in *l. stipulatio ista. §. alteri. n. 59. & seqq. verb. oblig.* Ioan. Goddæ. in tract. de stipulat. c. 10. n. 44 & sequentib.

6. Dd. hanc regulam in feudis non procedere statuunt: Nam in iis quoque fratrem patri stipulari posse contendunt. Bald. & Zalicet. ad *l. fin. C. res inter alios acta.* Curtius Iunior. de feudis. part. 2. de feudo laicorum. n. 59. Sed hanc exceptionem non simpliciter veram esse, sed cum aliquo moderamine accipiendam docet, Fachinæ. lib. 7. controvers. c. 77. vide etiam Goddæ. d. c. 10. n. 21. & sequen.

7. Dd. Excipiunt notarium quem putant posse alteri stipulando acquirere. Goddæ. d. c. 10. n. 16. rationem hujus exceptionis assignant hanc: Quia Tabellarii, seu notarii sunt servi publici, at servi publici alteri recte stipulantur: Sed u-

trumque falsum est: Primum enim notarii sunt hodie liberi, non servi, nedum publici *l. 3. C. de Tabellariis lib. 10.* Deinde quamvis servi publici essent, nihilo tamen magis aliis recte stipularentur. Quia servi publici nulli stipulari possunt nisi pupillo, In satisfactionibus rem pupilli salvam fore: Et in arrogatione duntaxat, & quidem ita urgente commodo pupilli, ac Magistratu jubente. *l. 2. 3. 4. ff. rem pupilli salvam fore.* Sed quamquam hæc ita de jure vera sint, tamen Dd. sententia inveterata usu confirmata est, & in foro obtinet, vide Donell. in *l. stipulatio ista. §. alteri. de verb. oblig. n. 33.* Denique & aliis nonnullis casibus hæc regula nostra vitiatur, quos videre licet apud Ant. Gabriel. Romanum. lib. 3. conclus. tit. de verb. oblig. conclus. 1. Coronidis loco quæri potest. Anne stipulatio alteri facta de jure Canonico saltem sit efficax, id quod multi affirmant, hæc præcipue subnixi ratione: Quia jus Canonicum tantum naturam attendit obligationum per. c. 1. c. 1. de pactis. Ex stipulatione autem alteri facta naturalis nascitur obligatio. Glossa. in d. l. stipulatio. §. alteri. de verb. obl. quam Communiter Dd. sequuntur: Unde concludunt de jure Canonico alterum alteri stipulando acquirere posse: Sed hoc argumento nihil obstante contraria sententia probanda est, quia correctiones juris non facile sunt inducendæ deficientibus textibus correctoriis Nec movet superius argumentum. Et primum respondeo ad majorem, non magis de jure Canonico attendi naturalem obligationem, atque ea attenditur de jure Civili: Neutro enim jure ea efficax est ad producendam actionem, ut post alios bene defendunt Henric. Bocerius. ad *l. contractus. 23. c. 1. n. 8.* supra hunc titulum. & And. Fachinæ. lib. 2. contro. c. 100. Deinde negatur minor: Nam obligatio naturalis

ralis esse non potest consensu destituta, at promissor cum eo, in quem stipulatio collata est, non consensit, nihil egit, hinc solum ex hac causa repetitur à promissore, *l. si ita stipulatus. §. Chrysogonus de verb. oblig.* Sed solum non repetitur, si promissor illi, in quem stipulatio collata est, naturaliter obligaretur. *l. naturaliter. de oblig. & action.* At dices inter stipulatorem & promissorem consensus intercessit, & promissor, stipulatori naturaliter ad minus obligatur: Sed Respondendum, quamvis consensus hic intervenerit, tamen nullus hic est ut illi de-

tur, qui stipulatus est, nulla igitur cum eo pactio sit hoc, ut ei detur, ac proinde de eo obligatio ne naturalis quidem est: Manet igitur firma hæc sententia, nempe ne jure quidem Canonico ex stipulatione alteri facta actionem competere: Præsertim cum & de jure Canonico omnis actio in interesse fundetur. *cap. l. cum inter. c. non solent. 2. quæst. 7.* Sed ut alii detur, nihil stipulatoris interest, atque ita etiam post alios sentiunt. Ioan. Goddæ. *d. c. 10 n. 7. & seqq. & And. Fachinæ. lib. 3. cont. c. 19.*

Ad. L. 74.

Papinianus. lib. 1. Quæstionum.

Non debet alteri per alterum iniqua condicio inferri.

In b. l. etiam dicitur ad. l. factum. 155. l. in condemnatione. 173. §. unicuique suam. & l. neque 198. h. t.

Regulæ his legibus propositæ pertinent ad secundum juris Præceptum, quod præcipit alterum non lædere, sensus eorum hic est, ut nec alteri quisquam, recta via noceat, nec cum alio quisquam talia tractet, unde tertius aliquis sentiat incommodum *l. sepe constitutum de re iud.* Nec denique quod quisque deliquerit in alium, quam in ipsum reciprocet *l. crimen de panis.* Non enim debet aliquis alterius odio gravari. *c. non debet. de reg. iur. in 6.* Hinc fit, ut ius iurandum inter alios præstitum. *l. nam potest §. ult. & seque. ff. de iurejur.* Nec divisio. *l. coheredibus. l. famul. eriscund.* Nec desidia unius *l. relectio. 26. §. si absente. ff. de noxal. act.* alteri nocere debeat. Hinc quoque Divi fratres rescripserunt crimen paternum nullam maculam infligere debere. *l. crimen. l. si pæna. ff. de panis.* Quod

tamen secus obtinet in criminine læsæ Majestatis: Nam ibi filius ob delictum patris perpetua infamia notatur, caret testamenti factione, & à successionem paterna arcetur. *l. quisquis. §. C. Iul. Majest.* Vbi Imperatores hanc reddunt rationem, quod in filiis paterni sceleris exempla metuantur: Adde Ioannem Marcellum. *lib. 2. opin. c. 14.* qui aliam huius rei adfert rationem: Hoc amplius, nec mora unius alteri debet esse nociva. *d. l. in condemnatione. 173. §. unicuique. h. t. c. mora de reg. iur. in 6.* Ideo nec correo mora correi nocet *d. l. in condemnatione §. unicuique.* Iniquum n. est quantumvis in conjunctis obligationibus unius culpam aut dolū alteri nocere *l. centum. ff. de eo quod cert. loc.* Sane mora rei principalis eatenus nocet fidejussori, ut ejus obligationem perpetuet, & ideo rei debita interitu

V post

post moram rei principalis non liberatur, sed nihilominus tenetur fidejussor, nisi ipsemet obtulisset Creditori, eumque in mora constituisset *l. mora. 88. l. qui servum 91. §. videamus. de verb. oblig.* Cum enim fidejussor principali obligationi accedat, nullo jure proprio uti videtur, sed ejus tantum, pro quo fidejussit. At non satis inter Dd. convenit: Anne mora Rei principalis etiam obligationem fidejussoris augeat, ita ut fidejussor ex mora rei principalis teneatur ad usuras? quæ controversia hac adhibita distinctione est dirimenda: Aut Fidejussor in omnem conventionis causam vel in omne id, quod ex natura contractus debetur, se vel expresse vel tacite obligavit, & tunc tenetur in id, quod interest, & in usuras ex mora debitas. *l. quarto. 54. ff. locat.* Aut simpliciter contractui nomen de-

dit, & in usuras, Fructus & accessiones ob moram debitoris provenientes non tenetur. *l. Fidejussor. 10. C. de Fidejussor. l. 8. ff. de eo quod cert. loc.* Quamvis enim rei principalis mora perpetuet Fidejussoris obligationem ante contractam, novam tamen non introducit, & simplex promissio nequit ultra simplicem obligationem præsentem quicquam comprehendere Coras, *lib. 2. miscel. c. 11.* Goddæ *de stipulat. c. 11. n. 123. & sequentibus.*

Ad extremum dolus unius alteri nequaquam nocet, hinc à Iavoleno responsum est. *in l. 198. h. t.* Neque in interdicto, neq; in cæteris causis nocere oportere pupillo dolum Tutoris sive solvendo sit, sive non sit: Quod si Pupillus locupletior factus sit, tenetur. *l. sed. & 15. ff. de dolo. l. 4. §. illactiam. 23. ff. de dol. except.*

Ad. 5. 75.

Papinianus. libro. 3. Quæstionum.

Nemo potest mutare consilium suum in alterius injuriam.

Quamvis sæpe non modo non turpe, aut illicitum, sed laudabile sit, consilium suum mutare in melius. Quia (ut in proverbio est) bono consilio utitur, qui malum revocat, ideoque illud juris Asylum Papinianus aliquando sententiam suam mutaverit (teste Justiniano) *in l. ult. §. sed cum. C. de furtis.* & ipse Papinianus fatetur de se ipso. *in l. si vendito §. ult. de servis exportand.* Cujac. *lib. 2. obs. c. 37.* Tamen incivile est variare in his quæ redundatura sunt in alicujus incommodum, Ideoque recte Papin. h. ait. neminem posse mutare consilium, id est, variare, & pænitere In alicujus injuriam, id est, damnum, detrimentum, fraudem, lésionem, & mutare

consilium. *de Reg. Jur. in 6.* Cui consonat illa quoque regula. Quod semel placuit amplius non potest displicere. *c. Quod semel. de Reg. Jur. in 6.* Tunc autem alius detrimentum sentire dicitur, quando ex consilii mutatione aliquid juris ei est decessum, ut ecce ex Iudicis sententia victori contra alterum jus est acquisitum. *l. auctores. C. de reb. Cred.* Non poterit ergo Iudex sententiam semel latam revocare. *l. Iudex. 55. & l. Paulus. de re Judicat.* Cujac. *lib. 20. obs. c. 22.* Sic qui ex contractu vel quasi contractu, obligatus est, non potest ab eo discedere invito adversario, cui jus acquisitum est. *l. sicut. 5. C. de oblig. & act.* Idque verum est etiam in eum qui statim post perfectum contractum

tractum pœniteat. *l. non idcirco. 12 ff. de contrah. empt. l. quamvis. C. de transactiomb.*

Sed hic notandum est quod, quatenus quis ex aliquo cōtractu non est obligatus, eatenus ab eo liceat recedere, ut societati licet renunciare. *l. verum 63 §. ult. l. actione 65. §. renunciare ff. pro socio.* Quia nemo invitus cogitur manere in societate, vel communione. *l. si non sortem 26. §. si centum ff. de condict. indeb.* Nec valet pactum in contrarium si quis pepigerit, ne possit renanciare societati *l. si convenit. 14 l. nulla 70 ff. pro socio*: Ergo socius potest renunciare, & pœnitere: Quia non tenetur manere in societate, ne quidem ex pacto. Sic in mandato licet renunciare integra. *§. recte. Inst. de Mand.* Quia revocatio procedit sine detrimento alterius: In contractibus quoque innominatis re integra pœnitentia locum habet. *l. 5. §. 1. de prescript. verb. l. 1. §. pen. de rer. permut.* Sed etsi alter impleverit ex parte sua, alter non, potest nihilominus is, qui dedit pœnitere, & quod dedit condicere, id est, repetere. *l. 5. in prin. de condict. caus. data.* Quia non est ex eo contractu obligatus, cum nihil acceperit: Contractus enim innominati non pariunt obligationem nisi re intervenita. Is igitur, qui rem accepit non potest pœnitere, quia tenetur actione præscriptis verbis. *l. 7. §. sed etsi ff. de pactis. l. 5 de prescript. verb.*

Elegans hic quaestio moveri potest an ab emptione perfecta, si arræ datæ fuerint, recedi possit, & posse multi existimant, ita ut non detur actio ex empto, & vendito in id quod interest, sed tantum emptor amittat arras, aut venditor arras duplicatas restituat: Ita post alios sentiunt Ant. Gomez. *lib. 2. variar. resolut. c. 2 n. 11. Zaslib. 2. sing. resp. c. 24.* quos, novissime sequitur Fachinæ. *lib. 1. cont. c. 28* quæ sententia duobus nititur fundamentis Primum, quia contrahentes tanti viden-

tur æstimare id quod interest, quanti valent arræ, adeo ut arræ succedat in locum ejus quod interest, ut alibi pœna succedit in locum ejus quod interest. *§. alteri. Inst. de inutilib. stipul.* Alterum fundamentum est, in *vers. ita tamen Inst. de empt. & vendit.* ubi arris datis Iustinianus permittit recedi a contractu emptionis, & venditionis celebratæ. Contra alii existimant ab emptione, & venditione non posse recedi, si arræ datæ fuerint, sed actionem ex empto & vendito in id quod interest adversus eum dari, qui fidem non præstat, hæc fuit sententia Bulgari & Ioannis, quam post alios amplectitur VVesemb. in *§. 1. n. 6. Inst. de empt. & vend. & in parat. n. 9. de contrah. empt.* Hanc posteriorem sententiam veriore existimo, licet prior frequentioribus calculis sit recepta. Primum enim arræ datio est quidam contractus *l. pen. de sponsalib.* separatus ab emptione & venditione, quoniam emptio & venditio est contractus nominatus, qui perficitur consensu, arræ autem datio est contractus innominatus qui perficitur re. Proinde non recte agitur ab arris ad emptionem & venditionem; Quandoquidem ex diversis mala fit illatio. Deinde cum arræ dantur, quo magis contractus impleatur, absurdum est per eas fieri, ne opus sit contractum implere: Sic enim datio arrarum pareret effectum contrarium intentioni contrahentium; Quandoquidem etiam sine arris necesse est contractum impleri. Denique huc facit *l. contractus 17. vers. illud C. de fid. Instrum.* ubi manifeste apparet Iustin. non constituere ut à perfecta emptione recedi possit, si arræ datæ fuerint, sed ut arræ amittantur, vel duplum restituatur, si contractus perfectus non fuerit, Diserte enim loquitur de contractu imperfecto, cum ait, non procedente contractu, & paulo post, qui vendere pollicitus est, &

mox, qui emere pactus est. Pactum autem de emendo multum ab emptione distat, ab illo resilire licet, ab hoc non item

Nec urgent Argumenta, quibus ad-versa sententia nititur. Nam quod ad primum attinet, Negatur ideo arras dari ut succedant in locum ejusquod interest, sed ideo dantur ut sint argumentum, symbolum, seu signum emptionis contractæ, & ut sint arrabonis seu pignoris loco, donec cōtractus impleatur, & sunt plerunq; per exigui pretii: Itaq; nullo modo, cum eo quod interest conferendū. Ad alterum dictum ex verb. celebratæ, quod positum in *vers. ita tamen. Inst. de empt. & vend.* Respondeo vocabulo illo non significari contractum perfectum, sed potius contractum, qui habetur in contrahendo. Ut cum venditor plus petit, emptor minus offert, de quo contractu, & contrahendi

ratione tractatur in *l. si voluntate, de resind. vend.* Item celebrari contractus dicitur, vel celebrari empti non cum perficitur, id est non extremo illo momento, quo accepit perfectionem, sed toto illo tempore, quo inter ementem & vendentem, de pretio contenditur, donec ambo in idem consentiant. Et sic verbum illud esse accipiendum inde evincitur. Primum, quia verba illa (ita tamen) ostendunt cum versiculum præcedentibus coherere, sed in præcedentibus agitur de contractu imperfecto, ergo & in sequentibus. Deinde Imperator ibi refert sententiam *l. contractus. C. de fide Instrum.* in qua perspicue agitur de contractu imperfecto, igitur ex *d. l. contractus.* interpretandus est, alter versiculus (ita tamen) de contractu imperfecto.

Ad. L. 76.

Papinianus. libro. 14. Questionum.

In totum omnia, quæ animi destinatione agenda sunt, non nisi vera & certa scientia perfici possunt.

A It Ictus in totum, id est, generaliter, & in universum omnia quæ animi Iudicio, & propositione agenda sunt: Non nisi vera & certa, id est, non erroribus agitata sententia perfici possunt: Ut aditio hereditatis, & pro hærede gestio sit animi Iudicio, & destinatione. *l. pro hærede. 20. ff. de acquir. hered. § extraneus Inst. hered. qual. & differ.* Itaque qui adeundum, vel pro hærede gerendum cupit hereditatem acquirere, vero, & certo scire debet defunctum esse testatorem, & sibi delatam esse hereditatem. *l. qui hereditatem. 19. de ac-*

quir. hered. Item non debet ignorare conditionem, sub qua est institutus, extitisse. *l. si quis extraneus. §. pen. de acquir. hered.* Hinc consequens est pupillum & furiosum hereditatem adire non posse. *l. 9. ff. de acquir. hered.* quoniam ipsi nihil scire aut discernere, nihil vera & certa scientia perficere possunt. *l. 5. ubi dixi supra. h. t.* Sic quoque possessionis acquisitio, & amissio. *l. 1. §. sed furiosus, de acquir. poss.* Matrimonia. *l. 2. de ritu nuptiar.* & Divortia. *l. 4. de Divortiis.* animi destinationem desiderant, ideoque sine vera & certa scientia perfici non possunt.

Ad. L.

Ad L. 77.

Papinianus. libro. 28. Quæstionum.

Actus legitimi qui non recipiunt diem vel conditionem; veluti mancipatio, acceptilatio, hereditatis aditio: servi optio, datio Tutoris: in totum vitiantur per temporis vel conditionis adjectionem. Nonnunquam tamen actus superscripti tacite recipiunt, quæ aperte comprehensa vitium adferunt. Nam si acceptum feratur ei qui sub conditione promisit, ita demum egisse aliquid acceptilatio intelligitur, si obligationis condicio exstiterit. Quæ si (alii quod si) verbis nominatim acceptilationis comprehendantur, nullius momenti faciet actum.

Explicantur h. etiam l. nemo. 123. & l. expressa. 195. b. t.

VT hæc lex commodius & planius à nobis explanetur, tria capita strictim tractabimus. Primum inquiremus, quid sint actus legitimi. Deinde, Anne omnes qui hic referuntur sint veri actus legitimi, Et Anne plures sint, quam hic referantur. 3. Quæ nam sint actuum legitimorum conditiones.

Iam primum caput aggrediamur. Actus legitimus etiam dicitur legis actio, sed legis actio latius patet, & tanquã genus à specie differt, ab actu legitimo. Primum enim lege agere dicebantur, qui jus suum in Iudicio persequerentur, & actionem instituebant, hoc sensu, in l. 2. §. 2. ff. de orig. jur. legis actiones appellabantur, quibus inter se cives disceptabant: ut apud Terent. in Phorm. Lege agite ergo. Plautus in Aululatia. lege agite mecum, molestusne sis.

Secundo lege agere dicebantur, qui in homines facinorosos lege animadvertabant. Sic enim Seneca declamat. libro. 10. scribit. Etiam quibus animadvertere

in damnatos necesse non dicit occide, non morieris sed age lege, crudelitatem Imperii verbo mitiore subducunt. Denique legis actio dicitur actus legitimus, ex l. duodecim tab. vel aliis legibus descendens. ita accipitur. in l. nemo. 123. b. t. Actus igitur legitimi sunt legis actiones, quæ solemnibus quibusdam ritibus, certisque formulis verborum peraguntur, & concipiuntur, ex quibus ritibus & solemnitatibus, si quid esset mutatum, sive à forma & solemnitate recessum, nihilque actum dicebatur, quod etiam non rite fit, nulliter fit, & solemnitas ut forma actus præcise observatur.

Iam secundo loco videamus anne omnes, qui hic referuntur, sint actus legitimi, & anne sint plures quam hic referuntur. De duobus hic à Papiniano relatis dubitatio est, an vere sint actus legitimi, nempe de acceptilatione & servi optione. Et quidem acceptilatio eo videri potest non esse actus legitimus, quia dicitur esse jurisgentium. in l. inutilis. §. 8. §.

V 3

fin.

fin. de acceptilat. per quem textum ita sentiunt Barnhard. V Valterus. *lib. 2. miscel. c. 9.* & Æmil. Ferrett, *in rubricam. n. 4. de verb. obl.* Omnes autem actus legitimi sunt jure civili inventi: Deinde stipulatio est actus legitimus. Hottom. *quæst. illust. 34. in appendice Cuiac. lib. 15. obser. c. 16.* Non videtur etiam esse acceptilatio, quia ea sit per contrariam stipulationem; Sed his nihil obstantibus recte dicimus acceptilationem esse verum actum legitimum, non enim est juris gentium, sed tam quoad originem, quoad solennitatem, id est formam est juris Civilis nec movet quod Vlp: dicit in *d. l. 8. §. fin.* Hoc jure nos uti, ut juris gentium sit acceptilatio. Hæc enim ejus mens & sententia est, ut quamvis acceptilatio non sit vera & naturalis, sed civilis, id est, fictitia quædam & imaginaria solutio, ad exemplum vere solutionis, adeoque jure Civili, & auctoritate prudentum introducta verborum forma & conceptio, nihilominus tamen omnes obligationes etiam naturales, & honorariæ perinde tollantur per acceptilationem quasi numeratio naturalis secuta esset, quo solo genere proprie solvitur ex jure gentium omnis obligatio, sed tamen hoc jure utimur ut acceptilatione quoque, id est, civili solutione tanquam ea sit juris gentium omnes obligationes dissolvantur. *l. species. §. sed. et si. ff. de acceptilat.*

Quare autem acceptilatio non etiam stipulatio inter actus legitimos referatur, ejus rei hæc ratio non improbabilis reddi potest, quia in acceptilatione facienda præter ipsa verba (quibus etiam stipulatio contrahitur) solennitas olim aliqua extrinsecus adhibita fuit: Nam cum unumquodque eodem modo dissolvi soleat, quo colligatum est, & per acceptilationem connexum absolutio & liberatio contingat. *l. 1. de accept.* Consequens est

quod per æs & libram nexu erat obligatum, contrario nexu per æs & libram fuerit rursus sublatum; atque ita eadem æris, & libræ symbola, ac solennia, in mancipatione adhiberi solita, etiam in acceptilatione peragenda intervenerint Rævard. *ad l. nihil tam naturale 35. h. t. P. Fab. lib. 2. semest. c. 22.* Ad optionem quod attinet, licet Hottom. dubitet, tamen nihil certius est, quam quod sit actus legitimus, fiebat enim solenniter à legatario præsentem hæredem, & universam familiam exhibita. *l. 3. & 4. de optione legata. ac testatione interposita l. apud Antibilium. de optione legata.* Nec obstat *l. pen. de optione legata.* ex qua Hottom. frustra colligit optionem per procuratorem fieri posse: Nam ibi non per Procuratorem, sed per matrem ex judicio testatoris filiæ nomine fit. Similiter non obstat *l. si quis. 66. ff. de procurat. & l. cum debitore. 17. rem ratam haberi*: Nam ibi non optio, sed electio per procuratorem, optio est actus legitimus, & ideo quoquo modo, & per quemvis fieri potest. Proindeque ista duo tanquam diversa in tit. de optione & electione legata proponuntur.

Porro plures esse actus legitimos, quam à Papin. hic recensentur, non ambigitur, Vt Adoptio, Manumissio, *l. 2. & 3. ff. de off. procons.* Connubium, divortium, Testamentum, litis contestatio, auctoritas à Tutore præstanda, & alii nonnulli, de quibus sunt consulendi. Hottom. *d. quæst. 34. Cuiac. d. lib. 15. c. 16. P. Fab. d. lib. 2. semest. c. 23. & 24.*

Ultimo loco dispiciamus, quænam sint conditiones actuum legitimorum.

Et quidem 1º condito est: ut concipiuntur certis ac solemnibus verborum formulis; ut in additione hereditatis hæc verba erant solennia: hereditatem adeo, cernoque. In acceptione, acceptum habes? acceptum habeo, vel sero. Mancipatio-

tionem certis verbis solere concipi testatur Vlpian. *in frag. tit. 19.* In connubio hæc verba pronuntiabantur. Vbi tu Caju, ego Caja. In divortio: tuas res tibi agito, habeto tuas res tibi seu procurato: Sic cæteri omnes actus certis conciebantur verbis.

2. Condicio est, ut hi actus celebrentur testibus præsentibus. Non tamen certus in omnibus actibus testium numerus requiritur, in testamentis quidem, & divortis, septem testes, idemque rogati considerantur. *l. hac consultissima C. de testam. l. nullum. 9. ff. de divort.* In aliis autem actibus legitimis veluti in optione, datione Tutoris, hæreditatis aditione, acceptilatione, connubio, & reliquis ubi numerum testium lege proditum non habemus, duos olim suffecisse verisimile est. *l. ubi numerus. ff. de testibus.*

3. Condicio est, quod in his actibus interveniant certa quædam symbola, ut aditionis, digitorum percussio, attestacionis, seu rogationis testium, aurium attrectatio. Cujac. *lib. 7. obs. c. 16. & 18.* Manumissionis palmæ datio, ductio, id est, in gyrum circumactio, Ictus, colaphus alternativus. Cujac. *lib. 5. obs. c. 13.* Mancipationis & acceptilationis æs & libra. Connubii aquæ & ignis cum quinque facibus apud Ædiles accensis prælatio, & acceptio, clavium traditio, thalassionis acclamatio, maritalium geniorum invocatio, & id genus alia, quæ Brissonius. *lib. sing. de ritu nuptiarum* enumerat. Divortii symbola erant clavium ademptio, & tabularum nuptialium ruptio. P. Fab. *d. lib. 2. semest. c. 23.*

4. Condicio est, quod actus legitimi non possunt alieno nomine celebrari, aut expediri. *l. nemo. 129. h. t.* Hinc hæreditatis aditio, nec per tutorem, nec per Curatorem feripotest *l. 9. ff. de acquir. hæred.* Imperator tamen Theodosius consti-

tuit, si infanti delata sit hæreditas, quod pater, aut tutor infantis nomine eam adire possit. *si infanti. C. de jur. delib.* Sed hoc ita speciali Infantis favore est constitutum, ideoque ad consequentias non est trahendum: Pari modo nec adiri potest hæreditas per procuratorem, ut recte tradidere Cujac. *lib. 1. obser. c. 34. & lib. 7. c. 18.* Hottom. *d. quæst. 24. Cont. lib. 2. subsestivar. lect. c. 17.* Fab. *lib. 3. c. 22. per l. procuratorem. 90. ff. de acquir. hæred.* Vbi in Pandect. Florent. vitiose scriptum esse curatorem opinatus est Hottom & Testatur Contius. in vetustis Digestorum membranarum, quas pænes se habet, legi per procuratorem: Sed perinde est sive hoc sive illo modo legatur, quia nec per curatorem, nec per procuratorem acquiri hæreditas potest: Hæreditatis enim aditio est actus legitimus, qui alieno nomine, & consequenter nec per procuratorem, nec per curatorem potest perfici, & hæc sententia confirmatur per *l. §. ult. de offic. Procurat. Cæsari.* Vbi Cæsari singulari jure concessum est, ut per Procuratorem hæreditatem adire possit, unde perspicuum est id cæteris non licuisse, alias enim Procurator Cæsaris hac in re nihil præcipuum haberet. Verum Duarenus. *lib. 1. disp. c. 27. & in com. ad tit. de acquir. hæred. pag. 450.* in alia est sententia: existimat enim procuratorem, qui speciale ad id mandatum habet, hæreditatem Domini nomine adire posse, quam sententiam approbat Fachinæ. *lib. 6. cont. c. 96.* eamque confirmat hac ratione; quia omnia possunt per Procuratorem acquiri, quæ non sunt legibus excepta, atqui aditio hæreditatis (ait) legibus non est excepta; Ergo per Procuratorem adiri & acquiri hæreditas potest. Sed Respondeo, quod hæreditatis aditio satis excipitur per regulam Iuris, quæ dicitur. Neminem sive pro-

procuratorem, sive curatorem, sive tutorem alieno nomine lege agere, id est, actus legitimos expedire posse: Nam cum hæreditatis aditio sit actus legitimus, fit inde necessaria collectio, aditionis solennitatem nec per procuratorem, nec per alium, quam cui delata est hæreditas, peragi posse. Nec movet quod bonorum possessio per Procuratorem aut Curatorem acquiri possit. *l. 3. §. acquirere ff. de bonor. poss.* Quia magnum est discrimen inter bonorum possessionem & aditionem hæreditatis. Aditio hæreditatis est actus legitimus, bonorum possessio in actuum legitimorum numerum non refertur. Aditio hæreditatis est juris civilis bonorum possessio Iuris prætorii, jus autem Prætorium jure civili indulgentius est, & benignius. Porro nec adoptare quis potest per alium *l. post mortem. 25. §. ult. ff. de adopt.* Nec emancipare, aut manumittere. *l. pen. C. qui manumitt. non possunt.* Nec per alium nisi præcedente novatione, acceptum rogare, aut ferre *l. 13. §. tutor. 10. ff. de acceptilat.* At obijciuntur *l. 3. de acceptilat.* ubi dicitur. Per procuratorem nec liberari, nec liberare quispiam sine mandato potest. Ergo mandato saltem interveniente Creditor debitorem per Procuratorem acceptilatione liberare potest, Respondent Cuiac. *lib. 15. obs. e. 16.* & Hugo Donel. *lib. 16. comment. c. 21.* quod Procurator mandato præcedente novare possit, tunc deinde sibi promissum accepto ferat, quod Creditori debetur, quia remedio novationis recte acceptilatio fit. *d. l. 13. §. Tutor.* Sed verior mihi videtur sententia Hottom *d. quest. 34 & lib. 1. amic. respons. c. 31.* qui putat hæc verba (sine mandato) aut spuria, aut ex glossa imperiti Interpretis inordinem Pauli irrepsisse, ut etiam putat Brissson. *lib. 2. de solutionib. in prin.* aut ea verba ita esse corrigenda, (si

ne novatione) quam emendationem probat, & egregie confirmat P. Fab. *d. lib. 2. semest. c. 22.*

His amplius, Actus legitimi non possunt apud alium explicari, quam apud eum Magistratum, qui legis actionem habet. *l. Magistratus. ff. de adopt.* Nec Magistratus, quam habet legis actionem, alteri mandare potest, hinc fit, ut nemo vice Præsidis, tutorem dare possit. *l. nec mandante. 8. ff. de tut. & curat.* Nemo etiam apud Legatum Proconsulis manumittere aut adoptare possit, quia non est apud illum legis actio. *l. 2. §. ult. & l. seq. ff. de offi. Procons.* Cui ex diametro refragari videtur *l. apud proconsulem. 17. ff. de manumiss. vind.* Vbi traditur: Manumissionem apud Legatum Proconsulis expediri posse: Respondeo. De hac difficultate tollenda varix sunt nostrorum sententiæ: Sed præ aliis placuit solutio, quam adfert Donell. *lib. 17. c. 8.* & Iul. Pac. *cent. 1. quest. 36.* Idem docet Robert. *lib. 1. animadvers. 21. Hott illust. quest. 34. & 2. amic. respons. 1. & 3. obs. 4.* Nempe distinguendum esse, utrum legatus sit ingressus provinciam, & ei à Proconsule sit mandata jurisdictio, nec ne. Quando Legatus in Provinciam ingressus mandata Jurisdictionem suscepit, tunc sine dubio Jurisdictionem, & consequenter etiam legis actionem habet, & de eo casu intelligenda est *l. apud Procuratorem 17. ff. de manumiss. vind.* Cuiac. *lib. 1. obs. c. 1. & 15. c. 19.* huic legi negationem addit quem, ibi vide. At quando legatus egressus quidem est urbem, sed necdum est ingressus provinciam, tunc nullam Jurisdictionem habet. *l. 2. ff. de offi. procons.* Quia Proconsul Legato non prius Jurisdictionem mandat quam in Provinciam venerit. Cum igitur Legatus ante nullam habeat Jurisdictionem, consequens est illum etiam nullam legis actionem

nem habere, ac proinde actus legitimos apud ipsum explicari non posse *d. l. 2. §. 1. seq. ff. de off. procons.*

5. & Ultima Conditiō actuum Legitimorum est, ut fiant pure, & non in diem, vel sub conditione. *b. l. 77.* Ratio est, quia dies & conditiō destinationem animi & veram & certam scientiam impediunt, sine qua hi actus expediri non possunt. *P. Fab. h. 29. & ad l. precedent. n. 15.* Deinde quia actus legitimi ideo sunt instituti, ut præsens factum continent, & statim characterem imprimant, utque statim ex iis purus aliquis effectus sequatur: At si suspenderentur hi actus conditione, sortiri effectum non possent, non quidem impræsentiarum propter conditionem, quæ suspendit actum, non etiam tunc cum extiterit conditiō, quia tunc non id agitur, nec fit, factumque præterit ex quo ille character imprimi debebat. *Covarr. de matrim. part. 2. tom. 1. c. 3. n. 3. & 4. Ioan Ramus. lib. 1. Enchiridiorum. actiōne. 56.* Hinc fit ut mancipatio, acceptilatio. *l. 4. §. 5. ff. de acceptil.* Hereditatis aditiō. *l. eumque. 54. §. ult. ff. de acquir. hered. & optio servi aliarumque rerum. l. 8. §. 2. de opt. legat.* in diem vel sub conditione fieri non possint.

Denique Tutor non datur in diem vel sub conditione. *l. 1. §. 4. ff. de tutel. §. 1. Inst. de Attil. Tutor.* id quod intelligendum est de Tutore à Magistratu dato; Nam testamento Tutor in diem vel sub conditione dari potest. *§. ad certum. Inst. de Tutel.* & ea tantum Tutoris datio, quæ fit à magistratu, est actus legitimus, non etiam ea quæ fit testamento. Atque hi sunt actus hic relati, qui per temporis vel diei adjectionem in totum vitiantur.

At dubitatur, anne omnium actuum legitimorum hæc sit conditiō, ut diem vel conditionem non recipiant? An vero

hæc tantum sit proprietas actuum hic enumeratorum?

Et communiter Dd. placuit definitiōnem hujus nostræ legis non esse generalem, sed tantum ad species hic enumeratas pertinere. Ideoque relativum (qui) in hac lege positum restrictive, non declarative accipi debere, ut scilicet restringatur regula ad exempla relata, & hæc sententia placet *Hott. d. quest. 34. & Donel. lib. 6. Comment. c. 17. Bronch. c. 4. aff. 88.*

Contra alii sentiunt nullos actus legitimos ex die, vel conditione dilationem recipere, sed momento perfici. *Covarr. d. part. 2. tom. 3. n. 4. & Cujac. lib. 15. obs. c. 16.* Et hæc posterior sententia mihi magis arridet, eamque comprobata video à Pontifice in *l. actus. de Reg. Jur. in 6.* Vbi dicitur indefinite, & generaliter actus legitimos conditionem non recipere, neque diem. Et quamvis Dinus fateatur regulam istam imaginationi mentis suæ applicare non posse, nulla tamen commoda differentie ratio reddi potest inter actus hic relatos & alios. Deinde compluribus exemplis probari potest hanc legis nostræ definitionem etiam in aliis actibus legitimis obtinere; Nam nemo adoptare potest sub conditione, vel ad tempus, vel ex tempore, quia moribus nostris non convenit filium habere temporalem *l. questum. 34. in fin. ff. de adopt.* Divortium quoque non fit, nisi pure, non addita die, vel conditione, quia divortium non est nisi verum, quod fit animo perpetuam constituendi dissentionem. *l. 3. ff. de Divortiis.* Denique Tutoris auctoritas neque in diem, neque sub conditione, sed pure est interponenda. *l. 8. l. 9. §. pen. ff. de auct. tut.* Ex his nunc patet definitionem in *b. l. 77.* traditam esse generalem, & in ea non omnes, sed exempli gratia, plerumque actus legitimos exprimi, qui conditionem diemve non recipiant.

X

Ve

Verum hanc definitionem Papinia. ait cum tali temperamento esse intelligendam; ut scilicet actus legitimi non quidem expresse, sed tacite diem vel conditionem recipiant. Sic Tutor à magistratu datus desinit esse tutor existente die vel conditione, qua tutor Testamento datus erat. §. 1. *Inst. de attil. Tutor. l. & ei. 17. de tut. & curat.* Sic licet Acceptilatio sub expressa conditione fieri non potest, sub tacita tamen potest. *l. quod in diem. 12. ff. de acceptil.* Atque hoc est quod Modestinus voluit in *l. expressa. 195. h. 2.* dum ait: Expressa nocent, non expressa non nocent. Quæ lex desumpta est ex *l. nonnunquam. 52. ff. de condit. & demonstr.* Pro cuius legis explicatione monendi sumus eam esse accipiendam, primum de iis quæ lex adjici vetat, nam quæ non vetat siue exprimantur, siue non exprimantur, nihil nocent, cum omnia liceant, quæ jure non prohibentur. *l. nec non §. quod ejus. ff. quib. ex caus. major.* Deinde lex scripta est non de omnibus vetitis, nam si quid lex simpliciter vetet, rem vetat, non verba, ideo vetat, siue exprimitur, siue non exprimitur. Pariter enim

utraq; improbantur, & quæ contra legem sunt, & quæ in fraudem legis. *l. non dubium. C. de ll.* Hoc igitur casu eadem vis taciti est, quæ expressi. *l. cum quid. & ibi Dd. ff. si cert. petat.* Quare prædicta regula non est intelligenda de iis, quæ lex simpliciter vetat, sed de iis, quæ lex vetat nominatim adjici vel exprimi, ut lex vetat ne actus legitimus aperte & expresse comprehendat conditionem vel diem: Sic lex vetat ne institutio aut legatum expresse conferatur in alterius arbitrium: Hoc casu expressum tantum nocebit, non a. non expressum. At dices, quid interest utrum quid oratione exprimatur, An vero ita oratione concipiatur, ut non minus intelligatur, quam si verbis expressum foret? Resp. Recte hæc dici de iis, quæ jure fiunt, de quibus id agitur, ut quovis modo intellecta rata sint. Non pertinere ad ea, quæ jure adjici prohibentur: Quoties lex vetat aliquid aperte adjici, si exprimatur, ideo nocet, quia adjicitur contra quam lex jubet, si non exprimitur. Contraria de causa ideo non nocet, quia nihil hic fit quod lex vetaverit.

Ad. L. 78.

Papinianus Libro. 31. Quæstionum.

Generaliter cum de fraude disputatur, Non quid habeat actor, sed quid per adversarium habere non potuerit, considerandum est. Et.

Ad. L.

Ad. L. 79.

Idem libro 32. Quæstionum.

Fraudis interpretatio semper in jure civili non ex eventu duntaxat, sed ex consilio quoque consideratur. al. desideratur.

Dicitur in b. l. etiam ad l. non fraudantur. 134. & l. nemo. 145. b. t.

HÆ leges pertinent. *ad tit. que in fraud. cred. fact. sunt*, ut restituantur: Duæ autem quæstiones nobis pro earum interpretatione tractandæ sunt. Prima. In fraudem quid factum, fraudatusve Creditor videatur. Altera. Quid fraudato ipsi, & quatenus restitui oporteat: Ad primam quæstionem quod attinet præmonendum, quod Actio Pauliana sit actio in rem Prætoriam, qua Creditor res à Debitore in fraudem suam alienatas non aliter quam si nunquam ab eo alienatæ essent, sed semper in debitoris bonis permanissent, à quocunque possessore petit. *S. item si quis in fraudem. 6. Inst. de action. hac in factum. 14. ff. que in fraud. cred.*

Datur hæc actio ob alienationem fraudulentariam: Hinc nunc recte inquiritur, quando alienatio fraudulenta vel in fraudem Creditorum facta esse dicatur, & quidem duo ad id exigimus: Consilium nempe: & Eventum. Consilium, id est, voluntas in animo nocendi, ac fraudandi, primum requiritur in ipso debitore; tunc autem censetur debitor animum fraudandi habuisse, quando scit se Creditores habere, & solvendo non esse, & nihilominus alienat bona sua. *l. si quis. 15. ff. que in fraud. cred. l. in fraudem. 27. ff. qui & à quib. manumiss. lib. non fiant; quando (inquam) alienat, nam si id agit ne acquirat, non censetur Creditores fraudare. l. non fraudantur. 134. in prin. h. t.* Quare si debitor legatum vel hæredita-

tem repudiet, ne postquam eam acquisisset, creditoribus satisfaceret inde, non pertinebit ad actionem Paulianam, quæ tantum ad diminuentes patrimonium suum, non ad eos, qui id agunt, ne locupletentur, vel ne acquirant aliquid, pertinet. *l. quod autem. 6. in prin. ff. que in fraud. cred.* Porro ex parte possessoris, ut contra ipsum actio Pauliana competat, requiritur ut is fraudis sit conscius, modo rem acquirat ex causa onerosa *d. l. quod autem. 6. §. hoc edictum. 8. l. 7. & 9. & pen. ff. quod in fraud. cred.* Nam in eum qui titulo lucrativo à debitore in fraudem Creditorem res suas alienante consecutus est, etsi fraudis sit ignarus, eatenus, quatenus locupletior factus est hæc actio datur. *d. l. quod autem. 6. §. simili modo. 11. ff. quod in fraud. cred.*

Dixi præter fraudandi consilium etiam requiri eventum, ut scilicet creditores per alienationem à debitore factam, etiam re ipsa sint fraudati; Nam ut consilium fraudis, eventus dandi consequatur necesse est. *h. l. 79. l. ait Prætor. 10. §. 1. l. si quis cum. 15. ff. quod in fraud. cred.* Quamvis enim quandoque culpa coercetur, quæ careat dolo, ut in L. Aquilia, & rursus dolus quandoque sine eventu punatur. *l. si quis C. de furtis. l. cum qui 18. C. de ad ulter.* tamen fraudatoriæ actiones (de quibus hæc regula est accipienda) non competunt, nisi concurrente eventu, & consilio: Quare cum scienti neque consentienti non fiat injuria neque dolus. *l. cum*

donationes. C. de transact. Non videntur fraudari creditores, qui sciunt alienationem fieri, eique consentiunt. *l. nemo. 145. h. t.* Non est satis scire, sed necesse saltem tacite consentire: Nam qui, scit & non prohibet, sed patitur volens, is damnum non videtur sentire, quia id ipsum ex sua culpa sentit. *l. quod. qm. 203. h. t.* Et tantum de prima quaestione.

Nunc videamus de alia: Creditori fraudato per actionem Paulianam restituitur non tantum res fraudulenter alienata, sed etiam omnis rei causa; id est, omnes fructus non tantum percepti, sed & qui percipi potuerunt sunt restituendi. *l. ait. Prator. 10. §. per hanc actionem. 19. §. sequentib. ff. quæ in fraud. cred;* Nam generaliter (ut Papinianus ait in *h. l. 78.*) Cum de fraude disputatur, non quid habeat actor, sed quid per adversarium habere non potuerit, considerandum est; Vbi Franciscus Balduin. *comment. ad L. Aquil.* Græcorum auctoritate subnixus ita legit. Non quid non habeat. & c. ut sit sensus actorum consequi non quicquid sibi abesse causatur, sed illud demum

quod per adversarium ipsi abesse, ut adversarii dolus possit dici causa damni, Et si vero hæc lectio, ejusque sensus sustineri possit, tamen à recepta lectione non est recedendum, cui hæc sententia est. Non ideo fraudulentum edictum cessare quod res ipsa penes actorem sit, aut penes adversarium non sit, neque dolo, esse desicrit, si non & omne emolumentum quod ex re perceptum est, vel ab optimo patrefam, percipi potuit, quodque actori per adversarium interceptum est, restituatur. P. Fab. *hic. n. 23. luam.* Robert. in animadvers. & in notis ad nota Mercatoris utrobique *lib. 1. e. 15. Cujac. 15. obser. c. in 19. de mercatore lib. 1. c.*

Eaque regula obtinet non tantum in fraudatore, vel eo qui fraudem participavit, sed etiam in quovis alio malæfidei possessore, quo cum agitur, ut scilicet teneatur fructus restituere non tantum, quibus ipse fructus est vel frui potuit, sed etiam fructus, quibus actor frui potuisset, si ei possidere licuisset. *l. si navis. 62. §. ult. de rei vind.*

Ad. L. 80.

Papinianus libro. 33. Quaestionum.

In toto jure generi per speciem derogatur: & illud potissimum habetur, quod ad speciem directum est.

Interpretatur hic etiam, l. semper specialia. 147. h. t.

Generis variae sunt acceptiones, ut videre est apud Zas *lib. 1. sing. resp. c. 1.* Secundum Logicos proprie dicitur genus, quod de pluribus prædicatur differentibus specie, ut animal sub se comprehendit, & hominem, & brutum. Species vero est quæ prædicatur de pluribus differentibus numero, ut homo,

qui sub se singulos homines, seu individua continet. Icti nostri plerunque speciem capiunt pro genere, & individuum speciem nominant, ut verbi grat. homo genus est, species autem Titius, Sejus, Cajus & similes, genus communem specierum continet materiam. Omniumque specierum, quas comprehendit respectu, &

& latius patet, & plenius esse censetur: hinc Gajus ait. *in l. 147. h. t. specialia* semper generalibus inesse, ut in contractu inest mandatum, & depositum, qui ergo de genere loquitur, species tacite nominabit; Ideoque hominis legatum (quod generis legatum est) orationis compendio singulos homines complectitur. *l. cum in certis 13. ff. de legat. 1. l. Merius. §. duorum. de legat. 1.* Et quia species sub genere continetur, inde fit ut argumentum ad speciem valeat contentive sive comprehensiveve, veluti remoto genere, removetur species, ut. Non est Animal, Ergo non est homo, at non procedit argumentum illative, veluti Animal est, ergo homo est: Quia posito genere, continuo non qualibet ponitur species: huc spectat exemplum elegans traditum ab Ulpian *in l. si quid eorum 47. ff. de legat. 3.* ubi in empto dicitur esse paratum, quod varia sit paratio, in parato contra non in esse emptum, id est, non quodlibet paratum dicitur esse emptum. Hinc illud est, quod ajunt genus inesse speciei illative seu consecutive, ut posita specie ponatur etiam genus. At generi inesse speciem quamlibet contentive, non illative, ut late tradit Everardus Micalius. *in topicis legalibus. n. in loco à genere ad speciem, & à specie ad genus.* Quælibet quidem species totum in se continet genus, materiam communem, non ut genus comprehendat, sed ut ex genere fiat, at præter hanc communem materiam, seu totum illud genus, quælibet species suam propriam habet formam, seu differentiam; quæ materiam illam genere comprehensam in singulis suis speciebus alterat & conformat, ut longe aliud, quam ante fuit, existat: Et hanc formam species quælibet solam eamque propriam, neque cum genere communem habet, multoque minus cum

caeteris ejusdem generis speciebus, quibus opposita hæc forma repugnat: Hinc ea quæ in specie dicuntur magis afficiunt. *arg. l. item apud. §. ait. prator. ff. de injur.* Et majoris efficiaciæ vel potentix sunt verba specialia, cum in his conjectura admitti possit: in illis autem nullus conjecturæ locus relinquatur. Quare recte Ictus dixit *in h. l. 80.* Illud potissimum haberi, quod ad speciem directum est: Quamvis igitur generalibus specialia insint, tamen hoc non procedit, quod aliud nominatim de specie conetur, tunc enim species derogat generi, & magis obtinet quod excipitur, id est, species, quam genus. *h. l. 80.* Quæ Regula latissime patet & procedit in legum sanctionibus, *l. sanctio. 41. ff. de penis.* In ultimis voluntatibus, *l. se speculum. 10. ff. de manumiss. testam. In contractibus l. doli clausula. 119. ff. de verb. obl.* Denique hæc regula ad conciliandas leges non parum momenti habet, semper enim dispiciendum, utrum de genere toto, an vero de specie aliqua lex scripta sit, auctore Cicerone. *lib. 2. de inventione.* Quia legi generali derogatur per legem specialem; Non modo posteriorem; sed etiam priorem: Nam si priore lege quid de specie cautum sit, deinde postetior lex sequatur generaliter de toto illo genere contrarium statuens, ex lege posteriori excipienda erit species prior, quominus posterioris legis verba refragentur. Exempli gratia. Fingamus hodie legem ita fieri: Qui pro alio fidejusserit apud Tabellionem efficaciter teneatur, sive rei principales presentes sint cum agitur, sive absentes: His verbis generalibus continetur etiam scemina fideiubens. Item minores viginti quinque annis itaque & hi, si verba legis posterioris sequimur, teneri debebunt, sed dicimus non teneri & legem posteriorem ad priores speciales trahemus, sicque in-

terpretabimur, ut exceptę esse intelligantur mulieres, & minores viginti quinque annis, cum pro alio fidejusserint, quia aliter de his specialiter cautum sit prioribus legibus, de Intercessione mulierum: S. C. to Velleiano, de emioribus viginti quinque annis: Edicto Prætoris de minoribus, Sic statutum generale repugnans juri communi, potius ita est intelligendum, ut derogat regulę juris communis, quam ut includat casus speciales, & à regula Juris communis exceptos, unde si statutum extet, quod possidens cum titulo per decem annos tutus sit, hujusmodi statutaria rescriptio non curret contra minores, quia de jure communi omnis præ-

scriptio dormit quoad minores. Francisc. Balduin. in tract. de præscript. parte. 6. princip. Similiter si alibi sit lex municipalis generalis, ut testamentum condatur coram consule & duobus testibus, ea lex derogat tantum regulę juris communis, nec locum habet in testamento inter liberos condito, quod in eo privilegiatum est, ut valeat conditum coram duobus testibus, vel manu patris in schedula conscripto, etiam si nulli testes sint adhibiti. l. communi §. ex imperfecto. C. de testam. Nam statutum quantumvis generale non comprehendit casus de jure communi privilegiatos,

Ad. L. 81.

Papinianus. libro. 3. Responsorum.

Quę dubitationis tollendę causa contractibus inferuntur, jus commune non lædunt.

Quoniam actus humani variis cavillis & calumniis sunt obnoxii ac vix quisquam in negotiis contrahendis tam prudens & cautus est, qui non aliquando falli aut dici potest, cautionis esse plerique arbitrantur dubitationis tollendę causa quędam quantumvis superflua & tacite satis intellecta adjicere, quo actus firmior esse possit. *text. in l. 47. ff. de condit. & demonstr. ibi.* Quod & si non fecisset in esset tamen. Sic quidam hæc verba adjicere solent: Dolus malus à venditore aberit, qui tamen, etsi hæc verba adjecta non essent, abesse debet l. 68. §. fere. de contrah. empt. facit. l. fistulas. §. qui fundum. ff. eod. junct. a l. Iuliani §. offeri. ff. de act. empt. l. quæsitum. §. ult. de distract. pig. Docet igitur hic Papinianus. Ea quę dubitationis tollendę causa

contractibus adjiciuntur, nihil juris communi præjudicare: abundans enim cautela non nocet l. 17 C. de testam. & ibi gl. in verb. cautela. l. si pupilli. §. 1. de negot. gest. Exempli gratia. Ius commune olim erat (quod scilicet obtinuit ante Novellas) ut creditor vel reum, vel ejus fidejussorem, vel eorum pignus eligere possit, vel ut uno electo possit ad alium redire ut superfluum ac residuum sui debiti ab alio obtineat. l. 3. in prim. l. 5. l. 24. l. 25. C. de fidejussor. Quod si nunc creditor literis contractus exprimat, ut ipsi liceat convenire reum principalem omisso fidejussore, & non distractis pignoribus; hæc conventio quę supervacanea est, non impedit quo minus Creditor debeat luri communi uti & vel reum, vel ejus fidejussore, vel eorum pignus eligere vel

URB

uno electo ad alterum redire possit *l. 56. ff. mandat.* Sic jus commune est, ut si plures sint fidejussores singuli in solidum teneantur, licet ex Epistola Divi Hadriani illis beneficium divisionis competat: Quid si nunc obligationi adjectum sit ut singuli in solidum teneantur, anne nihilominus ex epistola Divi Hadriani dividetur inter eos obligatio. Et Respondent Impp. Severus & Antoninus nihil adjectione, ista mutari conditionem juris & constitutionem, id est, Epistolam Divi Ha-

driani: Dividitur igitur inter eos obligatio. *l. 7. C. de fidejuss.* Nam ut Papinian. hic docet quæ dubitationis tollendæ causa inseruntur contractibus Ius commune non lædunt, & licet fidejussores beneficio divisionis renunciare possint, quia omnes licentiam habemus renunciare iis, quæ pro nobis introducta sunt. *l. si quis. C. de episcop. & cler. l. pen. C. de pact.* tamen hæc supervacanea conventionione, quæ dubitationis tollendæ gratia adjecta est, isti beneficio non censetur renunciatum.

Ad L. 82.

Papinianus libro. 9. Responsorum.

Donari videtur, quod nullo jure cogente conceditur.

A It Papinia. Donari videtur, quod nullo jure, id est, nec civili, nec naturali, nec Prætorio, denique nec necessitate cogente conceditur. Donatio enim est mera liberalitas, quæ ex mera voluntate in aliquem transfertur. Sæ nec. *lib. 3. de benefic. c. 19.* Beneficium id est, inquit, cum quis dedit cum illi liceret & non dare, qui ergo urgente debitore, vel qua alia necessitate premente rem viliori pretio mihi vendit donare non videtur. *l. 12. C. de rescind. vend.* Nemo enim in necessitate liberalis est, id est nemo tum donat cum premitur necessitate rei familiaris. *l. 18. de adm. legat.* Sic quæ olim à consulibus in populum largitiones fieri solebant, proprie donationes non sunt, cum vetustas (ut est apud Cassiod. *lib. 7. Epist. 39.*) suo quodam privilegio velut debita quæ donantur exposcat, nec liceat negari, quod sequitur cognoscat sub antiquitate largiri. Similiter qui alium remuneratur proprie non donat. *l. 19. § 1. ff. de donat. ut Dis-* cipulus qui præceptori quid donat, non tam mera liberalitate usus est, quam

quandam mercedem magistri pro illo officio, opera, & occupatione solvisse videtur. *l. 27. ff. de donat.* Sic quod donatur ei, qui aliquem à latronibus, vel hostibus, liberavit, non tam donatio, quam merces eximii laboris appellanda est. *l. pen. § ult. ff. de donat.* Hinc licet donationi modus certus per L. Cinciam erat constitutus, tamen remuneratoriæ donationes in infinitum valebant, si nimirum tanta meriti esset magnitudo. *d. l. pen. § ult. ff. de donat.* Iul. Paul. *lib. 5. sent. tit. 1. 1. & ibi. Cujac.* Idem Cujac. *lib. 17. obs. c. 33. & lib. 21. c. 37.* Guilh. Rachineus. *lib. variar. lect. c. 7.* Sic licet propria donatio ob ingratitudinem revocetur, tamen remuneratoria donatio est irrevocabilis. *d. l. pen. § 1. ff. de donat.* Boër. *decis. 37.* Similiter licet regulariter pater filiosam donare non queat, tamen si filios familias ob benemerita donaverit donationem valere communi Dd. calculo receptum est. Clarus in *§. donatio. quest. 8. n. 2. 3. & seq.* Gail. *lib. 2. obser. c. 8. n. 5.* Fachinæ. *lib. 7. contror. c. 74.*

Ad L.

Ad. L. 83.

Papinianus. libro. 2. definitionum.

*Non videtur rem amittere, cujus propria non fuit**hic etiam dicitur ad l. nemo potest. 208. b. t.*

Cum privatio, ut vulgo dicitur, pre-supponit habitum recte Papin. *m. h. l. 83.* concludit, eum non videri rem, id est, rei proprietatem vel dominium amittere, cujus propria non fuit, & ei convenienter Paulus *m. l. 208. b. t.* docet: Quod is non possit videri defuisse habere, qui nunquam habuit. Amissio enim est rei habitæ amissio. Quod igitur ante *te* non habui id amississe non possum dici. Sic servus non patitur capitis diminutionem, quia caput nullum habuit. *S. servus. Inst. de capt. diminut. l. liberos. in fin. ff. eod.* Sic cælebs hæres institutus restituen-

do hereditatem non videtur defuisse habere, qui per L. Papiam nihil a secundo consequi potuit. Denique ex h. regula consequitur eum non posse videri dejectum possessione, qui nec animo nec corpore possedit. *l. 1. S. eum qui ff. de vi & vi armat.* Itaque si servus vel colonus noster de possessione dejiciatur, non tam servus vel colonus, quam nos dicimur dejecti, quia nos per servum vel colonum possidemus, servus autem vel colonus non possideant sed tantum corporaliter rem detinent.

Ad. L. 84.

Paulus libro 3. Quæstionum.

Cum amplius solutum est quam debebatur cujus pars non invenitur quæ repeti possit, totum esse indebitum intelligitur manente pristina obligatione. Is natura debet, quem jure gentium dare oportet, cujus fidem sicuti sumus.

Hujus legis duæ sunt sententiæ, utraque ad conditionem indebiti pertinet. Pro explicatione prioris sciendum est quando indebitum per errorem facti solutum est dubitari solere. Anne is qui solvit integrum quod solvi possit repetere? An vero indebitam duntaxat soluti portionem? Et dispiciendum est, utrum portio, quæ indebite soluta est, inveniat, an non inveniat, si

invenitur ita ut à portione reliqua debite soluta distingui & separari possit, tunc indebitæ duntaxat portionis repetitio competit, & debita partis conditio cessat: Proinde si cum centum deberes, ducentos nummos solveris, quia centum qui in obligatione sunt sine incommodo ab aliis, qui non debentur, centum nummis possunt separari, Certe solutioni 100. inservient, extinguenteque obliga-

110.

tionem, & reliqui 100. ut indebiti condicentur. *l. 26. §. idem Marcellus. ff. de condict. indeb.* Quod si pars debita ab indebite soluta separari vel distingui non possit, nec appareat quæ pars repeti debeat, tunc in favorem indebite solventis tota repetitur potius, mainente pristina obligatione, quam ut non apparente parte quæ repeti debeat nulla reperatur, *h. l. nesc.* Exempli gratia 100. debens quasi 200. deberet, fundum solvit 200. hac specie competere repetitione, pristina manente obligatione, auctor est Marcellus. *in d. l. 26. §. si centum.* Nam cum hic partes fundi confusæ sint, quæ pars indebita sit, repetique possit non invenitur. Deinde si hæc pars fundi tantum hic condicenda esset, inter creditorem, & debitorem fieret communio, ad quam nemo invitus compellitur. *d. l. 26. §. si centum. l. fin. C. commu. divid.* quia mater est discordia. *l. 77. §. dulcissimis de legat. 2.* merito igitur hoc casu totus fundus repetitur.

Hactenus videmus de prima legis nostre sententia. Altera ut dixi etiam pertinet ad conditionem indebiti, in qua sæpe incidit quæstio de naturali obligatione, per eam enim repetitio sive conditio impeditur: Est autem naturalis obligatio, quæ sine ullo civili vinculo solanitur naturali æquitate, unde æquitatis vinculum appellatur, *in l. Stichum. 95. §. naturales. de solut.* Naturalis dicitur, non quia descendat à jure naturali quod est commune omnibus animalibus, quoniam obligatio in brutum non cadit, sed quia originem ducit à jure gentium *l. 5. ff. de just. & jur.* Quod & ipsum vocatur jus naturale *§. singulorum Inst. de rer. divis.* Quare hoc loco is natura debere dicitur, quem jure gentium date oportet. Nam id vere naturale jus, quod naturali ratione inter homines

constitutum apud omnes plereque gentes observatur, id autem est, quod dicitur etiam gentium. *l. omnes. ff. de just. & jur.*

Porro ait Ictus: Quem jure gentium, primævo scilicet, illud enim dicitur, quia hominibus natura est insitum, dare oportet: Quibus verbis indicatur necessitas rei præstandæ ex hac obligatione; verbum enim (oportet) necessitatis est, sed necessitas hic non intelligitur absoluta, sed consequentiæ, si velit quis æquitati satisfacere (quod virum bonum decet) nec turpitudinem contrarii facti in se suscipere, alioqui si quod natura debet nolit præstare, nulla actione cogi potest. *l. naturales 10. ff. de obl. & act.* Sed tamen hæc obligatio licet ad producendam actionem inefficax sit, tamen non prorsus inanis aut otiosa æstimanda est: Habet enim & ipsa ad rem debitam obtinendam insignes quosdam effectus. 1. Exceptionem producit. *l. 7. §. sed cum nulla de pact.* 2. Repetitionem indebiti soluti impedit *d. l. naturales. de oblig. & act.* 3. ad Compensationem & deductionem valet *l. etiam. 6. de compensat.* Denique 4. Fidejussor. etiam accedit naturali obligationi. *l. fidejussor. 16. §. fidejussor. de fidejuss.*

Postremo ait Ictus: Cujus Fidem secuti sumus. ut ostenderet eum cum quo negotium aliquod contraximus vel pacti sumus jure naturæ nobis obligatum esse, sic servus cum domino vel filius cum patre contrahens ei naturaliter obligatur.

Hinc nunc duo eliciuntur consectaria: Primum ex pacto nudo naturalem oriri obligationem. Id quod negant Connan. *lib. 2. comment. c. 1.* & Baro in *l. 1. de verb. obli.* Sed nostra sententia probatur ex *h. l.* ubi dicitur, cum natura debere cujus fidem secuti sumus, sed cum quo paciscimur ejus fidem sequimur. Ergo is ex pacto nobis naturaliter obligatur:

Y

hic

huc facit l. 5. §. 1. ibi. *ex pacto naturaliter debebantur. ff. de solut.*

Secundum, obligationem *aridopu* seu remunerationum proprie non esse obligationem naturalem, de qua hic tractamus, nam inter dantem beneficium & accipientem nullum negotium contrahitur, nec hoc agitur ut is qui dedit eo nomine quicquam recipiat, damus enim perdituri, & totum omittimus arbitrio accipientis. Senec. lib. 3. *de benefic.* unde accipiens dici non potest naturaliter obligatus, cum ea obligatio ex mutuo consensu oriatur, & propter quam si non Iudicio experiri, saltem petere & flagitare liceat, quasi debuit, & si non præstetur conqueri possumus: At turpe est ab eo in quem beneficium quis contulit *aridopu* ceu debitum exigere, alioqui non esset beneficium sed creditum, teste Seneca. d. loc. Nec obstat quod is qui donum accepit naturaliter ad remunerandum obligari dicatur in l. sed etsi. §. consulere. ff. de petit. hæred. Nam verbum (naturaliter) illic non accipitur pro obligatione naturali quam

querimus veluti ex pacto sed pro aliqua naturali affectione, qua scilicet qui beneficium acceperunt, ita affecti & animati sunt erga eos à quibus acceperunt ut velint illis beneficium rependere. Similiter non obstat l. si. pignore. 54. §. 1. ff. de furt. Nam ibi is qui beneficium accepit non dicitur simpliciter debitor beneficii, at qui beneficium debet, proprie debitor dici nequit, tum quia in ipsius arbitrio est utrum velit beneficium reddere, at si nolit nullo jure cogi potest, tale autem debitum nullum est. l. sub hac. de obl. & act. Tum quia ad nullam rem certam obligatur, sed & talis obligatio inanis est. l. 94. & l. 15. in prin. de verb. oblig. Hinc nunc recte contra Zasium lib. 1. respons. c. 3. n. 22. & Didac. Covarru. in c. cum in officiis. n. 10. ext. de testib. infertur antidotali obligationem indebiti soluti repetitionem non impedire, ut communis Dd. sententia habet, quam defendunt Duar. ad tit. de obl. & act. c. 2. & ad tit. de condict. indeb. c. 6. & Arius Pinel in l. 1. part. 3. n. 63. C. de bon. maternis.

Ad. L. 85.

Paul. lib. 6. Quæstionum

In ambiguis, pro dotibus respondere melius est. 1. Non est novum, ut quæ semel utiliter constituta sunt, durent: licet illi casus extiterit, à quo initium capere non potuerunt. 2. Quotiens æquitatem desiderii naturalis ratio, aut dubitatio moratur, justis decretis res temperanda est.

DE Principio hujus legis supra ad l. 20. actum est. §. 1. expositum est. ad l. 29. Superest ut explicemus §. final. ubi Paulus ait (Quotiens æquitatem desiderii) id est libelli, petitionis, precum, seu (ut pinguius dicam) requestæ

(Naturalis ratio, aut dubitatio juris) id est, controversia ex cōflictu naturalis & civilis rationis, aut ex contrariis vel dissimilibus prudentiū sententiis emergens (moratur) id est, reterdatur & impedit, quominus res decidi possit, tum (justis decretis)

is) quæ scilicet non sunt cum cuiusquam injuria conjuncta, nec cuiquam damnum inferunt, (Res temperanda est) id est finienda & explicanda controversia est. Sententia igitur, §. hæc est: Quoties naturalis aequitas cum naturali, aut civili, aut civilis cum civili aequitate confligit, ex eoque conflictu dubitatio aliqua existit, quæ Iudicem remorari possit, tunc iustis decretis res temperanda est, id est, inter summum & nimium indulgens ius medium locum tenere oportet. Exempli gratia: Servus tuus quem apud me deposuisti furtum mihi fecit, quaritur an mihi in solidum furti nomine tenearis,

an vero noxe deditione libereris: Hoc casu confligit Civilis aequitas cum naturali: aequitate enim. Civili constitutum est ne plus damni per servum nobis eveniat, quam quanti ipse servus sit. §. 1. *In st. de noxal* Sed ex contrario æquius est, ne depositario officium suum damnosum sit, Iudex igitur iusto decreto interposito te in solidum condemnabit. *l. si servus. 61. §. quod vero. 5. ff. de furt.* Plura hujus regulæ exempla petenda sunt ex *l. si qui tres tuelus.. 31. ff. de excusat. tut. l. si cum dotem. 23. §. eo autem tempore ff. solut. mat. l. sed etiam. 12. C. l. sequ. ff. de procurat.*

Ad. L. 86.

Paulus libro 7. Quæstionum.

Non solet deterior fieri conditio eorum qui litem contestati sunt, quam si non essent: sed plerunque melior. Et

Ad. L. 87.

Nemo enim persequendo deteriorem causam sed meliorem facit. Denique post litem, contestatam hæredi quoque prospicitur, & hæres tenetur ex omnibus causis.

Hic etiam dicitur ad l. omnes. 139. l. penultima. 164. b. t.

Litis Contestatio nihil aliud est, quam ejus rei de qua controversia est apud Iudicem, ex utraque parte facta narratio *l. unico C. de litis contest. ubi Cujac. in parat. idem Cujac. l. 9. obs. c. 21. Ioan. Goddæus. ad l. 36. n. 9. & seqq. de verb. signif.*

Hujus litis contestationis præcipuus est effectus, ut conditionem actoris plerunque meliorem, Rei vero deteriorem faciat, 1. enim litis contestatio actiones alioqui interituras (ut sunt præ-

nales actiones ex maliciis §. non autem. *In st. de perpet. & temp. act.* Item omnes actiones temporales, omnes, inquam, actiones, ne actione quidem de dolo excepta, Cuiac. lib. 98. obs. c. 29.) facit perpetuas, & ad ac in hæredes transmittit. *l. omnes. actiones. 129. l. penultima. 164. b. t.* Ratio est quia iudicio quasi contrahitur. §. *idem scribit. de pecul.* Vnde quemadmodum actio ex contractu, & quasi, perpetua est, & datur in hæredes, ita etiam ex delicto jam contestata quasi sit ex

contractu utpotejam per litiſcontestationem innovata 2. Litiſcon teſtatio interrumpit non tantum præſcriptionem, ſed hodie. *l. nam olim ſecus erat l. 2. ff. pro donato l. 2. in fin. ff. pro emptore*) etiam uſucapionem. *l. 26. C. de rei vind. l. 10. C. de acquir. poſſeſſ. l. ult. C. de animal. except. VVeſemb. in parat. de uſucap. n. 15. Cujac. in d. l. 2. §. fin. pro emptor & in parat. C. de præſcrip. long. temp. 3. Conſtituit poſſeſſorem in mala fide d. l. 10. C. de acquir. poſſeſſ. ac proinde ipſum ad fructus, partus, acceſſionem, cauſam denique omnem præſtandam cogit. *l. 22. C. de rei vind. 4. Periculum rei litigioſæ in eum transfert. l. illud. 40. de petit. hered. 5. excludit Reum ab exceptionibus declinatoriis & dilatoriis l. ita demum 13. C. de procurat. l. pen. ff. de except. l. 20. C. de probat. 6. Impedit alienationem rei litigioſæ. l. 2. C. de litigioſis 7. Quidam tradunt à tempore litiſcontestatione inſtrictis Iudiciis uſuras deberi. Coraſ. lib. 2. Miſcell. c. 7. Sed hæc ſententia minime recipienda eſt: Nam in ſtricti juris Iudiciis uſuræ non niſi ex ſtipulatione debentur. *l. 3. C. de uſur. l. 1. C. de condiſt. indeb. Uſuræ tamen ſtipulatione promiſſæ ne quidem in ſtrictis Iudiciis poſt litiſcontestationem currere deſinunt, Quia per litiſcontesta-***

tionem Creditoris non ſolet reddi deterior conditio, atque hæc eſt ſententia *l. lite. 35. ff. de uſur.*

Ex his nunc patet, Iudicio accepto du-riorem Rei, Aſtoris vero inellorem effeci-conditionem; multasque Reo competen-tes facultates amitti *l. ſi decem. ff. de ſolut. l. ſi quis ſtipulatus. de verb. obl. l. 1. ff. de pecul. legato. l. ſervus communis. ff. de noxal. act.* Sed hoc non eſt perpetuum, aliquan-do enim per litiſcontestationem aſtoris conditio redditur deterior. r. enim aſtor poſt litem conteſtatam procuratoris diſſentientis mandatum ſine cauſæ cogni-tione revocare nequit. *l. poſt litem. 17. & aliquot ff. ſequentib. ff. de procurat. 2.* De-inde inopia Fidejuſſoris poſt litem con-teſtatam ſupervenienti non fidejuſſori, ſed aſtori nociva eſt. *l. inter eos. 51. §. 1. ff. de fidejug. §. ſi plures. Inſt. eod. 3.* Deni-que Creditor qui cum uno ex fidejuſſori-bus litem conteſtatus eſt diviſam petiti-o-nem redintegrare in omnes non poteſt. *l. liberam. 16. C. de fidejuſſ. 4.* Quamvis fructus & uſuræ augeant hereditatem, & proinde etiam illorum & illarum fru-ctus & uſuræ debeantur, tamen hoc non ulterius procedit, niſi ad litiſcontestationem idque contra *h. reg. vide. Ant. Fab. in Cod. Fabriano de uſur deſin. 4. fol. 400.*

Ad. L. 88.

Scævola. Libro. 5. Quæſtionum.

Nulla intelligitur mera ibi fieri, ubi nulla petitio eſt.

Cum mora ſit ſolvendi, vel accipi-endi debiti fruſtatoria dilatio; Cui ac. in *l. ſi ex legati. 23. de verb. obli-g.* ſequens eſt nullam intelligi moram fieri, ubi nulla eſt petitio, id eſt, ubi vel nulla actio ipſo jure competit, vel ſi quæ competit, per exceptionem elidi poteſt.

l. lecta. ad fin. verſ. non enim. ff. ſi cert. pet. Qui n. vel ipſo jure vel ope exceptionis turus eſt, non poteſt dici fruſtrandi Cre-ditoris gratia differre ſolutionem: Exem-plum huius legis petamus ex *l. ſi pupillus. 127. de verb. oblig. ibi.* Pupillus cum ali-ud quiddam à Titio accepiffet, idque in rem

rem suam convertisset, ei promisit hominem sine Tutoris auctoritate, atque ita naturaliter obligatus fuit, pro eo fidejussor intervenit, hic & civiliter & naturaliter obligatur, & statim conveniri potest vivo homine promisso, vel etiam mortuo post moram suam; At quaeritur an mora pupilli Fidejussori nocebit? Et licet mora rei principalis Fidejussori soleat nocere ad perpetuandam actionem. *l. mora de verb. obli.* tamen Scævola in *d. l. 127.* negat pupilli moram fidejussori nocere, quia pupillus hic nullam moram facere intelligitur: nulla enim ibi mora fit, ubi nulla petitio, nulla

actio est, at hic nulla est actio (ante rescriptum D. Ph. ad quod non semper respiciunt juris auctores) Ergo nulla mora. Objicitur huic legi *l. 5. C. de contrah. stipul.* ubi licet ex pacto non fit actio, tamen moram facit, qui pactus est. Resp: Ubi alius se facturum promiserit nudo pacto, cui subdita est stipulatio quanti interest, ut scil. si promissor pacto non staret praestaret stipulatori quanti ipsius inter esset, hoc casu ex pacto agi potest in volentem & patientem, quod si nolit, statim amittitur stipulatio quanti ea res est. *vide Cujac. lib. 19. obs. c. 22.*

Ad L. 89.

Paulus libro. 10. Quaestionum.

Quamdiu possit valere testamentum: tamdiu legitimus haeres non admittitur.

Hæreditas defertur vel ex testamento vel ab intestato. §. *fin. Inst. per quas person.* verum quemadmodum in contractibus primum inspicimus quid actum sit *l. in stipulationib. h. t.* ita in successione prima causa eorum est qui testamento instituti sunt, & causa testati praecedit causam intestati. Quæ regula etiam obtinet in tutelis. Quamdiu enim testamentariae tutelæ locus est, legitima cessat. §. 1. *Inst. de legit. agna-*

tor. tutel. l. si quis, de testam. tutel. At objicitur. *l. si quis. 82. ff. de hered. inst.* ubi praefertur successio ab intestato successioni ex testamento. Resp: in *d. l. si quis* hæredes scripti erant sub hac conditione, si legitimi hæredes non vindicent, atque ita ex judicio Testatoris quamdiu legitimi vindicare valent, ex testamento hæreditas non defertur, siue hæreditas adiri non potest.

Ad L. 90.

Paulus libro. 15. Quaestionum.

In omnibus quidem, maxime tamen in jure, æquitas spectanda est.

Æquitas opponitur rigori juris seu juri stricto: Strictum jus est, quod scripto compræhensum est, & in

verborum angustis, & exacta illa vocum ac literarum observatione positum est menti & rationi legis plane repugnans
Y 3 & ad-

& adversarium, quod & summum jus dicitur, quo illud, summum jus summa in jura, factum est jam tritum sermone proverbium *Cic. lib. 1. de off. Terent. summam malitiam. Columella summam crucem veteres putasse ait. Aequitas est benigna & humana juris scripti interpretatio, & est mens ac ratio & quasi spiritus legis, item temperamentum juris scripti, & emendatio legis ex ea parte, qua lex deficit. Quapropter aequitas ab Aristotele regulæ Lesbæ comparatur, quæ quod plumbea esset & in omnes partes flexibilis non ad regulam suam structuram exigebat, sed cedebat ipsis, & ad lapidis formam se accommodabat, ita æquitas pro rerum natura, persona, tempore, qualitate, & aliis hujusmodi circumstantiis, nulla scripti habita ratione, sed spectata potius Legislatoris mente, vim legum mittat, & aptat unicuique actioni congruenter, semperque legi conjuncta est; Cum igitur æquitas sit justa interpretatio, imo mens & sententia legis, recte Ictus hic tradit (in omnibus) ut conventionibus, rebusque contractis, ultimis voluntatibus, delictis, maxime tamen in jure. Hoc est in Juris constituti interpretatione æquitatem esse spectandam, id est, non quibus verbis quid dictum aut scriptum sit, sed qua mente, qua sententia & consilio quærendum & cognitum sequendum esse: Ex quibus omnibus elegans nunc elicitur consuetudinarium: Nempe Iudices inferiores, atque adeo Pedanios æquitatem stricto juri non tantum in judicando posse, sed & teneri præferre. Cum enim Iudices secundum leges debent judicare *l. omnes. 12. C. de Judic. prin. Inst. de off. jud.* Lex autem non sit quod scriptum, & à mente legislatoris alienum est, quod strictum jus dicitur, sed quod Legislator senserit. *l. scire leges. 17. ff. de Legib.* Tale autem sit æquitas, ecquis du-*

bitat quin Iudex æquitatem, id est, mentem & sententiam potius quam verba legis sequi debeat? Non enim oportet jus Civile calumniari, neque verba ejus captare, sed qua mente quid dicatur animadvertere *l. pen. ff. ad exhib. l. salvius. ff. de legat. præst.* Hinc Marcellus respondit, Quod etsi nihil facile mutandum sit ex solemnibus juris, tamen ubi evidens æquitas hoc poscit, subveniendum est à Prætoribus scilicet vel Iudice *l. etsi. 183. h. t. quæ lex desumpta est ex l. pen. ff. de integ. rest.* Eaque declarari potest exemplo sumpto ex *l. si servus 8. ff. de noxal. act. & l. Divus ff. de re jud.* Sed huic sententiæ primum opponitur, *l. prospexit. ff. qui & à quib. & c. ibi.* Perquam durum est sed ita lex scripta est: Quibus verbis innuit Ictus, quod licet lex valde dura, hoc est, non æqua sit, tamen cum scripta eam servari oporteat. Resp. In his quæ palam scripto comprehensa sunt & tam clara ut interpretatione non indigeant, quamvis dura videantur, tamen Iudex à scripto recedere non potest, & solus Princeps eam duritiem emendare potest, sicut duritiem *L. Iulig. (de qua d. l. prospexit)* moderatus est in *l. in Adulterii. C. ad L. Julian. de Adulter.* In his autem quæ palam scripto comprehensa non sunt, nec tam clara sunt, ut omnem Interpretationem ex æquo & bono respiciant, Iudex spectare debet potius æquitatem quam jus scriptum, ut si poena in eum, qui ferro percusserit, lege comprehensa sit, non utique eam irrogabit ei, qui clavicula, vel ut Arist. in Rethor. inquit, qui clausa manu digitoque annulo ferreo ornato hominem percusserit: Spectans enim mentem non verba legis Legislatorem non laedit: Idem Resp. est ad *l. si expressit. ff. de appell.* ubi Modestinus ait valere non debere sententiam, quæ expresse contra juris rigorem lata fuit: Nam

Nam rigor ibi iuris tenorem & non tantum verba, sed & mentem legum constitutionumque significat: Quando igitur verba legis clara sunt, & voluntas Legislatoris perspicua, non potest Iudex à scripto recedere, nec debet equitatem iuri stricto repugnantem sibi fingere: Nam alioqui frustra leges scriberentur, si pro cuiusque arbitrio eludi possent, frustra etiam præciperetur, ne quis aliter, quam jure proditum sit, judicet: Denique videtur obstare. *l. 1. C. de U. ubi* Constantinus, licet, inquit, Principi soli inspicere interpretationem, quæ interposita sit inter æquitatem & jus, res nimirum dissidentes. Resp. Si æquitas à stricto jure

omni ex parte dissideat, & non modo à legis scriptæ verbis, sed & sententia aliena sit, ut multa sunt naturali rationi consentanea, quæ cum juris civilis usu non conveniunt, jam certe quia æquitas non ad retinendum jus scriptum, sed ad evertendum aut abrogandum pertinet optima ratio est cur quisquam privatis hæc non debeat sumere: Ejus enim est mutare leges cujus est & condere: Hoc autem Principis est, aut ejus apud quem reipub. summa est, igitur & prius illud merito ei soli permittendum est. Sic si legis sententia sit obscura & incerta, ipsaque verba ambigua Princeps adeundus & consulendus est, iuxta *l. 1. & ult. C. de legib.*

Ad. L. 91.

Paulus libro. 17. Questionum.

Quoties duplici jure defertur alicui successio, repudiato novo jure, quod ante defertur, supererit vetus.

Hæreditas sæpe ad nos duplici defertur jure, & Vetere, & Novo.

Vetere ut ex *l. 1. 2. tab.* vel alia lege, aut ex testamento aut ab intestato. Novo, ex SCtis aut Constitutionibus, & si repudiatum fuerit jus novum, quod ante defertur, adhuc super est jus vetus: E. G. Filius ad matris successionem vocatur ex capite unde cognati *l. 2. ff. unde cognati*. Novo jure ex SCto, Orficiano. *l. 7. ff. de capit. diminut.* Et hoc novum Ius ante defertur, quia SCto Orficiano primo gradu ad successionem maternam liberi admittuntur, cum illi vetere jure à gradu primo excluderentur, & beneficio Prætoris gradu duntaxat cognatorum admitterentur: Quod si igitur filius repudiaverit jus novum, matris suæ consanguineis, & agnatis locum facit,

hisque non extantibus aut eandem successionem repudiantibus rursus defertur filio materna successio gradu cognatorum. *d. l. 2.* Atque ita repudiato jure novo superest jus vetus: Hinc nunc generalis colligitur sententia, quoties alicui duo jura competunt, tunc si uni renunciaverit nihilominus alterum ipsi salvum atque integrum manere. *l. si domus. de servit. urb. præd.* Decius hic cum aliis in hanc rem cumulatis ab And. Tiraque. *de retractu. §. 1. gloss. 9. n. 124. & ibi.*

Adde. Quod quaestio sit inter Interpretes, quid appellatione Juris Novi & veteris contineatur: Aliqui per jus novum successionem testamentariam denotari existimant, quasi ex novo jure hoc profectum sit, ut hæreditatem capiat is, quem Testator hæredem scripsit. Per Ius autem

autem vetus intelligi volunt eam successionem quæ ab intestato defertur, quod ius natura velut antiquissimum, liberis, iisque qui defuncto proximiores sunt, hæreditatem deferat, & juxta hunc sensum allegant l. 17. §. 1. de acquir. vel amitt. hered. ubi hæres intestamento scriptus est,

cum nihilominus ab intestato successurus fuisset, tanquam hæres legitimus ab intestato succedere non prohibetur, quamvis successionem testamentariam nominatim repudiasset. Philip. Mat. ad h. l. v. 2. pag. mihi. 476.

Ad. L. 92.

Scævola libro. 5. Responforum.

Si librarius in transcribendis stipulationis verbis errasset, nihil nocere, quo minus & reus, & fideiussor tenerentur.

Sententia hujus legis est, quod error Librarii vel Tabellionis, aut Notarii non vitiet stipulationem: Veritas enim rerum erroribus gestorum non vitatur. l. illicitas. 6. §. varietas 1. ff. de offi. prasid. & in contractibus rei veritas potius quam scriptura inspicere debet. l. 1. & tot. tit. C. plus valet quod agitur. &c. Itaque licet instrumento teneatur dominum donationi consensisse, tamen si is donationi non consenserit veritas rei majorem quam scriptura fidem obtinebit. l. 18. C. de probat. l. nec ignorans. 10. C. de donat. Sic quoque error Notarii vel Tabellionis non vitiat testamentum l. 7. C. de testam. Quamquam autem error scripturæ non præjudicet veritati, tamen non præsumitur, vide de de h. re Alciat de præsumpt. præsumpt. 21. n. 1. & Menoch. in præsumpt. 22. n. 2. & aliquot seqq. lib. 6. sed creditur instrumento donec contrarium probetur d. l. 18. C. de probat. §. si scriptum Inst. de inutil. stipul. Et ad impugnandum aut evertendum instrumen-

tum probatio sumitur vel intrinsecus, vel extrinsecus: Intrinsecus, ut per ipsos testes instrumento conficiendo adhibitos; ut si testes aliqui non agnoscant suam manum & subscriptionem instrumentum redditur suspectum. l. 1. §. ult. ff. testam. quemad. aperiant. Extrinsecus autem sumitur infirmatio instrumenti, ut per scripturam contrariam vel per testes l. 1. & 14. C. de Contrab. Stipul. Quod autem testes ad impugnandum instrumentum requirantur non una est Dd. sententia; Sed verius est certam aliquam & perpetuam definitionem hac de re constitui non posse, sed totum esse committendum arbitrio Iudicis juxta l. 3. §. ejusdem ff. de testibus. Iudex enim rationem habere debet circumstantiarum & tam numeri testium, quam qualitatis, cum non omnium testium eadem fides sit, & fieri possit non solum ut plures vel pauciores testes opponantur instrumento, sed & magis & minus fide digni.

Ad. L. 93.

Ad L. 93.

Mæcianus libro. 1. fideicommissorum.

Filiusfamilias neque retinere, neq; recuperare, neque adipisci, possessionem rei peculiaris videtur.

Filiusfamilias quicquid acquirit id totum Patri acquirit. §. 1. *last per quas personas &c.* ut nec momento quidem apud filium maneat. *l. placet. 79. ff. de acquir. hered. l. quicquid. 4. ff. de acquir. poss. ff.* Imo ex causa peculiari non tantum dominium sed & possessio Patri per filium etiam ignoranti acquiritur, cuius rei hæc ratio dari potest, quod pater hoc ipso in illam acquisitionem consensisse intelligatur, quod peculii administrationem filiosfam. volens permissit ut sic & hoc casu nihilominus animo suo portionem acquirere intelligatur, licet corpore filiisfam. seu ministerio utantur Phil. Math. *h. n. 2. & seq.* Imo in causis peculiaribus hoc necessitatis ratione receptum esse dici potest, ne cogerentur patres vel domini per singula momenta causas & species peculiorum inquirere. *l. 44. §. 1. de acquir. vel amit. hered. l. 1. §. item acquirimus. 4. l. 3. §. saltus. 11. ff. de acquir. poss.* Filiusfam. igitur rem peculiarem corporaliter quidem tenere potest, at habere & possidere non potest, quia possessio non tantum corporis est sed etiam juris *l. possessio. 49. ff. de acquir. poss.* Cum igitur filiusfamilias nec possideat nec possidere possit rem peculiarem

consequens est ei quoque interdicta possessoria non competere, Quare si filius in possessione rei peculiaris turbetur, non filius sed pater aget interdicto uti possidetis: Cum enim filius non habeat possessionem, pro ea retinenda agere nequit. Sic si filiosfam. sit dejectus de possessione fundi peculiaris, Patrifam. competit interdictum unde vi ad recuperandam possessionem. *l. 1. §. quod servus. ff. de vi & vi armat.* Non filiosfam. Nam recuperare non potest quod non amisit.

Denique nec filiosfam. interdicto quorum bonorum pro adipiscenda possessione potest agere, quia non potest adipisci possessionem: Quicquid enim ex causa peculiari apprehendit, id statim ejus pater possidet, quamvis ignoret esse in sua potestate filii: *l. 4. ff. de acquir. poss.* Causam autem peculiarem hic intellige profectitiam, aut adventitiam, nam quicquid ex causa peculii Castrensis aut quasi Castrensis filiusfamilias acquirit id non Patri sed sibi acquirit & possidet. *l. 4. ff. de usucap. l. filiosfam. ff. de donat.* Idem hodie obtinet in iis bonis, quorum ususfructus patri non quæritur juxta Nov. 116. in prin. Nov. 118. & Nov. 134.

Ad L. 94.

Ulpianus libro. 2. fidei commissorum.

Non solent quæ abundant vitiare scripturas.

A It Ictus: Non solent quæ abundant, id est, quæ superflua & supervacanea sunt, vitiare scripturas, sive eæ scripturæ sint ultimæ voluntates, sive contractus, sive alii quicunque vivorum actus. *l. quæ extrinsecus. ff. de verb. oblig. l. 24. ff. de manumiss. testam. l. 34. ff. de hered. inst.* Huic Regulæ cognata est illa Iur. Canonici Regula quæ docet utile per inutile non vitiari. *c. utile. de reg. jur. in 6.* ut si quis sibi & alteri decem aureos stipulatus est, valet stipulatio quoad stipulantis personam in quinque, si responsionis deversitas stipulanti ilico placuerit, quoad alios vero quinque aureos non valet. *§. quod si quis. Inst. de inutil. stipul.* Sed hæc Regula saltem procedit in dividuis & separabilibus, ut ecce donatio excedens summam 500. aureo-

rum licet non valeat sine insinuatione *l. data. C. de donat.* tamen vitiatur tantum quatenus illam summam excedit, quatenus vero non excedit manet efficax. *l. sancimus. C. de donat.* Idque obtinet in stipulatione facta ultra legitimum modum usurarum. *l. pecunia in prin. l. placuit. ff. de usur.* In individuis vero utile per inutile vitiatur, & impeditur. Individuum autem quatuor modis dicitur, sive censetur. 1. ratione formæ in actu requisitæ. *l. Grace. §. illud. ff. de fidejuss.* 2. ratione necessariæ dependentiæ. *l. 1. & 2. ff. de pecul. legat.* 3. Propter voluntatem contrahentium. *l. peditus. ff. de recept. arbit.* 4. Propter Naturam & substantiam rei ut in servitutibus *l. 4. §. Cato. de verb. oblig.*

Ad L. 95.

Ulpianus libro 6. Fideicommissorum.

*Nemo dubitat, solvendo videri eum qui defenditur.**Interpretatur hic etiam. l. in eo. 110. §. 1. & l. quirem. 166. h. t.*

IS, cui fideicommissum aliquid relinquitur, si ipsi idoneè ab hærede non caveatur, solet immitti in possessionem fideicommissi servandi causa. *tot. tit. ff. & C. ut legator, seu fideicommiss. nomin. caveat.* Simpliciter Creditor mittitur in possessionem crediti servandi causa, quando debitor non est soluendo, nec defenditur. *tot. tit. de reb. aut. lud. possid.* Hinc Ictus hanc legem definit, quis sol-

vendo esse dicatur, ut hac in possessionem missione non sit opus, ait enim: Neminem dubitare eum solvendo videri, qui defenditur, id est, qui copiam sui facit, & ad suscipiendum Iudicium paratus est, vel quem alius defendit: Nemo ad alterius defensionem admittitur sine satisfactione. *l. qui proprio. §. qui aliud. ff. de procurat. hoc est fidejussorum datione. l. pratoria satisfationis. ff. de prator. stipulat.* Idque eo con-

constitutum est, ne iudicium re datur illusorium : Cum enim defensores sine mandato rei principalis ad iudicium accedunt subsecuta condemnatione, si Dominus Iudicium contra se & inter alios latum non habeat ratum, Iudicium fiet illusorium, si sine satisfactione quilibet alium defendere posset. Hinc Paulus ait: Neminem alienæ rei expromissorem, id est, defensorem idoneum, id est, locupletem, videri sine satisfactione. *l. in eo. 110. §. 1. h. t.* Et idem Paulus respondit, eum, qui alienam rem defendit, nunquam locupletem esse. *l. qui rem 166. h. t.*

Quamvis enim revera locuples sit, imo ditissimus, tamen talis esse non videtur, nisi satisfacere paratus sit. *l. §. 1. §. 2. & §. 3. de procurat.* Cum igitur nemo alium sine satisfactione defendere possit, & satisfactio facit, ut is qui defenditur idoneus & locuples habeatur, etiamsi per se solvendo non sit, nam qui vel per se, vel per alium potest solidum solvere verum est ut sit solvendo. *l. solvendo. 114. de verb. sig. l. 1. §. dejecisse. de vi & vi armat. & in excutiendo principali considerantur etiam vires fideiussoris. si plures. §. praterea. de fideiuss.*

Ad L. 96.

Mæcianus libro. 12. fideicommissorum

In ambiguis orationibus maxime sententia spectanda est ejus, qui eas protulisset.

Hæc lex interpretationem sumit ex iis quæ dicta sunt ad l. 9. h. t.

Ad L. 97..

Hermogenianus. libro. 3. Iuris Epitomarum.

Ea sola deportationis sententia aufert, quæ ad Fiscum perveniunt.

Deportatio (quæ in locum aquæ & ignis interdictionis subrogata est. *l. 2. §. 1. ff. de pænis.* Idque ex Augusti constitutione, qua aquæ & ignis interdictio verita fuit Cujac. *lib. 6. obs. c. 39.*) est capitalis poena ad quam damnati facinorosi homines perpetuo à Civitate Romana exules, certæ alicujus insule finibus se continere coguntur. *l. 6. & tot. tit. ff. de interdict. & relegat.* Deportati jura Civitatis ut familiam, patriam potestatem, jura successionis, tutelarum & om-

nia, quæ à jure civili introducta sunt, amittunt *d. l. 6. de interdict. & relegat.* unde Apolides dicuntur in *l. 1. §. 2. de legat. 3. & in l. 17. de pænis.* Imo deportati omnia bona amittunt Fisco applicanda *l. tutelæ. §. ult. de capit. diminut.* Etiam si in condemnatione id specialiter non fuerit expressum. *l. deportatorum. C. de pænalis.* Fii ergo deportati per sententiam deportationis ab ipsis bonis arcantur. Adde quod hodie ex Iure Novella damnatis (excepto Crimine lætæ Majestatis) bona

Z 2 non

non auferuntur, verum descendentes, si aliqui sint, vel ascendentes, vel ex latere ad tertium usque gradum, si supersint. *Nov. 134. c. ult. & anth. boza inde desumpta C. de bon. præscrip.* Plura nec inelegantia vide apud Philip. Math. h. pag. 495.

Porro docet hic Ictus, quænam olim per deportationem auferbantur, nempe quæ ad Fiscum pertineant: Et quidem 1. deportatio non aufert jus agnationis & consanguinitatis. *l. ult. C. de unde legitimi. l. 8 de interdict. & relegat.* Hæc enim ad Fiscum non transeunt. 2. Iura libertorum liberis deportati salva manebant. *l. 4. ff. de jur. patronat. l. 9. ff. ad L. Iul. Majest.* Quia nec hæc ad Fiscum perveniunt Cujac. *lib. 6. obser. c. 23.* 3. Denique non possunt ulla bona deportati ad Fiscum pervenire nisi quæ Creditoribus futura sunt. *l. non possunt. de jur. Fisci:* Nam prius deducitur de istis bonis æs alienum illud enim non sententia deportatis, sed

anterior obligationis causa abituunt plura nec inelegantia vide apud Phil Math, b. pag. 495.

Ad extremum cum deportationis poena in consuetudinem abierit? Coronidis loco quaeri potest, quænam poena in ejus locum sit surrogata? Et sane quamvis alii castigationem virgarum cum perpetua relegatione successisse dicant. V. Veseemb. *in parat. ff. de interdict. & relegat. & in §. item finitur Inst. quib. mod. patr. potest. solvit.* Alii vero præscriptionem seu bannum surrogatum esse dicant chneid. *in d. §. item finitur.* And. Gail. *lib. 2. de pace publ. c. 1.* Tamen verius est certam poenæ speciem in ejus locum non esse substitutam, sed loco deportationis hodie Iudicem juxta qualitatem facti personæ poenam imponere posse. Iul. Clar. *lib. 5. sent. §. fin. quæst. 17. n. 8.* Iacob. Menoch. *lib. 2. de arbit. Iud. quæst. cent. 4. cas. 330.*

Ad L. 98.

Hermogenianus libro. 4. Iuris epitomarum.

Quoties utriusque causa lucri ratio vertitur, is præferendus est, cujus in Lucro causa tempore præcedit.

De hac lege dixi ad L. 33. h. t.

Ad L. 99.

Venulejus libro. 12. Stipulationum.

Non potest improbus videri, qui ignorat quantum solvere debeat.

De hac lege dixi supra ad L. 63. h. t.

Ad L.

Ad L. 100.

Gajus libro. 1. regularum.

Omnia quæ jure contrahuntur, contrario jure pereunt.

Hæ lex explicata est supra ad L. 35.

Ad L. 101.

Paulus libro singulari de Cognitionibus.

Vbi lex duorum mensium fecit mentionem: & qui Sexagesimo primo die venerit, audiendus est: Ita enim & Imperator Antonius cum Divo patre suo rescripsit.

Regulariter mensis in jure accipitur pro trigenta diebus, & triginta dies pro mense, sexaginta pro duobus, nonaginta pro tribus. *l. ult. C. de jur. delib. l. ult. de legat. hered. l. pater. 30. ff. ad L. lul. de Adulte.* Sed tamen aliter & quidem benigne ex rescripto Divorum Principum Septimi Severi & Antonini cognomento Calicallæ (hic est ille quem Papin. illud Asilum juris, quod patricidium excusare nollit, interfici curavit) responsum esse Paulus hic docet, nempe cum qui sexagesimo & primo die venerit audiendum esse adhuc, atque ita non ordinario jure sed ex re-

scripto Principum duorum mensium appellatione dies comprehenduntur 61. Rævard h. Philip. Math in h. l. n. 13 pag. 501. asserit auctores h. l. fuisse Divos fratres Antonium Philosophum, & Aelium Commodum verum Quod non animadvertentes Græci interpretes: quos sequuntur P. Faber. & Cujac. hic. Idem Cujac. de divers. temporum præscriptionibus. c. 13. hanc legem putarunt esse vitiosam: Et hæc verba (primo die) tollenda esse. Objicitur huic l. 101. l. 38. de adilit. c. 28. eod. De quarum legum cum hac nostra lege conciliatione varie respondetur, vide Philipp. Matth in comment. ad h. l. n. 7.

Ad L. 102.

Ulpianus libro. 1. ad Edictum.

Qui vetante Prætoris fecit, hic adversus Edictum fecisse propriè dicitur.

Prætores reliquique Magistratus cum quid prælain jubebant aut vetabant fieri, id facere solebant propo-

sito Edicto, quare qui vetante Prætoris fecit mirum non est cum adversus edictum propriè fecisse dici: Vt Prætor vetat

Z 3

tat

rat parentem Patronumve in jus vocare sine venia petita. *S. ult. Inst. de pœn. temer. litigantium l. 4. ff. de in jus vocando.* vetat vim fieri possidenti *S. prohibitoria. Inst. de interdict.* vetat in jus vocatum vi eximere. *l. 2. & 4. ff. Ne quis in jus vocatum vi eximat:* vetat post novi operis nunciationem quicquam operis fieri ante-

quam vel nuntiatio remissa sit, vel satisfactio interposita: Qui ergo adversus hæc quid facit contra Edictum facere dicitur & in pœnam Edicti incidit, nam alioqui inane & elusorium Prætoris imperium foret. *l. ult. in fin. ff. nequid in publ. loco.*

Ad §.

Ejus est actionem.

Ejus est actionem denegare, qui possit & dare.

Quamvis quis alium ex legitimo contractu olim haberet obligatum & sic ipsi actio competeret, adhuc tamen actionem olim non dicebatur habere, id est, agere posse, nisi eam a Prætoris impetrasset, qui dabat judicem & actionem. *arg. l. 1. ff. commod. l. 6. in prin. ff. de inoff. testam.* Solus igitur Prætor in urbe, vel in Provincia Præses, aut Procurator Cæsaris, qui vice Præsidis fungitur. *l. 1. C. de padan. Iudic.* actionem & quidem causa cognita postulantibus indulgebat *l. 35. ff. de Iudic.* Cognoscebat enim in Iudiciis civilibus, an causa ob quam actio petebatur legitima esset, id est, legibus confirmata: Cognoscebat in honorariis an illi suggereret æquitas ut ex sua Iurisdictione actio institui possit, & siquidem causa legitima esset, legitimam, id est, Civilem actionem

decebat, sin vero iusta satis satisque ad agendum efficax, quamvis lege non confirmaretur, utilitatis tamen gratia Prætor, qui viva legis vox erat actionem introducebat. Quia vero Prætor olim actionem dare poterat: Ex natura contrariorum (quorum ut eadem scientia, ita etiam eadem est facultas) sequitur Prætoris actionem etiam denegare potuisse; Contra cum Iudex Pædanius non det actionem, sed de actione per Prætoris concessa tantum cognoscat, & sequitur ipsam etiam non esse ei cui a Prætoris data est actio denegare actionem, id est, juris acquisiti persecutionem suo arbitrio impedire aut actorem ab agendo repellere. Denique hoc notandum actiones impetrationis per Constantinum esse sublatas. *l. 1. C. de form. & impetrat. sublat.*

Ad L. 103.

Paulus libro. 1. ad Edictum.

Nemo de domo sua extrahi debet.

Hæc lex pertinet ad tit. de in jus vocand. In jus vocare nihil aliud est, quam juris experiundi causa alicui dicere, vel ad eum, qui Iurisdic-

tionis præest, citare. *l. 1. ff. de in jus vocand. S. ult. Inst. de pœn. tem. litigant.* Reo ita in jus vocato deferatur conditio, ut aut in jus eat, aut caveat se ad constitutum

tutum diem Iudicio stitutum tot. tit. ff. in
jus vocat. ut eat. aut satisfdet. Quam cau-
tionem vadimonium appellabant, & qui
hac cautione obstringebatur dicebatur
vadari verbo communi sub significatio-
ne passiva: Nam & actor, qui cautionem
accipiebat etiam vadari dicebatur: Quod
si Reus vocatus non caveat nec etiam
protenus & illico sequeretur, sed frustra-
retur, moraretur, pedemve stituerit, tunc
actor testimonium iis qui præsto aderant
denunciabat his verbis. Licet antestari?
quæ hoc significabant licetne vobis testi-
bus ad hanc rem uti? Illi, ubi, Licet, re-
spondissent annuissentque aurem, in qua
sedem memoriæ veteres collocabant,
porrigebant, qua molliter tracta atque
apprehensa monebantur rei gestæ me-
mores esse, quo facto manu injecta, a-
ctori privato jus erat reum obtorto col-
lo in jus ducere & trahere invitum, ut ex
l. 12. tab. Horat. lib. 1. Saur. 9. Plauto, in
Curculio. Terent. in Adolph. Phorm. &
Eunucho, aliisque bonis auctoribus evin-
citur, & eleganter à recensoribus inter-
pretibus probatur. Aliquando tamen in
jus vocatus jubebatur dimitti, quando
scilicet se domi suæ continebat; Nam non
licet invitum de domo sua in jus vocare,
id est; extrahere & ducere. §. l. & l. pleri-
que 18. & l. seq. ff. de in jus vocand. quia sua
cuique domus tutissimum est refugium
& receptaculum. d. l. plerique M. Tul.
in orat. 4. in catilinam. & in orat. in rati-
nium. & in orat. pro domo sua. Quint. lib.
7. c. 8. Domus hic non tantum intelli-
gitur quæ cuiusque propria est, sed & a-
liena, in qua quis larem, sedes, & tabu-

las habet, suarumque rerum constitutio-
nem fecit, etiam si sit taberna, vel fundus
instructus, vel domus condita, precca-
ria, vel gratuita l. in lege Censoria. 203. de
verb. sig. l. qui in domum. 23. ff. de injur.
Myns. cent. 4. obs. 69. atque hæc adeo
procedunt, ut injuriarum teneatur qui a-
liquem invitum de domo sua extrahit. d.
l. qui in Domum. Sed tamen citari verba-
liter in domo quis potest. l. sed etsi. ff. de
in jus vocand. Et quamvis is qui domi suæ
latitat, invitum in Iudicium de domo sua
extrahi non possit, tamen contumaciam
hanc, quod videlicet domi suæ latitet, ne
in jus veniat, non fert inultam: Sed satis
pœnæ hoc ipso luit, quia adversarius in
possessionem bonorum suorum mittitur.
l. 19. de in jus vocand.

Verum hæc regula nostra aliquot pa-
titur exceptiones: 1. Enim si vocatus pu-
blicus sit latro, vel aliud grave delictum
commiserit, poterit de domo extrahi. arg.
c. inter alia. de immunit. Ecclesiæ. And. Gaill.
lib. 1. obser. pract. obs. 48. n. 14. & seqq.

2. Debitor suspectus de fuga recte de
domo extrahitur. Myns. d. cent. 4. obs. 69.

3. Qui origine sunt curiales ex omnibus
domibus produci, & ad subeundam mu-
nerum publicorum functionem protrahi
possunt. l. ex omnibus. 31. C. de decurionib.
lib. 10. 4. Non procedit hæc regula in
fiscalibus causis. Peccius. de iur. sistendi. c.
6. n. 3. 5. Denique, Si domus minaretur
ruinam posset quis invitum extrahi ne ex
ruina imminente laderetur. gloss. & Fe-
linus in c. contingit. de senten. excommunicato-
rum.

Ad L.

Ad L. 104.

Ulpianus libro. 2. ad Edictum.

Si in duabus actionibus alibi summa major, alibi in fama est: Præponenda est causa existimationis; ubi a. æquiparantur famosa judicia, etsi summam disparem habent, pro paribus accipienda sunt.

Quæstio hujus legis est quando duæ de eadem re concurrant actiones, quo ordine eæ sint præponendæ & utra alteri sit præferenda, ad quam quæstionem ab Ulpiano distincte respondetur: Nam aut non famosa actio cum famosa concurrat; aut utraque famosa est. Concurrente actione non famosa cum famosa, quamvis non famosa majorem summam contineat tamen ei præponenda est causa existimationis, tanquam major, quia fama præstat omnibus divitiis, & viro bono metus infamiae major est quam mortis. *l. 8. §. pen. ff. quod met. caus.* Igitur si concurrat actio injuriarum cum actione L. Aquilæ *l. 5. §. 1. ad L. Aquil.* Prius agendum erit actione injuriarum tanquam famosa: Sic concurrente conditione furtiva quæ famosa non est cum actione furti, actio furti utpote famosa conditioni præponenda est: Per minorem enim causam majori cognitioni præjudicium fieri non oportet, quia major quæstio minorem causam ad se trahit non contra. *h. per minorem § 4. sup. de Judiciis.* Sic Criminalis

actio præfertur Civili *l. ult. C. de ordine Cognitionum.* Quia causa capitis & famæ major est quavis causa pecuniaria, licet majorem summam contineat: Quod si igitur prævertat agere iudicio non famoso præ famoso repellitur exceptione præjudiciali, quæ obstat agenti & rectum Iudiciorum ordinem non servanti.

Quod si duæ actiones famosæ concurrant, pro paribus sunt habendæ, licet imparem contineant summam, hoc est, licet una majorem contineat summam, quam altera, quo fit ut in arbitrio actoris sit, utra actione prius velit experiri, veluti si mandati actio cum actione furti concurrat, utraque famosa est, igitur pro paribus habentur licet imparem summam contineant aut habeant. Actio enim furti duplum vel quadruplum, mandati simplum persequitur, unum igitur, alteri non præjudicat, ideoque integrum actori relinquitur utro Iudicio prius agere velit. Declarat hoc Phil. Math. exemplo furti nec manifesti & vi bonorum raptorum actione *n. 13. et seq. l. 1.*

Ad L.

Ad L. 105.

Paulus libro 1. ad Edictum.

Ubiunque causæ cognitio est, ibi Prætor desideratur.

Sententia hujus legis hæc est: ubi-
cunque causæ cognitio necessaria
est, id est, ubicunque res discepta-
tione judicaria audita utraque parte,
solenniter pro tribunali excutienda est: I-
bi Prætor desideratur, id est, ibi decretum
interponendum est à Magistratu majori
pro Tribunali sedente, nempe à Prætore
in urbe, præside in provincia, qui tribu-
nal habent: Nec ea res expediri potest
per Iudicem, qui de plano judicat, vel
per Magistratum municipalem qui tribu-
nal non habet. Exempli gratia: Si vicini
damni infecti mihi non caveat ego
mittendus sum in possessionem ædium,
sed quia ista missio causæ cognitionem
desiderat, decretum est interponendum
à Prætore non à Magistratu municipali.
l. 4. in fin. de damn. infect. Sic quoque
restitutio in integrum non fit nisi causa
cognita *l. 3. de in integrum rest.* Item à Ma-
gistratu qui Iurisdictioni præest solo ex-
peditur. *l. 1. 7. & 11. §. ex hoc & l. 13. ff.*

de minorib. Et consequenter quæstio re-
stitutionis in integrum agitari non potest
apud Iudices prædianos *d. l. 3. de in inte-
grum rest.* vel Magistratum Municipalem.
l. 26 §. 1 ff. ad Municip. Quæ lex (licet
idipsum P. Faber hic Accurs. secutus ex-
istimet) minime abrogata est *per. l. ult. C.*
ubi & apud quem cognit. in integ. rest. ea
enim de Magistratibus municipalibus non
loquitur, imo eos excludit in his verbis
(& hoc addendum esse censemus ut in
his tantum quos supra enumeravi) Præ-
terea *d. l. ult.* nihil aliud vult, nisi spe-
cialiter mandari posse restitutionem &
mandata Iurisdictione transferri. *c. pen.*
de in integ. rest. vide Ioannem Vaudum.
lib. 1. quest. jur. quest. 22. Sanes quæstio re-
stitutionis in integrum in aliam princi-
palem causam puta mandati vel negotii
gesti, aut tutelæ incidat, eamque quo-
que Iudex delegatus expediet *d. l. ult. in*
fin. C. ubi & apud quem. Godd. *de sequestra-*
tione c. 1. n. 24.

Ad L. 106.

Paulus libro 2. ad Edictum.

Libertas inæstimabilis est.

De h. l. egi supra ad l. 20.

Ad L. 107.

Gajus libro 1. ad Edictum Provinciale.

Cum Servis nulla actio est.

Hæc l. explicata est. ad l. 22. h. t.

A 2

Ad L.

Ad L. 108.

Paulus libro. 4. ad Edictum.

Ferè in omnibus pœnalibus Iudiciis & ætati, & imprudentiæ succurritur.

Hic etiam dicitur ad l. 111. pupillum. h. t.

EX hac lege 108. duæ eliciuntur conclusiones: Prima quod in pœnalibus Iudiciis ætati succurritur: Ætas hic non significat ætatem servilem, ut Accursius hic existimavit, sed ætatem cum impuberis, tum puberis, sed minoris viginti quinque annis.

Prius de Impuberibus, deinde de puberibus quid juris sit videamus. Impubes aut infans est, aut infantie proximus, aut pubertati proximus. ut tradidi supra. ad l. 5. h. Impuberes infantes, vel Infantie proximi doli incapaces præsumuntur, & in jure nostro finguntur, atque ob id delinquere nequeunt. *l. infans. 12. ff. ad L. Corn. de Sicar. l. 1. vers. viduas. C. de falsis. §. pen. Inst. de oblig. qua ex delict. nasc.* Pubertati proximus doli capax præsumitur & ideo ex delicto suo obligatur *l. pupillum. 111. h. t. l. impunitas. 7. C. de pœnis. l. sed etsi. 5. §. & ideo. 2. in fin. ff. ad L. Aquil. d. §. pen. Inst. de ob. qua ex. &c.* Caterum Pubertati proximo ob ætatis imbecillitatem succurritur, ideoque & delinquenti non ordinaria pœna, sed extraordinaria, & mitior irrogari debet, vel exilii, vel alia, quæ corpus non affligat. Andr. Tiracquell. in tract. de pœn. caus. 7. Ant Gomezus. *variar. resol. tom 3. c. 1. n. 63.* Jacob. Menoch. *lib. 2. de arbit. Judic. quest. cas. 329* Sic & olim apud Romanos recepto more nefas erat pueros interfici nisi sumpta virili toga, & relatos

in viros ut ex Done. *lib. 47. & Apuleio. d. 2. Apologia* de pueri præcoci malitia probat Iustus Lipsius. *In Comm. ad lib. 5. Taciti. pag. 233.* & tantum de Impuberibus

Puberes sed minores 25. annis ex omni quoque delicto obligari dubium non habet, sed an iis etiam in delictis succurratur quæstionis est; Et distinguendum est inter delictum commissum opera consulta & commissum per ignorantiam: Si minores per ignorantiam delinquerent, iis succurritur per restitutionem in integrum ut pœna liberentur, quem commoverunt. Exempla sunt in *l. 2. C. si adversus delictum. l. si ex causa. §. nunc videndum. ff. de minor. l. 5. §. ætati. 9. ff. de iis quib. ut indig.* Et huc spectat regula nostra quæ dicitur in pœnalibus causis ætati fere succurri: At si delictum commissum sit dolo malo & opera consulta minoribus non succurritur, veluti in furto, Adulterio, Homicidio, &c. *l. si minor. 32. ff. de adulterio. l. excipiuntur ff. ad SC Sclavianum.* Quamvis autem minor ætas non prorsus à pœna excusat, recepta tamen opinio est pœnam imminuendam esse Gomezus. *d. tom. 3. c. 1. n. 51. & seqq.* Menoch. *d. cas. 329. n. 19.* Sed an Iudex ratione minoris ætatis necessario cogatur pœnam mitigare, non modica est disputatio: Alii enim id Iudicis arbitrio relictum censet. Menoch. *d. cas. 329.* Alii vero id juris necessitati subiectum

Autem affirmant Gomez d. c. 1. n. 61. P. Phollerius in addit. ad. Marant part. 4. dist. 1. n. 85 & seq. ubi hanc quaestioni late in utramque partem disputat, & sane licet posterior sententia benignior videri possit: Tamen prior de jure verior est, per. l. auxilium. 37. ff. de minorib. ubi ait Triphonius. Minor annis viginti quinque non meretur in integrum restitutionem, nisi quatenus interdum misericordia aetatis ad minorem poenam Iudicem perduxerit. Hanc exceptionem adjecit Ictus ut ostenderet in poenis infligendis in delinquentes nonnunquam, non vero semper habere rationem aetatis, sicut ratio habetur aliarum circumstantiarum. l. aut facta. ff. de poen. Relinquitur ergo arbitrio Iudicis, habere rationem aetatis, & ejus respectu leniorem poenam minori delinquenti infligere.

Altera conclusio h. l. proposita est, quod in omnibus fere poenalibus Iudiciis etiam succurratur imprudentiae, id est, imperitiae & rusticitati: Casus quibus rusticitas & imprudentia excusatur sunt in l. si quis. 7. ff. de jurisdict. om. Iud. l. 2. ff. si quis in jus vocat. non verit. l. 1. §. ult. ff. de edendo. Sunt & alibi alii casus quos diligenter congescit. Iac. Menoch. lib. 2. de arbit. Iud. caus. c. 134. & seqq. Tiraquell. de poen. caus. 11. Contra sunt plurimi casus quibus rusticitati aut imprudentiae non succurritur ut in l. 2. C. de in jus. vocand. & in l. imperitia. 13. h. t. l. 1. C. de interd. matrim. quos casus omnes collegit Menoch. d. cas. 194. n. 1. & multis seqq. Tiraquell. d. caus. 11. Recte igitur Ictus in h. l. usus est particula (fere) subjudicans aetati & imprudentiae interdum succurri, interdum non.

Ad L. 109.

Paulus libro. 5. ad Edictum.

Nullum crimen patitur is qui non prohibet, cum prohibere (non) potest.

De hac lege dixi ad. L. 50. h. t.

Ad L. 110.

Idem libro 6. ad Edictum.

In eo quod plus sit semper in est & minus.

Q Vinque in hac lege proponuntur regulae; Prima regula quae est in hujus l. principio, dicitur: In eo quod &c. Hujus l. exempla sunt in l. quoties. §. sed si in corpore. ff. de hered. inst. l. qui quar. tam. ff. de legat. 1. §. si qui exequitur. Inst. de mandat. Hinc tamen mini-

me consequens est, si mihi stipulanti, viginti tu decem promittas, vel contra mihi stipulanti decem tu viginti promittas saltem in decem subsistere obligationem, ut putarunt Duaren. & Donell. in l. 1. §. si stipulanti. 4. de verb. oblig. Philip. Matth. ad h. l. n. 5. & 6. num. 1.

Aa 2

VVe-

VVesemb. in §. *præterea*. §. *Inst. de inutil. stip.* Franc. Comm. lib. 6. com. c. 1. Iul. Pac. in not. ad. d. §. *præterea*. *Inst. de inutil. stipul.* Sed tota corrumpit obligatio: Quando enim ad interrogata non congrue respondetur, & quando aliquid adjicitur vel detrahitur obligationi, tunc nihil actum sed tota obligatio vitiosa esse intelligitur, ut tradit Imp. in d. §. *præterea*. Id quod tamen cum hoc temperamento est accipiendum nisi diversitas responsionis stipulanti illico placuerit l. 1. §. 4. ff. de verb. obl. ubi ita recte tradit Cujac. eamque sententiam amplectitur & contra Donell. egregie defendit Ioan. Goddē. in tract. de stipul. c. 3. n. 6 §. & multis seqq.

Pari modo Alciat. lib. 5. *regul. c. 17.* ex hac regula item Gomezius tom. 2. var. *resolut. c. 13. n. 1.* Myns. & VVesemb. in §. *fidejussores*. *Inst. de fidejussor.* & alii nunnulli male inferunt fidejussorem, qui se in maiorem summam obligavit, quam principalis reus debet, saltem teneri usque ad summam debitam: Licet enim hæc sententia benignior videri possit, tamen contraria eaque frequentius de jure recepta verior est: Nempe hanc fidejussionem prorsus inutilem esse. Primum enim Fidejussor accedit principali obligationi; Sed quod majus est accedere non potest ei quod minus est; Nec pars esse totius quod aliud est à toto: Ex quo sequitur non esse legitimam fidejussionem sive justam, ejus, qui pro eo qui quindecim debet promittit viginti; Quoniam hæc summa in illa esse non potest, quod si nec eadem summa est, nec pars ejus, relinquatur alterius rei & summæ factam esse fidejussionem, & propterea nullius momenti esse:

Secundo Impe. in d. §. *fidejussores*. *Inst. de Fidejussor.* Eum, qui pure vel brevore

die spondit pro eo, qui sub conditione vel in longiorem diem tenebatur, comparat huic qui pro obligato in minore summam promissit majorem, sed illius fidejussio inutilis pronuntiatur Ergo & hujus prorsus inefficax erit. Tertio fidejussoris obligatio est odiosa propterea quod duo unius summæ nomine obligantur, quare facile & hic restringens interpretatio admittitur: Sibi enim imputare Creditor debet, quod cum si ex abundanti caveret, non recte caveat.

Denique omnem scrupulum tollit l. *Græce* 8. §. *illud*. ff. de fidejuss. Vbi Vlpian. ait; Fidejussorem qui se in maiorem summam obligaverit, omnino non obligari, vide de lectione horum verborum Pacium in not. ad §. 5. *Inst. de fidejuss. lit. in fin.* ut Gilbertus Regius lib. 2. in *Enantiophan. c. 20.* & alii existimant; Nec quoque accipi debent pro non omnino, ut alii volunt, sed nulla ex parte, vel prorsus non obligari, ut Vlp. optimus suorum verborum interpret. ea accipit in l. *si non sortem*. §. *indebitum*. ff. de condit. indeb. vel pro nullo modo ut Gajus loquitur l. *si à re*. ff. de fidejuss. Nec his obstant l. 4. & l. *rogatus*. 33. ff. *Mandat.* Quoniam ibi quæritur, quatenus fidejussori, qui de suo solverat, mandati actio competat adversus debitorem & mandatorem, & respondetur eatenus ipsi actionem competere, quatenus ipsi mandatum est, recte, quia par erat eum, qui alterius mandato solvit eatenus saltem suum recipere, quatenus mandatum est, ne suum sibi officium prorsus sit damnosum. At hic quæritur utrum plus fidejubs quam in principali obligatione est, obligetur creditori, & hoc negavimus, quia hic peccatur in ipsa fidejussionis forma.

Ad §. 1.

Nemo alienæ rei expromissor idoneus videtur, nisi cum satisfactione.

Secunda Regula h. l. proposita, explicata est supra ad l. 95. h. t.

Ad §. 2.

Pupillus pati posse non intelligitur.

Tertia Regula est, quod pupillus non intelligatur pati: Pati nihil aliud est hic, quam ex patientia tacito quodam consensu obligari. l. qui ad certum. ff. locat. l. sed & servus. §. sed etsi ff. de tributor. act. Sensus igitur hujus regulæ est, quod in iis rebus, in quibus patientia inducit consensum pupillus non oblige-

tur: Cum enim ne expresse quidem sine tutore obligetur, quomodo tacite obligabitur? volens igitur pupillus, sine tutore non patitur, at quæ in corpus seu famam fiunt ea & Pupillus pati potest, ut pati potest vim & injuriam. l. §. §. 1. ff. de injur.

Ad §. 3.

Vbi verba conjuncta non sunt, sufficit alterutrum esse factum.

Quarta Regula est, ubi verba non conjuncta, sed disjuncta, & separata seu alternativa sunt, ibi sufficit alterum esse factum, in affirmativis scilicet vel non factum in negativis. c. in alternativis. 70. de reg. jur. in 6. l. si quis ita. 129. ff. de verb. oblig. contra atque in copulativis; nam ibi utrumque factum & impletum esse oportet. l. §. ff. de condit. constitut. At quæri potest an oratio quæ neque conjunctionem neque disjunctionem habet, quam Asyndeton ap-

pellant pro conjuncta, an vero pro separata oratione sit habenda? Et sane licet natura sua vim copulationis habere videatur, ut Alciat. in l. sepe. 53. de verb. sig. docet, tamen cum pronunciantis mentem prædominari oporteat, id perpetuum non est, sed considerata rei natura & circumstantiis dissoluta oratio modo pro conjuncta modo pro disjuncta accipitur. l. alienationis. 28. §. fin. de verb. sig.

Ad §. 4.

Mulieribus tunc succurrendum est, cum defraudantur non ut facilius calumnientur.

Quinta Regula in hoc §. proposita pertinet ad SCtum Velleianum, quod succurrit mulieribus pro aliis intercedentibus: Hoc beneficio non gaudent mulieres si eo velint abuti aut alios decipere; ut si mulier sumptis virilibus vestibus sexum mentiat, aut si mulet se non intercedere sed sibi ipsi

contrahere, postea si ea excipiat ex SCto Velleiano, creditor eam refellet replicatione doli. l. 5. l. 18. C. ad SCtum. Velleian. Deceptis enim Mulieribus non decipientibus jura subveniunt, siquidem infirmitas earum non autem callicitas meretur auxilium. l. 2. §. 1. ff. ad SCtum. Velleian. & l. 6. C. eod.

Ad L. 111.

Paulus libro. 2. ad Edictum Provinciale.

Pupillum, qui proximus pubertati sit, capacem esse & furandi & injuriæ

De hac lege diximus supra ad l. 108. & l. 32. h. t.

Ad §. 1.

In heredem non solent actiones transire, quæ pœnales sunt ex maleficio: veluti furti, damni, injuriæ, vi bonorum raptorum, injuriarum.

Hunc §. explicavi supra ad l. 48. h. t.

Ad L. 112.

Paulus libro 8. ad Edictum.

Nihil interest, ipso jure quis actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur.

Hæc lex explicata est supra ad l. 13.

Ad L.

Ad L. 113.

Gajus libro 3. ad Edictum Provinciale.

In toto & pars continetur.

Cum in toto pars contineatur consequens est quod Iuris sit in toto quoad totum idem quoque juris esse in parte quatenus totius pars est. *l. qua de tota. 6. de rei vindic.* Quemadmodum igitur totum quod nostrum est vindicari potest, ita etiam vindicatio nobis competit nomine partis *d. l. qua de tota.* Sic committeretur stipulatio de evictione sive totum sive pars evicta fuerit. *l. 1. de evict.* Similiter qui totum petiit, & partem quoque consequenter petiit, unde rei Iudicatae exceptio nocet ei, qui ante totum petiit, & nunc partem petit, cum pars in toto sit. *l. si quis cum totum. ff. de rei iudicat.* Sic qui totum deinde partem stipulatur nihil agit nisi novandi animo stipuletur *l. 58. ff. de verb oblig.* ideo autem nihil agit, quoniam quantum ad partem attinet quæ toto inest, perinde est atque si bis idem in stipulationem ductum esset, at qui bis idem stipulatur nihil agit cum ipso jure amplius quam semel non teneatur debitor. *l. qui bis idem. 18. ff. de verb oblig.*

Dixi idem juris quod in toto esset in parte quatenus ea totius pars est, hoc est pro proportionem partis: Æqualis enim proportio inter totum & partem servanda est. E. G. Quidam testator legavit in testamento suo domum agnito & prohibuit istam domum alienari extra fami-

liam suam sub pœna ut si fieret alienatio, domus ista perveniret ad alium ex eadem familia proximiorum evenit ut agnatus ita prohibitus alienaverit non totam domum sed tantum ejus partem, quæritur an debeat privari tota domo, an vero tantum parte? & ex h. regula respondendum est cum tantum privandum esse à parte ea quam alienavit Iason. *in l. ait. Prator. n. 4. cum seqq. ff. de iurejur.* Sic Vassallus qui partem feudi alienaverit privatur tantum parte alienata. *c. unic. de Vassallo, qui contra constitut. Lotaris.* Et alienans partem rei Emphyteuticæ irrequisito Domino non cadit à tota Emphyteusi, sed tantum à parte alienata. Clarus *in §. Emphyteusis quest. 13. n. 10.* Tiraquell. *de retract. municip. §. 27. n. 25.*

Porro hæc regula procedit primo si pars totius & partis utrobique sit ratio, secus si dispar esset ratio, ut *in l. 8. §. nec Impuberis. vers. nisi pro parte. ff. de in offic. testam.* Tiraquell. *de retract. municip. §. 1. gloss. 7. n. 46.* Deinde si revera pars totius fuerit: Nam si non fuerit & abusive pars dicatur, huius regulæ locus non erit Nicol. Everard. *in loc. ad toto ad partem.* Itaque de fructibus idem dici non potest, quod de ipso fundo *l. in edibus. §. 1. l. cum de donatione ff. de donat.* Tiraquell. *d. n. 46.* licet pendentes pars fundi dicantur. *l. arboribus. §. Iulianus ff. de usufruct.*

Ad L.

Ad L. 114.

Paulus libro 9. ad Edictum.

In obscuris inspicere solet quod verisimilius est, aut quod plerunque fieri solet.

De hac l. egimus supra ad l. 9.

Ad L. 115.

Idem lib. 10. ad Edictum.

Si quis obligatione liberatus sit, potest videri cepisse. Non potest videri accepisse, qui stipulatus potest exceptione summo veri.

Hæc lex explicata est supra ad l. 13. b. t.

Ad L. 116.

Ulpianus libro 11. ad Edictum.

Nihil consensui tam contrarium est, qui ac bonæ fidei iudicia sustinet, quam vis atque metus: quem comprobare contra bonos mores est.

Agitur hic etiam ad l. vani 184. b. t.

HÆc lex 116. tres continet sententias, prima in principio proposita & tractans de vi ac metu pertinet ad Edictum Prætoris de eo quod metus causa: Anticetus, Quod consensui, hoc est, voluntati liberæ, quæ necessaria est ad solidum & perfectum consensum (qui sustinet non tantum iudicia bonæ fidei, sed & stricta. l. in omnibus. de obl. & act.) Huic inquam consensui nihil tam contrarium, quam vis & metus: Vim intellige injustam, non eam, quam Magistratus infert jure licito. l. 3. §. 1. ff. de eo quod met. caus. Metum intellige non vanum. Vani enim timoris non justa ex-

cusatio est. l. vani. 184. b. t. hoc est, vanus timor non prodest, non computatur, ejusque nulla fit æstimatio. l. si quis ab alio. ff. de rer. iudic. Veluti si quis fundum suum dereliquerit, audito quod quis cum armis veniret. l. 9. ff. de eo quod met. caus. Adeo enim timidos ignavosque homines non absimiles utique iis qui cum navis adversa tempestate jactaretur sibi ipsi manus, antequam naufragium fieret, intulerunt, dignos suo beneficio Prætor non censuit. Non igitur metum accipimus levem quandam ejus inferendi suspicionem, sed præsentem & qui merito in hominem constantissimum cadat propter

propter instans tamen, vel futurum periculum. *l. 5. 6. 7. 9. ff. de eo quod met. caus.* Non autem propter præteriti jam mali recordationem. Ideoque etiam bellissime Cicero. *lib. 4. Tuscu. quæst.* Metum definit opinionem impendentis mali, quod intollerabile esse videatur: Secundo (apud Aristot. *lib. 3. Ethicor.*) metum similiter quidam definiunt mali expectationem: Hujusmodi justus metus est metus mortis, cruciatuque corporis *l. 3. §. 1. l. 7. §. 1. ff. de eo quod met. caus. l. 7. C. eod. l. interpositas 13. C. de transact. l. si medicus. ff. de var. & extraord. cognit. Cicero lib. 5. de finibus & lib. 2. offic. Servitutis. l. 4. ff. d. t. l. 7. C. eod. Stupri, vinculorum, carceris. l. 7. §. 1. l. 8. §. pen. l. 1. 2. ff. d. tit.*

Communiter quoque receptum est metum amissionis omnium bonorum, vel majoris partis eorum videri justum, quod non minus homines de fortunis, quam de salute decertare soleant. Dd. in *l. interpositas. C. de transact. ion.* Sed & aliis quam plurimis casibus justus metus intervenire potest, qui casus atrocitate facti potius & circumstantiis, quam ulla certa regula dejudicandi sunt *l. metum. C.*

d. tit. Et sane Iudex prudens justum metum æstimabit ex qualitate personarum, Minor enim metus cadit in fæminam aut puerum, quam in virum Menoch. *de arbit. Iud. caus. lib. 2. cas. 135.* Nec obstat quod in *c. consultationi. tua. ext. de sponsalibus* etiam in muliere requiratur talis metus, qui possit cadere in constantem virum: Nam verba ista magis proverbii loco pro eo metu, qui non vanus est, sumitur, quam ut verbis ipsis sit in hærendum. Francisc. Servientus. *lib. 2. select. interpret. c. 11. n. 1.*

Denique addit Ictus: Quem (scil. metum) comprobare contra bonos mores est: Quamvis enim is, qui vi aut metu inductus promisit, quodammodo consentiat. *l. si eum exceptione. §. eum. ff. de eo quod met. caus.* atque adeo stricto jure obligetur *§. 1. Inst. de except.* tamen quia iste consensus non fuit liber, & alioquin iniquum sit, ut alicujus melior ex delicto suo conditio fiat. *l. non fraudantur. §. fin. ff. h. t.* Prætor illam obligationem non approbat, sed per restitutionem in integrum vim aut metum passo succurrit, & quod ita gestum est rescindit.

Ad §. 1.

Non capitur, qui jus publicum sequitur.

HVjus §. sententia pertinet ad editum de minoribus viginti quinque annis, qui capti, hoc est, decepti restituuntur, at non decipuntur, qui jus publicum, id est, jus commune sequuntur, ut in emendo & vendendo naturaliter sequitur quod plurius est minoris emere, & quod minoris est plurius vendere, & ita invicem se circumscribere

re l. 22. §. 3. ff. Locat. Igitur minor ita circumscriptus non est restituendus quia jure communi usus est. *l. in causa. 13. §. idem Pomponius. ff. de minor.* alia hujus legis proponuntur exempla in *l. inter eos § 1. §. pen. ff. de fidejuss. & l. ult. C. de rest. in integ. de qua vide Cujac. lib. 16. obs. c. 14.*

§. 2.

Non videntur qui errant consentire.

Hic proponitur tertia *h. l.* sententia, quæ etiam pertinet ad causam restitutionis in integrum: Nam & illi etiam restituuntur qui errore lapsi sunt, quia non consenserunt *l. 2. de rest. in integr.* neque enim consensus est unius tantum voluntas, sed duorum vel plurium simul in idem placitum, in eandem causam, & in idem negotium con-

spirantium *l. 1. §. 1. de pactis. l. 3. ff. de pollicitatione.* Sed quando contrahentium voluntates in diversas discedunt partes, quia iste aliud sentit quam ille, tunc non possunt videri in alterutro horum consentire, proinde recte dicitur nihil consensui tam esse contrarium quam error qui imperitiam detegit. *l. 15. ff. de Iuris. dict. l. 7. fin. ff. de rescind. vend.*

Ad L. 117.

Paulus libro. 11. ad Edictum.

Prætor bonorum possessorem heredis loco in omni causa habet.

Interpretatur hic etiam l. in pari. 128. §. qui universum h. t.

Hæreditas (eius appellatione proprie accepta) differt à bonorum possessione, quia hæreditas nos heros, id est, Dominos & heredes ipso jure constituit, nulla interveniente persecutione vel retentione. *l. legatum. 80. ff. de legat. 2.* At bonorum possessio ipso jure Dominos non facit, sed persecutionibus, hoc est, utilibus five Prætoriiis actionibus *l. 1. & 2. ff. de bonor. possess.* Nam cum per legem, aut SCtum aut similem juris constitutionem heredes fiant §. *quos autem. Inst. de bonor. possess.* consequens est per Prætorem non posse fieri heredem, utpote qui non Legislator, sed tantum legis à Populo latæ fit interpres.

Quoad effectum tamen commodi & incommodi bonorum possessio pro hæ-

reditate accipitur: Et ideo etiam I Cti bonorum possessionem, hæreditatis possessionem vocarunt. *l. 2. §. hæreditatis. ff. de bonor. possess.* Eoque sensu Vlpianus scripsit in omnibus vice heredum bonorum possessores haberi. *l. 2. ff. de bonor. possess.* Et Paulus ait: Hæreditatis appellatione bonorum quoque possessionem contineri *l. hæreditatis 128. ff. de verb. sign.* Ideo actiones hæredi vel in heredem competentes dantur quoque bonorum possessori, & in bonorum possessorem. *l. 5. ff. de alienat. iud. mutand. caus. fact.* Prætor enim bonorum possessorem hæredis loco habet, hoc est, sive agat, sive cum eo agatur, ut Paulus hic ait, id quod etiam obtinet in omni alio universali successore *l. in pari §. ult. ff. h. t.*

Ad L.

Ad L. 118.

Ulpianus libro 12. ad Edictum

Qui in servitute est, usucapere non potest. Nam cum possideatur, possidere non videtur.

Diversa sunt in servitute esse, & servum esse, quemadmodum liberum esse, & in libertate esse, possidere & in possessione esse. In servitute est, qui est in servili possessione, qui detinetur ut servus cum tamen non est servus vel forsitan liber sit: At servus est qui dominio alieno subjectus est jure: Qui igitur in servitute est, usucapere non potest quia non possidet, cum ab alio possideatur. l. 23. §. 1. ff. quib. ex caus. minor. l. 54. §. 2. de acquir. rer. dom. sine possessione autem usucapio non con-

tingit. l. sine possessione. ff. de usucap. Hinc fit, ut captus ab hostibus possessionem amittat l. qui universas §. item quod mali ff. de acquir. possess. Ideoque nihil posse, imo jam ante cæpta usucapio captivitate interruptitur l. 19. l. 23 §. 16. autem. ff. quib. ex caus. major. Quin & captivus ne per servum quidem usucapere potest. l. 8. ff. de usucap. At ex re vel causa peculiari servus ejus, qui est apud hostes usucapere potest domino etiam ignorante l. si is qui proemptor ff. de usucap. Cujac. lib. 22. obs. c. 17.

Ad L. 119.

Paulus libro 13. ad Edictum.

Non alienat, qui duntaxat omittit possessionem.

Pertinet h. l. ad Edictum de alienatione Iudicii mutandi causa facta, ex quo dicitur actio in id, quod nostra interest rem alienatam non fuisse, contra eum qui istam rem dolo malo alienavit in alium potiolem, aut alium hominem litigiosum, seu vitiligatorum, litem continuatorem, quo duriorum conditionem nostram redderet & molestior nobis adversarium opponeret: Quia vero hæc actio ob dolosam alienationem datur, idcirco is non incidit in hoc Edi-

ctum, qui non rem controversam in alium transfert, sed tantum ejus possessionem eo animo deserit ac omittit, ut is molestia liberetur l. 4 §. 1. ff. de alienat. Iudic. mutand. caus. fact. Quia verecunda cogitatio lites consecrantis non est vituperanda, qui tanti habuit re carere, ne propter eam sæpius litigaret, sed eum tantum, qui cum rem habere vult litem ad alium transfert, ut molestum pro se adversarium subiciat. d. l. 4. §. 1.

Ad L. 120.

Paulus libro. 12. ad Edictum:

Nemo plus commodi heredi suo relinquit, quam ipse habuit.

Hæc l. explicata est ad l. 54. h. t.

Ad L. 121.

Paulus libro 13. ad Edictum.

Qui non facit quod facere debet, videtur facere adversus ea, quæ non facit, at qui facit quod facere non debet, non videtur facere id quod facere iussus est.

Cum promissorum, stipulationum, Iudiciorum, & edictorum solennis seu usitata forma, ac clausula est: Qui adversus ea fecerit poenæ nomine terdavit, quæ clausula quam vim habeat ostendit ICtus h. l. cuius duæ sunt partes: Prioris hæc sententia est, eum adversus ea (quæ scilicet vel edicto, vel conventionem, legeve contractus, aut cautione, sive stipulatione compræhensa sunt) facere videri, qui non facit quod facere debet: Non minus enim in legem peccat, qui permittit quod præceptum iussumque est, quam qui lege vetitum admittit. Vt ecce uno ex litigatoribus qui compromiserant sententiæ arbitri non obtemperante, stipulatio committitur sive faciendo sive non faciendo, non paruit sententiæ, qui non fecit, quod facere debuit, sententiæ scilicet non paruit. Itaque contra arbitri sententiam non id modo facit, qui petit ab eo, à quo arbitri peti vetuit. l. adversus. ff. de recept. arbit. Sed & is qui non dat ei, cui solvere iussus est, præsertim si intra tempus sententia compræhensum non dederit, pro-

indeque poenæ committetur l. quod. §. fin. l. Celsus ait. ff. de recept. arbit. factum enim non est quod fieri iussum erat, hoc est, datum non est quod dari arbitri jubebat: Sic in Fraudem creditorum facere videtur, is etiam qui non facit, quod facere debet, hoc est, qui non utitur servitutibus. l. 4. ff. quæ in fraud. credit. est enim alienationis quædam species. l. alienationis. 28. ff. de verb. sign. Sic qui non prohibet servum suum quo minus admittat maleficium, cum tamen prohibere possit ac debeat, qui scit, inquam, & patitur, in solidum tenetur non noxaliter. l. in lege 485. v. h. seqq. ff. ad L. Aquil. Quoniam videtur facere adversus ea quæ non facit cum tamen ea facere debuerit.

Posterior, h. l. pars vult eum, qui facit quod facere non debet, non videri facere id, quod facere iussum est, atq; ideo nihil agit, quia paria sunt vel omnino non facere vel facere quidem sed sic, ut non oportet: Vt ecce si arbitri quid contra compromissum attentaverit (quod facere non debet l. 22. §. fin. ff. de recept. arbit.) non videtur facere id quod edicto Prætoris facere

cere jussus est: Verbum enim facere oportere hanc quoque significationem habet, ne quid contra id fiat, quod faciendum sit l. *facere*. 189. de verb. sign. Hinc si Prætor permiserit tutoribus rem pupil-

larem vendere & illi obligaverit vel contra, ex Vlpiani sententia nihil egerunt, quia aliud fecerunt, quam à Prætoris decretum est l. 7. §. qui Prætor. ff. de reb. eor.

Ad L. 122.

Gajus libro 5. ad Edictum Provinciale.

Libertas omnibus rebus favorabilior est.

De hac l. dixi ad l. 30. h. t.

Ad L. 123.

Ulpianus libro 14. ad Edictum.

Nemo alieno nomine lege agere potest.

Principium h. l. explicatum ad l. 77. h. t.

Ad §. Temporaria.

Temporaria permutatio jus Provinciæ non innovat.

IN h. §. ait Ictus, Temporaria permutatio, id est, mutatio. (posito composito pro simplici. in l. si quis sepulchrum §. 1. de religio. & sumpt. fun. & in l. filiis. §. 1. ad Municip.) Ius provinciæ non innovat, pro cuius §. intellectu sciendum est, Provincias appellari eas regiones, quas procul positas in jus suum Romani redegerint: Harum Provinciarum aliæ erant Proconsulares, aliæ Præ-

sidiales. Theophil. instit. de re. divis. §. per traditionem. Quid si nunc in Provinciam Præsidialem mittatur aliquis proconsulari Imperio attentus, non ideo vis Provinciæ innovatur, sed provincia Præsidialis manet, quia hæc mutatio, quæ fit temporis causa, originem juris aut potestatem ordinariorum Iudicum veterumque morem non tollit omnimodo, Iacob. Cujac. lib. 24. obs. c. 2.

Ad L. 124.

Ulpianus libro. 16. ad Edictum.

Vbi non voce, sed præsentia opus est, mutus si intellectum habet, potest videri respondere. Idem in surdo; hic quidem respondere potest.
§. 1. Furiosus absentis loco est, & ita Pomponius libro primo Epistolarum scribit.

IN quibusdam negotiis vox simul & præsentia requiruntur, in quibusdam præsentia necessaria est non vox, in quibusdam denique solus consensus desi-

deratur: Ea negotia quæ & præsentiam & vocem desiderant mutas agere & per agere nequit. Hinc fit ut stipulari ne-

B b 3 queat

queat §. *mutum. Inst. de inutil. stipul.* Quia mutus neque interrogare, neque respondere verbis, lingua significare potest, siue natus sit mutus, siue casu ita factus. Hinc etiam fit, ut mutus Tutor dari non possit, quoniam auctoritatem verbis præbere non potest. *l. 1. §. mutus. 2. ff. de tutel.* Tutor enim auctoritatem suam interponere non potest nisi ipse loquatur, per nuncium enim aut Epistolam auctoritas non interponitur *d. l. 1. Gotho. ad l. 9. de auct. tutor.* Eadem etiam in furdo obtinent, in furdo, inquam, non qui tardius exaudit, sed qui omnino non audit. §. *mutus. Inst. de inutil. stipul. l. 1. §. fin. ff. de oblig. & act.* Sane is qui natura surdus est, is etiam non potest esse non mutus: Auditus enim, ut inquit Plinius *lib. 10. c. 69.* cui hominum primo negatus est, huic & sermonis usus ablatu est, nec sunt inutiliter surdi ut non iidem sint & muti.

Porro in negotiis ubi præsentia opus est, mutus aut surdus intervenire potest, modo intellectum habeat; Ideoque pro hærede gerere potest. *l. 5. ff. de acquir. hæ.*

red. quia pro hærede geritio solam præsentiam non etiam vocem desiderat auctore Ulpian. *in frag. tit. 22.* Similiter mutus vel surdus in istis negotiis ubi solo consensu opus est intervenire potest, dummodo intelligat quid agat, ita pacisci, emere, vendere, locare, conducere, depositum vel pignus contrahere potest. Verum Furiosus horum nihil agere potest, qui absentis, quiescentis, & dormientis loco habetur *l. 5. ubi dixi supra h. 1.* Licet enim corpore præsens sit, nullum tamen intellectum habet: Nec obstat *l. 2. §. 1. ff. de procurat.* Quia ideo Furiosus non habetur absentis loco, quia absens procurator dari non potest, nam in eo animus deest, adeo ut ratum habere non possit, & pro invito est quia consensisse probari non potest; invitus autem Procuratori non datur. *l. filiusfam. §. invitus de procuratorib.* alias absentis loco habetur. *h. l. & l. 2. de jur. Codicib. & l. 17. §. 11. de jurejur.* Ne præsens videatur, non ut absentis in modum velle videatur.

Ad L. 125.

Ulpianus libro. 5. ad Ediçtum Provinciale.

Favorabiliores rei potius, quam actores habentur.

Hæc lex explicata est supra ad *l. 20. h. 1.*

Ad L. 126.

Gajus libro. 15. ad Ediçtum.

Nemo prædo est, qui pretium numeravit.

TOta hæc lex pertinet ad petitionem hæreditatis: Petitio hæreditatis datur ad versus eum, qui hæreditatem possidet

pro hærede vel possessore: Pro hærede quis possidet, qui cum hæres non sit se tamen dicit hæredem. *l. pro hærede. 1. §. ff. de pe-*

de petit. hered. Pro possessore vero possidet fur, vel Prædo, qui nullam suæ possessionis causam dicere potest, quique interrogatus cur possideat petiturus sit principium, nec aliud responsurus quam quia possideo. §. *adipiscendæ. vers. pro possessore. Inst. de interdict. d. l. 11. §. 1. & seq. de petit. hered.* Hinc non quæritur si quis sciens alienam emat hæreditatem: an is videatur hæres esse, ideoque petitione hæreditatis conveniri posse? & Respondet Vlpian. *l. nec ullam. 13. §. si quis sciens. de petit. hered.* Licet quidam existimarunt hunc quasi pro possessore possidere, & sic peti hæreditatem posse, se tamen non putare hanc sententiam esse veram. Neminem enim prædonem esse, qui pretium numeravit, atque ita plurimum inter malæfidei possessorem & prædonem interest, cum hic nullum titulum habeat, ille vero aliquem habere possit. Verum ab Vlpian. qui quosdam

à se ipsemet dissentire fatetur *in d. §. si quis sciens.* videtur dissidere Iulianus *in l. non solum. 33. §. 1. ff. de usucap.* qui vult omnem malæfidei possessorem prædonem dici, & pro possessore possidere etiam si pretium numeraverit, Cujac. *lib. 18. obser. c. 25.* Quanquam vero pro consiliatio-
ne horum locorum probabiliter dici possit, quoad usucapionem attinet nullam esse differentiam inter malæfidei possessorem & prædonem, atque ita est intelligenda *d. l. 33. §. 1. de usucap.* Sed nostra lex pertinet ad petitionem hæreditatis: Vbi non omnis malæfidei possessor prædo est. Illud quoque sciendum est cum qui rem quidem emit & pretium numeravit, sed possessionem rei sine voluntate venditoris (id est, ignorante, & multo magis eo vetante nactus) etiam Prædonem esse *l. si ex stipulatione fundi. §. de acquir. poss.*

§. 1.

Locupletior non est factus, qui liberum adquisierit.

Qui bonæfide hereditatem possidet in id duntaxat tenetur quo locupletior factus est. *l. sed etsi 25. §. perinde. 8. de petit. heredit.* unde dubitatur si bonæfidei possessores servum iusta ex causa manumiserint an locupletiores facti sint, adeoque eo nomine conveniri possint? Et sane videri possint locupletiores esse facti ob spem successionis, quam patronus liberti habeat *tot.*

tit. Inst. de success. libert. Sed verius est eos non esse factos locupletiores: Quemadmodum enim hæreditas delata etiam si adeundo acquiri possit, non facit tamen eum, cui delata est, interim locupletio-
rem. *l. qui superstitis. de acquir. hered.* Ita nec spes futuræ successionis patronum locupletio-
riorem facit. *l. 8. in fin. de præscript. verb.*

Ad §. 2.

Cum de lucro duorum quærat, melior est causa pessidentis.

De Sententia h. §. egi supra ad *l. 33. h. 1.*

Ad L.

Ad L. 127.

Paulus libro 20. ad Edictum.

Cum prætor in heredem dat actionem quatenus ad eum pervenit, sufficit, si vel momento ad eum pervenit ex dolo defuncti.

Hæc lex explicata est supra ad l. 38. h. t.

Ad L. 128.

Idem lib. 19. ad Edictum.

In pari causa possessor potior haberi debet §. 1. Hi qui in universum jus succedunt, heredis loco habentur.

Principium h. l. explicatum est supra ad l. 53. de §. 1. dixi supra ad l. 117.

Ad L. 129.

Idem libro 21. ad Edictum.

Nihil dolo creditor facit, qui suum recipit.

De Principio h. l. actum est supra ad l. 55. h. t.

Ad §. 1.

Cum principalis causa non consistit, nec ea quidem quæ sequuntur locum habent.

Dicitur hic etiam ad l. cum principalis. 178. b. t.

Cum naturalis quædam principalis & accessorii sit connexio, non magis necessarium esse potest sine principali, quam accidens sine subjecto: unde sit ut non consistente, vel corridente & sublato principali non subsistat quoque sed corruat ut tollatur accessorium, quia hoc naturam illius sequitur e.

accessorium. de reg. jur. in 6. Hinc sit ut si principalis obligatio non subsistat, fidejussoria quæ illi accedit, quæque eam sequitur locum habere non possit. l. si sub impossibilibus. ff. de Fidejuss. Sic aqua (utpote principali causa) sublata, ea quæ sequuntur ut servitus aquæ, vel ducendæ aut hauriendæ aquæ consistere non possunt

Sunt l. & Attilianus. de servit. pred. rust.
 Quamquam autem Cujac. in suo Mercatorum c. 29. existimat hanc regulam procedere duntaxat in iis, quæ initio non constiterunt, tamen certum est etiam & esse intelligendum de iis, quæ cum substitissent postea sublata sunt, ut quando initio substitit principalis obligatio, eaque postea solutione, transactione, aut alio modo quodam perempta ac sublata sit, tunc quoque fidejussoria utpote accessoria obligatio inanis sit *l. fidejussor. in fin. l. gravis. §. sed cum duo de Fidejuss.* Interdum in id quod sequitur locum habet, etiam si principalis causa non consistat, ideo in *l. 178.* additur verbum plerunque, quo significatur hanc regulam non esse perpetuam omnino. Primum enim non procedit, si reperiatur provisio vel dispositio specialis in accessorio ut quævis hæredis institutio (quæ est prima causa testamenti) non subsistat, nihilominus tamen libertates & cætera legata valent, si non omnis testamenti scriptura cancellata sit, sed inducta tantum hæredum nomine. *l. 3. vers. Calpurnius. ff. de in qua in test. delenc.* Sic ex cau-

sa ex hæredationis vel præteritionis (quæ scilicet exhæredationis loco sit facta a matre, vel parentibus linæ maternæ) irritato facto testamento, quod ad institutionem attinet cætera nihilominus firma manent *Novell. 115.*

Deinde non procedit hæc regula quando alia est ratio in accessorio quam in principali, ut licet sublata actione personali tollatur etiam hypothecaria tanquam accessoria, tamen in specie *2. C. de luit. pign.* vincula pignoris durant submota personali actione ob specialem rationem; Quia scilicet indivisa est pignoris causa, ut id ipsum eleganter explicat Cujac. *5. obs. 32.* Sic si creditor non merito causæ, sed initio & culpa sua principalem litem amiserit, forte quia male instituit, vel quia plus petiit, vel quia non adfuit iudicio, submota actione durat hypothecaria *l. si Stichum §. pen. de solution.* Nam in causa hypothecaria nullum simile vitiū arguitur: Sunt deniq; & alii casus quibus hæc nostra regula officium suum perdit, qui notantur à Dino c. *Accessorium. de reg. jur. in 6.* & Cujac. *15. obs. 13.* aliisq; Dd. quos citat *Mynsing. cent. 3. obs. 3.*

Ad L. 130.

Ulpianus libro. 18. ad Edictum

Nunquam actiones, præsertim pœnales, de eadem re concurrentes, alia aliam consumit.

Hæc l. explicata est ad *l. 43. b. t.*

Cc

Ad L.

Ad L. 131.

Paulus libro 22. ad Edictum.

Qui dolo desierit possidere, pro possidente damnatur quia pro possessore dolus est.

Dicitur hic etiam ad l. parem 150. & ad l. ad ea. 157. §. 1. b. t.

Cum nemini fraus sua debeat prodesse. l. 1. in prin. ff. de except. dol. mal. Nec quisquam ex delicto, seu dolo suo conditionem suam possit facere meliorem l. non fraudantur. 134. in fin. h. t. Recte in his ll. traditur cum qui dolo possidere desiit adhuc fingi possidere & pro possidente damari quod pro possessione dolus sit. Itaque is qui dolo possidere desiit iisdem manet obnoxius actionibus quibus cum possideret tenebatur, & hoc generaliter procedit in omnibus actionibus ac remediis, quibus possessio adversarii locum facit: Itaque contra eum qui dolo habere vel possidere desiit perinde ac si adhuc possideret vel haberet gai potest interdicto unde vi l. 1. §. ult. l. 2. ff. de vi & vi armat. Interdicto quod vi aut clam l. semper. §. eum autem. ff. quod vi aut clam: Interdicto quorum Legatorum l. 1. §. quod ait. ff. quor. legator. Quorum bonorum l. 1. ff. quoru. bonorum. Ne quid in loco publico. l. 2 §. hoc interdicto ff. ne quid in loc. pub. Denique is qui dolo possidere desiit tenetur etiam directa petitione hæreditatis. l. item veniunt. 20. §. prater hac ff. de petit. hered. Et utili non directa rei vindicatione. l. fin. autem §. sed et

si ff. de rei vindicat. Ratio diversitatis inter petitionem hæreditatis & rei vindicationem hæc est, quod Scto de petitione hæreditatis id fuerat expressum, scilicet, ut non minus teneretur is, qui dolo possidere desierat, quam qui possideret d. l. item veniunt. §. 6. de petit. hered. Sed edicto quo specialis in rem vindicatio proposita est, id non fuit expressum, sed ex interpretatione prudentum est receptum ut utilis rei vindicatio hoc casu daretur deficiente directo jure d. l. fin. autem §. sed et si de rei vindicat. Duaren. ad tit. de alienat. Iudicii mutandi caus. fact.

Illud ultimo loco notandum est; Quamvis post Panormit. & Iason. Zasius. in §. 1. n. 21 & 22. Inst. de actionib. & P. Peccius. in c. pro possessore. de reg. jur. in 6. tradiderint eum, qui ante litiscontestationem dolo possidere desiit non teneri utili rei vindicatione, sed actione in factum ex tit. de alienat. Iudic. mutand. caus. fact. Tamen veriore esse iudico Bartoli aliorumque sententiam statuentium utilem rei vindicationem etiam dari adversus eum, qui ante litiscontestationem possidere desiit l. fin. autem. 27. §. 1. & §. 3. l. qui petitorio. 36. ff. de rei vindicat.

Ad L. 132.

Gajus libro. 7. ad Edictum Provinciale.

Imperitia culpæ adnumeratur.

De h. l. dixi supra ad L. 23. h. t.

Ad L.

Ad L. 133.

Idem libro 8 ad Edictum Provinciale.

Melior conditio nostra per servos fieri potest : deterior fieri non potest.

Servus potest prodesse dominis suis paciscendo *l. fin. autem 79. ff. de pactis. stipulando et servus. 62. de verb. oblig.* Conditionem item adimplendo etiam sine jussu Domini *l. in fin. ff. de condit. & demonstrat.* Quæ lex intelligenda est de legati causa, in qua Dominus non fraudatur, hoc est, non læditur propter adimpleram conditionem; at si servus sub conditione, puta si decem dederit, heres institutus sit non potest parere conlitioni sine jussu Domini, ut Modestinus respondet *in l. 25 de condit institutionum.* Quia ex impedimento conditionis Dominus posset fraudari, forsitan hereditas damnosa sit propter latens res alienum, atque dictum Modestini responsum ita acceptum non

repugnat. *d. l. 5. de condit. & demonstrat.* ut non sit necesse ei detrachere negationem, cum Cujac. *lib. 2. obs. c. 16.*

Potest igitur Domini conditio vel causa per servum reddi melior, at non deterior, delinquendo tamen hætenus conditionem domini deteriorem facere potest, ut Dominus ipsum noxæ dedere cogatur. *l. 1. §. de jecisse vers. quod enim ff. unde vi.*

Quod de servo dictum est, etiam in aliis obtinet, nempe in procuratore & filiosam. ut scilicet per eos domini patriſque conditio melior fieri possit, deterior non æque. *l. ignorantes de procurat. l. 4. & l. fin. C. si res alien. pign. dat. l. nec filius. C. de reb. cred.*

Ad L. 134.

Ulpianus libro. 21. ad Edictum.

Non fraudantur Creditores, cum quid non acquiritur à debitore : sed cum qui. l. de bonis diminuitur. §. 1. Nemo ex suo delicto meliorem suam conditionem facere potest.

De initio h. l. egimus supra ad l. 78. h. l. Superest igitur explicandus §. nemo ubi ait Ictus; Nemo ex delicto suo, hoc est, dolo & improbitate sua conditionem suam potest facere meliorem, ut qui dolo facit quominus possideret ad exhibendum agere non potest. *l. 3 §. si mecum. ad exhibendum.* Quia nemo de improbitate sua consequitur actionem *l. itaque fulto. l. cum qui §. is autem*

apud. ff. de furt. Sic cum donatio sit prohibita inter conjuges, quamvis inutiles sint nuptiæ, nihilo magis donatio valebit, ne melior conditio sit eorum qui deliquerunt. *l. 3. §. 1. de donat. int. vir. & uxor.* Similiter licet dos adventitia mortua in matrimonio uxore semper penes maritum remaneat, ut per *l. mulier. de condit. institut. l. 5 de bonis damnat. l. 23. de eversionib. l. Celsus. de religioſ & desumpt. fune.*

Cc 2

fune.

June. l. 1. C. si adversus dotem, recte docuit
Cujac. h. & lib. 1. obs. c. 4. & post eum Fa-
ber lib. 1. conj. c. 16. Tamen si vir
uxorem suam occiderit dotem adventi-

tiam non lucriabitur, delicto suo melio-
rem faciat conditionem, igitur hoc casu
uxori heredibus dotis adventitiæ actio
danda erit.

Ad L. 135.

Ulpianus libro 23. ad Edictum.

Ea quæ dari impossibilia sunt, vel quæ in rerum natura non sunt, pro non adjectis habentur.

Hæc l. declarata est supra ad l. 31. h. 9.

Ad L. 136.

Paulus libro 18. ad Edictum.

Bona fides tantundem præstat possidenti, quantum veritas, quotiens lex impedimento non est. Et.

Ad L. 137.

Ulpianus libro. 25. ad Edictum.

Qui auctore Iudice comparavit, bonæ fidei possessor est.

TRactatur hic de bonæ fidei possessor, & quid is juris habeat: Pro interpretatione harum legum duo capita breviter perstringemus: Primum quid sit bona fides: Alterum quænam sit effectus bonæ fidei.

Bonafides nihil aliud est, quam sincera & illæsa rei alienæ conscientia: ut si credat possessor dominum eum esse, à quo rem accepit, eum tamen dominus non esset. *in prim. Inst. de usucap. l. qui à quolibet, 27. de contrah. empt. c. si virgo. 32. quæst. 2.* Aut licet non ignoret eum à quo rem sibi comparavit dominium non esse, tamen si putet ipsum vendendi, vel alie-

nandi potestatem habuisse bonam fidem habere dicitur. *l. bonæ fidei 109. & ibi Goddæus. de verb. sign. Cujac. lib. 18. obs. c. 27.* Hinc fit ut qui rem alienam auctore Iudice sibi comparavit bonæ fidei esse dicatur. *in h. l. 36.* Iuste enim possidet qui auctore Prætoris possidet. *l. Iuste. de acquir. poss.* Hinc iuste possidet qui à Prætoris ex secundo decreto in possessionem missus est, ut & bonæ fidei possessor est, quamvis alienas ædes à Prætoris possidere iussus fuerit. *l. si finita. §. postea autem. ff. de damn. infect.* Purgat enim alienæ rei conscientiam Prætoris auctoritas, & tantum de capite primo.

Dein

Deinceps videamus de vi & effectu bonæ fidei quidnam scilicet juris ea possidenti tribuat, & quidem Paulus in *h. l.* docet, quod bona fides tantundem possidenti præstat, quantum veritas, id est, dominium, ut scilicet bonæ fidei possessor, tantum consequatur quantum consequeretur si revera Dominus esset: ut ecce Dominus fructus ex sua re perceptos suos facit, ergo & bonæ fidei possessor omnes omnino fructus & naturales, & industriales percipit ac suos plene facit consumptione *l. bonæ fidei 48. in prin. ff. de acquir. rer. dom. l. 4. §. l. ana erium. ff. de usucap. Ant. Fab. lib. 4. conjectu. c. 17.* Vultæus. *discept. scholast. c. 20.* bonæ enim fidei possessor, ut Iulianus ait, in percipiendis fructibus id juris habet quod dominis prædiorum tributum est *l. qui scit. 25. porro. ff. de usur.*

Sic si bonæ fidei possessor rem à se possellam amiserit, ipsi ad eam recuperandam datur Publiciana, quemadmodum Dominus verus rem suam ab alio possellam vindicatione persequitur. *l. 7. §. 6. de publiciana in rem act.* Sed hæc comparatio bonæ fidei possessoris & veri Domini

non est perpetua, & hoc significat Ictus in *h. l. dum ait.* Quotiens lex impedimento non est, ergo à contrario sensu, quando lex impedimento est tunc bona fides tantundem non præstat quantum veritas: ut lex 12. tab. usucapioni rei furtivæ, Lex Iulia usucapioni fundi dotalis, Lex Iulia repetundarum usucapioni rei donatæ Magistratibus obstat & impedimento est, Igitur in his rebus bona fides non præstat quantum veritas: Nam ubi lex inhibet usucapionem, bona fides possidenti nihil prodest, ut Pompon. in *l. ubi. 24. de usucap.* Nihil inquam bona fides prodest, ad id, scilicet quod lex inhibet, nempe ad usucapionem, prodest tamen bona fides possidenti ad aliud, nempe ut is fructus ex re aliena perceptos suos faciat, quamvis ea sit quam usucapi leges vetent *d. l. bona in prin. ff. de acquir. rer. dom. l. 4. §. l. ana. ff. de usucap.* Sane si fructus percepti sint apud furem vel raptorem, vel maritum, vel præsidem, quia rei vitio laborat, lex impedimento est, quominus fiant bonæ fidei possessoris, & adeo quominus tantum præstat quantum veritas. *d. l. 4. §. fin.*

Ad L. 138.

Paulus libro 27. ad Edictum.

Omnis hereditas, quamvis postea adeatur, tamen cum tempore mortis continuatur.

Explicatur hic etiam l. omnis. 193. b. t.

Ad illo hereditatis contingit momento mortis testatoris cum extremis aditionis, unde fit, ut etiam si heres post decem annos quam testator mortuus est hereditatem adierit tamen aditio retrohatur ad tempus mortis & ab eo tempore heres intelligitur

succesisse. *l. heres. 54. de acquir. hered.* intelligitur inquam. h. e. fingitur & perinde habetur quasi statim successerit, idque propter commoda & incommoda hereditaria, & hereditaria jura, quæ omnia perinde habentur quasi hæres statim à morte testatoris heres extitisset auctore

Cc 3

Celso

Celso in *l. omnia fere* 192. *h. t.* Ait perinde habentur, hoc est, eodem modo sequuntur heredem quodcumque hereditatem adierit, ut sequerentur si statim heres adiisset, non solum res defuncti sed etiam quæ ex rebus hereditariis nata editave essent; Item rerum per servos hereditarios contractarum obligationes & actiones heredi quærerentur & in heredem darentur: Fingamus hæc eadem nata esse ante aditam hereditatem eadem gesta esse & contracta per servos hereditarios quodcumque hereditatem heres adierit, harum omnium rerum commoda & incommoda eum perinde sequuntur ac si statim hereditatem adiisset, atque hæc omnia heres per hereditatem consequitur: Nam hæreditas in multis juris partibus pro domina habetur, & omnia quæ nascuntur aut per servos here-

ditarios geruntur & contrahuntur hereditati ut dominæ acquiruntur & obligantur. *l. 62. de acquir. hered.* & quia hæreditas cum testatoris morte continuatur etiam si ea postea adeatur, certe quod acquisitum est hereditati id heredi quodcumque adeunti acquisitum per hereditatem censetur. Hoc igitur omne potius ex juris fictione oritur, quam ex rei veritate, Quo fit ut usufructus, qui sine persona constitui non potest hereditati per servum non acquiratur, nec per consequens heredi eam postea adeunti. *d. l. 62. l. 26. de stipul. servor.* Recte igitur in *d. l. omnia* 192. *h. t.* additus est articulus (fere) quo significatur hanc regulam non esse perpetuam, sed quædam esse jura in quibus perinde non habetur hæres quasi statim successisset.

Ad §. 1.

Nunquam crescit ex post facto præteriti delicti æstimatio.

Quemadmodum in contractibus *l. in stipulationibus* 9. *h. t. filiusfam. de verb. oblig.* Ita & in delictis spectamus semper initia, itaque æstimatio præteriti delicti, id est, quod jam semel natum & forma sua consummatum est, crescere non potest ex post facto: ut si servum vulnerasti non morti, fere, qui postea negligentia domini perit, de vulnere non de cæde teneris. *l. qui occiderit. §.*

ult. Ad L. Aquil. Sic si quis modice sepulchrum alicujus violaverit, ut pecuniaria actio adversus eum dari possit *l. 9. de sepul. hro violat.* Et deinde casu quodam totum monumentum concidat, non est consentaneum ut ex post facto delicti æstimatio fiat & actio capitalis detur, qualem nonnunquam dari posse responsum est in *l. ult. de sepulch. violat.*

Ad L. 139.

Gajus libro ad Edictum Prætoris Urbani.

Omnes actiones, quæ morte aut tempore pereunt, semel inclusæ Iudicio salvæ permanent. §. 1. Non videtur perfecte cujusque id esse, quod ex casu auferri potest.

De principio h. l. dixi ad l. 86. Interpretatio §. 1. petenda est ex iis quæ dixi ad l. 13. *h. t.*

Ad L.

Ad L. 140.

Ulpianus libro 56. ad Edictum.

Absentia ejus qui republicæ causa abest, neque ei neque alii damnosa esse debet.

HÆc lex pertinet ad Edictum Prætoris ex quib. caus. major. &c. Ex quo edicto datur Rescissoria seu Restitutoria absentibus & contra absentes: Datur absentibus ex justa causa l. sed etsi. 26. §. ult. cum duab. ll. seqq. ex quib. caus. major. Iusta autem & necessaria causa est quæ sit reipub. causa, sed sine dolo malo: Nam si reipub. causa dolo malo quis abest, ut si cum posset non reversus est, vel si alterius grandis commodi captandi causa id egerit, ut reipub. causa ab esset, vel si data opera etiam sine lucro hoc affectaverit, vel si maturius profectus sit, vel litis gratia cæperit reipub. causa abesse, læsus in integrum non restituetur. l. 1. §. 1. l. 4. §. 5. & l. videlicet. 29. ff. ex quib. caus. major. Reipub. vero hic intelligitur tantum Romana: Nam si quis municipii, vel alterius Civitatis nomine abfuerit, is

reipub. causa non dicitur abesse. l. sed etsi. 26. §. fin. ff. ex quib. caus. major. Quia civitates privatorum loco habentur. l. cum 16. de verb. sign. Sane licet ex Edicto Prætoris alterius reipublicæ vel civitatis causa absentibus non succurratur, tamen ex constitutione Principum iis subveniri placuit. l. 8. ff. ex quib. caus. major. Quamvis Duarenus. ad d. tit. ff. ex quib. caus. major. & Cujac. in parat. C. eod. arbitrentur ex generali clausula (si qua mihi iusta causa videbitur) iis succurri, per d. l. sed et. si 26. §. fin. ff. ex quib. caus. major. Datur hæc actio restitutoria etiam præsentem contra absentem Reipub. causa: Nam ut hic Ulpian. ait. Absentia reipub. causa neque ipsi absenti neque etiam alii damnosa esse debet: Et generaliter officium Publicum nemini damno vel compendio esse debet d. l. videlicet. 29. ff. d. tit.

Ad L. 141.

Paulus libro. 54. ad Edictum.

*Quod contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentia.**Dicitur hic etiam ad. l. 162. b. t.*

Quamvis de jure Communi, cum quid de certis rebus casibusque expressim constitutum est, id ipsum ad similes casus, in quibus eadem legis ratio obtinet, produci & secundum

hoc in his dici debeat. l. non posse. ff. de legib. l. si id quod. ff. de jurisdict. ubi enim eadem ratio est ibi idem jns, & ratio certa & evidens legi scriptæ æquipollet cap. 1. de constit. in 6. Tamen ea quæ sunt juris
fin.

singularis, hoc est, quæ talia sunt ut contra rationem juris communis, seu tenorem rationis, id est, contra id quod communis & perpetua juris communis ratio dicat propter aliquam utilitatem recepta sunt, ea inquam non sunt producenda ad consequentias, id est, non sint porrigenda ad causas similes, ut in quibus eadem ratio sit, idem servetur. *h. l. & l. quod vero. de legib. l. quæ à jure de reg. jur. n. 6.* vel non sunt trahenda in argumentum ut inquit. *l. 162. h. t.* In argumentum jus trahimus cum argumento parium, de quibus jus constitutum est dicimus consequens esse, ut in paribus causis idem statuamus, quia in paribus eadem ratio sit: Verum jus singulare non est ita trahendum in argumentum. *l. jus singulare & l. in his. ff. de legib.* Nam in jure singulari seu eo quod contra juris communis rationem receptum est vitiosa est consequentia & collectio parium.

Sed ut res fiat illustrior utendum est exemplis: Juris communis ratio dicat ut patri dominove scienti per filium vel servum possessio acquiratur, & per possessionem usucapio procedat. *l. 2. §. Celsus. ff. pro empt.* At contra hanc juris rationem singulari jure ob utilitatem (ne scilicet domini ac patres per momenta causas & species peculiorum inquirere cogerentur. *l. peregre. 44. §. quæsitum. ff. de acquir. poss.*) receptum est ut rerum peculiarium etiam ignorantes animo & corpore servi vel filiisfam. acquiramus. *l. 3. §. saltas. ff. de acquir. poss.* Ergo hoc jus singulare non est trahendum ad consequentias, ut idem in causis non peculiaribus obtineat.

Sic jus commune est ut mutuum non aliter contrahatur, quam nummorum penes eum sit qui credit illudque in accipientem transferatur. *l. 2. §. pen. de reb. cred.* Sed contra hoc jus commune, singulariter circa creditam pecuniam receptum est, ut si non in eos sed mihi ex

causa mutui debitos nummos à debitore meo tibi numerari jubeam, mutua pecunia efficiatur, licet nummorum dominium apud me non fuerit. *l. singularia. c. 5. de reb. cred.* Quamvis autem hoc singulariter receptum sit circa pecuniam ex mutuo debitam, tamen Vlpian. id ipsum traxit ad consequentiam, ut scilicet, idem obtineret in pecunia non credita, sed ex causa mandati debita, in *d. l. singularia*. Id quod merito improbat Africanus in *l. qui negotia. ff. mandat.* Quia id quod benigne receptum est non est in argumentum seu consequentiam trahendum Cujac. *tract. de ad African. & lib. 8. obs. c. 8. Ant. Fab. lib. 1. conject. c. 18. & lib. 3. c. 19. Pacius. cent. 3. quest. 66.*

Sic si à Furioso quem sane mentis putem rem alienam emero me usucapere posse utilitatis causa à prudentibus receptum est. *l. 2. §. si à Furioso. ff. pro emptore.* Hoc idem Vlpian. etiam produxit ad consequentiam; Nam eadem utilitatis ratione, qua receptum est ut usucapio procedat etiam Publicianam dandam esse existimaverit. *l. sed etsi. §. 1. de public. in rem. act.* id quod Paulus improbavit in *d. l. 2. §. si à furioso recte*: Neque enim, si utilitatis causa receptum est, ut qui à Furioso bonafide emerit usucapere possit, illud recipiendum est, ut ei etiam Publiciana competat, cum id quod contra juris rationem receptum est non sit producendum ad consequentiam. *Ant. Fab. d. lib. 1. conject. c. 18.*

Porro quemadmodum utilitatis ita etiam necessitatis gratia multa contra rationem juris sunt recepta: Necessitas n. legem non habet, & facit id licitum, quod alias est illicitum. *licet extra de feriis. l. item quamvis. ff. commun. divid.* Igitur quæ propter necessitatem concessa sunt non debent trahi in argumentum. *d. l. 162. h. t. c. in argumentum. de reg. jur. in 6.*

Ad §.

Ad §. 1.

Vni duo pro solido heredes esse non possunt.

VNius hominis vel hereditatis duo heredes pro solido esse non possunt sicut nec unius rei pro solido duo domini vel possessores esse possunt

l. 3. §. ex contrario ff. de acquir. possess. l. 5. §. si ut certo. ff. commodati. Hereditas enim dominium tribuit.

Ad L. 142.

Paulus libro. 56. ad Edictum.

Qui facit, non utique fatetur; Sed tamen verum est eum non negare

HÆc lex pertinet ad quæstionem de confessis, quia ex eodem libro desumpta est, ex quo est *l. 1. ff. de confessis*. Vbi igitur dubitatur, an is qui tacet videatur fateri ita ut pro iudicato habendus sit, quia confessus pro iudicato habetur, Et respondet Ictus eum qui tacet nec pro fatente nec pro inficiente haberi, cui consonat *c. is qui tacet. de reg. jur. in 6. id quod etiam affirmat Bronch. cent. 4. af. 94. in prin. linea. 8. fol. 53 s.* Quia tacere quodammodo medium est inter fateri & negare. Quod si tamen quis ab adversario instante Prætoris vel ob ipso Prætoris interrogatus taceat pro confesso habetur. *l. 9. §. 3. l. 11. §. 2. l. 16. ff. de interrogat. in jur. faciend* Nisi illegitime quis sit interrogatus vel non teneatur respondere. Tunc enim neque fateri intelligitur, neque negare *l. si filius de interr. in jur. fact. l. 9 de except.* Illud nunc hinc quæritur, an is qui tacet consentire videatur? Et vulgo hæc distinctio est recepta eum qui tacet consentire videri quoties actus taciturno profuturus est. At dissentire intelligi quoties taciturno est nociturus. Petr. Costal. *in l. si filiusfam. 16. ff. ad Scitum Macedon. Minf. in §. sed etsi pater Inst. quib. mod. pat. potest. fol.* Sed hæc distinctio non est probanda,

& satis confutatur per *l. qui patitur. ff. mand. & l. si fidejussor. C. eod. vide Stephan. Forcat. Neciomant dialogo. 52 n. 3.* Hoc igitur modo distinguendum est: Aut lex non expressum consensum sed manifestum dissensum requirit: Aut consensum & voluntatem expressam, disertam & exquisitam intervenire jubet. Priori casu qui tacet consentire videtur, ut in nuptiis & sponsalibus. *l. 12. ff. de sponsal. l. 2. §. voluntatem ff. solut. matrim. & in aliis negotiis. l. 1. §. qui navem. ff. de exhercitor. act. l. quidam ex parte de evictionib. cum similibus.* Id quod tunc maxime procedit si is qui tacet contradicendo rem propositam potuit impedire *l. fidejussor. 26. §. pater. ff. de pignor. l. quoties. ff. ad municip.* At si contradicendo actum impedire nequit, silentium suum ipsi, non præjudicat, Dinus. *in c. qui tacet. de reg. jur. in 6. Tiiraquell. de retractu municipal. §. 1 gloss. 9.* Posteriori casu quando lex expressum consensum requirit, is qui tacet nolle confetur & invitatus esse, quia non consentiat. *l. filiusfam. §. invitatus. ff. de procurat. l. invitum de servit. urb. pred.* Et hoc casu propositum in mente retentum nihil operatur in *l. Lucius. §. insulam. de legat. 2.*

D d

Ad.

Ad L. 143.

Ulpianus libro. 62. ad Edictum.

*Quod ipsis, qui contraxerunt, obstat, & successoribus eorum obstat.**Hæc Lex explicata est supra ad l. 59. h. t.*

Ad L. 144.

Paulus libro. 62. ad Edictum

*Non omne quod licet, honestum est.**Interpretatur hic etiam l. semper. 197. b. t.*

Licitum est quod neque legibus neque moribus civitatis facere nominatim prohibemur. *l. sororis. 39. de rit. nupt. l. non est. §. quod est ff. quib. ex caus. major.*

Honestum est, quod bonum, rectum & decorum est, licet de eo nihil nominatim jure civili sit constitutum. Quamvis enim omne quod legibus nostris percipitur honestum sit, tamen non omne quod honestum est percipitur, ut nec omne quod inhonestum est vetatur, unde sit ut aliquando liceat, quod non sit honestum nec deceat, quando scilicet id ipsum nominatim prohibitum non est, ut venditori die ad metiendum præstituta vinum effundere impune licet, sed hoc non est honestum, ideoque Ictus venditorem laudandum esse ait, qui vinum non effuderit. *l. 1. ff. de peric. & commod. rei vend.* Sic artem ludicram, corpore quæstum facere licet, sed honestum non est. *l. palam quæstum. de rit. nupt.* Similiter & ignominiosam (utpote araneam aut scænicam) licet uxorem ducere, nec tamen honestum est ne plebæo quidem, sane Senatori non licet quidem ob *L. Iuliam l.*

lege Julia. de rit. nupt. In conjunctionibus quoque sive ex sunt connubia inter Cives Romanos, sive matrimonia inter Peregrios, sive Contubernia inter servos, in omnibus, (inquam) generaliter conjunctionibus non quid liceat considerandum est, sed quid honestum sit. *d. l. semper. 197. b. t.* In iis enim naturale jus & pudor inspiciendus est. *l. adoptivum. §. 1. de ritu. nupt.* Imo tanti habetur honesti ratio in nuptiis contrahendis, ut quædam nuptiæ ob solam honestatem prohibentur. *§. uxor. Inst. de nupt.* Nam propter honestatem inter patrem adoptivum & filiam adoptivam nuptiæ non possunt consistere, etiam dissoluta per emancipationem adoptione. *§. hac adeo. Inst. de nupt.* Ex his nunc consecutarii loco concluditur legibus nostris nihil aliud quam quod honestum est præcipi, sed aliquando permitti quod minus deceat aut inhonestum sit.

Omnino enim distinguendum est inter Præceptum, & Permissionem: Præcipitur jure nostro nihil nisi honestum, si enim inhonestum aut iniquum præceperetur jus esse desineret. Vnde Cicero Philippi

lippica secunda Lex est (inquir) nihil aliud nisi recta & à numine deorum tracta ratio imperans honesta, & prohibens contraria: At jus sæpe permittit & tolerat id quod non decet, non quod legum nostrarum conditores ea quæ permittunt approbant, sed quia non possunt auctoritate & facto suo inhibere ea, sicut præcipi naturali ratione vident: Ideoque conniventibus quasi oculis se ea videre dissimulant longe majoribus periculis obviam venire cupientibus.

Sic naturaliter, id est, re ipsa & facto licet contrahentibus, in emendo & vendendo se invicem circumscribere sine dolo malo l. in caus. §. idem Pomponius ff. de minor. hoc, inquam permittit lex, quo homines aliqua emolumenti captatione allicerentur ad ineunda lubentius frequentandaque commercia.

Similiter Instineanco jure ad evitanda majora adulterii & constuprationum mala, & quia hominum nequitia omni ex parte obsisti non potest. concubinitus est permissus calibi, nec infamia notatus aut pæna peculiari affectus tot. tit. ff. de concubin. l. unic. C. eod. novell. 12 Novell. 18. & 28 §. consideremus. & §. fin. Novell. 74 & Novell. 117. Verum alii volunt concubinatum jure novissimo Novellarum esse sublatum teste Forst. in tract. de success. ab intest. & Mart. Delr. in interp. sua jur. C. ex miscellaneorum scriptoribus ff. de concub. per Nov. 6. §. neque uxori. §. primus autem. & Novell. 113. §. 1. & §. clericos. Nov. 5. §. si quis autem. Correctionis illius auctorem allegantes Alexandr. cons. 59 n. 3. lib. 4.

Sic Iura nostra graves usuras permittunt, quia non potuit fieri, ut ii, qui abundant commodis, egentes de suo gra-

tis ex charitatis officio juvarent: Quæ igitur minus honesta videri possunt à jure Civili permittuntur quidem, sed non approbantur, sat enim est esse permissum ut non omnino bonum judices: Nam ait D. Chrysostomus in c. hac ratione 31. quæst. 1. Quæ permittimus nolentes recipimus, quia malas hominum voluntates ad plenum prohibere non possumus. & Gregorius in c. nervi. 13. distinct. Non sine vitio est, inquit, quod ignoscitur & non præcipitur, in quam sententiam, ut solet, plura cumulat Tiraquell. in l. communi. 9 gloss. 1. n. 2. cum multis seqq: Etenim fere vis permissionis mala & indifferentia recipit.

Verum hic objici posset quod ab Vlp. in l. Instituta. ff. de just. & jur. inter juris præcepta nominatim referatur, ut honeste vivatur. Nam inde videtur dicendum quicquid honestum est jure civili præcipi, & consequenter quicquid honestati adversatur prohiberi, adeoque nihil inhonestum permitti aut tolerari: Responsionem Vlpiani non ita accipere debemus, quasi omnia honestatis officia legibus præcipiantur, ut ad ea homines inviti per magistratum cogi possint: Sed hoc voluit Iustus, ut quicquid jure civili cautum præscriptumque reperitur, id ad unum aliquod trium istorum præceptorum vel potius principiorum referatur: Quæcunque enim jure nostro constituta sunt, ex uno aliquo istorum principiorum tanquam ex fonte promanarunt. Non igitur quicquid honestum est lex præcipit aut imperat. Nam nunquam lex honestum tantum suadet non jubet. l. 1. ff. de peric. & commod. rei vend. sed quicquid lex imperat hoc honestum est, & utile.

Ad. §. 1.

In stipulationibus id tempus spectatur, quo contrahimus.

Hic §. expositus est supra ad l. 18. h. t.

Ad. L. 145.

Ulpianus libro 66. ad Edictum.

Nemo videtur fraudare eos qui sciunt & consentiunt.

De h. l. dixi ad l. 78. h. t.

Ad. L. 146.

Paulus libro. 62. ad Edictum.

Quod quis dum servus est, egit, proficere libero facto non potest.

In stipulationibus id tempus inspicimus quo contrahimus l. 78. ff. de verb. oblig. Igitur si quis cum servus esset stipulatus sit sub conditione aliquid sibi dari, & is antequam existat conditio manumittatur, ipsi non proficiet stipulatio in servitute facta, sed stipulationis commodum pristino Domino acquiretur, & hæc est vera h. l. sententia de qua latius egi supra ad l. 18. h. t.

Ad. L. 147.

Gajus libro 29. ad Edictum Provinciale.

Semper specialia generalibus insunt.

Hæc l. explicata est supra ad l. 80. h. t.

Ad. L. 148.

Paulus libro 16. brevis Edicti.

Cujus effectus omnibus prodest, ejus & partes ad uni veros pertinent.

Cum eadem sit ratio partis quæ totius est, & quod juris est in toto quoad totum, idem juris etiam sit in partibus quoad partes ex quibus totum consistit vel quæ in toto continentur l. in totum. 113. h. t. ubi dixi: Con-

sequens est, cujus effectus omnibus prodest, ejus etiam partes ad omnes pertinere. Effectus enim latius protendi nequit quam causa, sed causa quæ est à toto etiam necessario procedit à partibus: Igitur cujus totius effectus ad omnes pertinet, ad eisdem etiam partes spectare necesse est: E. G. Creditore uno misso in possessionem vel possidere jussu hujus rei effectus, hoc est, missio in possessionem omnibus Creditoribus reliquis prodest. *l. ult. C. de bon. aut possid.* Consentaneum igitur est ut & partes ejusdem missionis sive in damno, sive in commodo consistentes

ad omnes pertineant, & proinde impensæ ob isto creditore facta ad reliquos Creditores spectabunt. *l. prator. 9. § generaliter. de reb. auct. judic. possid.*

Sic cujus successionis effectus omnibus hæredibus institutis prodest, ejus & partes ad omnes pertinent: In partibus autem successionis sunt onera hæreditaria, præstationes legatorum, actiones tam defuncto quam in defunctum competentes: In hos igitur omnes partes succedunt heredes, sed ita ut pro hereditariis tantummodo portionibus conveniantur. *ex l. 12. tabul. l. 2. C. de hered. act.*

Ad. L. 149.

Ulpianus libro. 67. ad Edictum.

Ex qua persona quis lucrum capit, ejus factum præstare debet.

Cum natura æquum sit eum qui sentit commodum etiam incommodi esse participem *l. 10. h. t. re. ste h. l.* traditur eum qui ex alicujus persona lucrum capit, etiam ejus factum præstare debere, ut pater ex persona filii, dominus servi factum præstare debet. *l. 1. ff. quod cum eo etc. l. 27. in prin. ff. de peculi.*

Sic heres ex persona defuncti lucrum

capit, ideoque etiam factum ejus præstare debet. *l. cum à matre. C. de rei vindict. l. si ab eo. C. de negot. l. si patri tuo. de donat.* Tenetur tamen heres tantum modo pro portione hereditaria præstare factum defuncti, id est, si solus sit heres solidum præstet factum, si ex semisse ex dimidia tantum parre præstet factum *d. l. cum à matre. C. de rei vind. l. 1. C. si cert. pet. l. si adula. C. de heredit. act.*

Ad. L. 150.

Ulpianus libro. 68. ad Edictum,

Parem esse conditionem oportet ejus, qui quid possideat vel habeat: atque ejus, cujus dolo malo factum sit, quo minus possideret vel haberet.

De hac lege dixi supra ad l. 131. h. t.

Dd 3

Ad. T.

Ad. L. 151.

Paulus libro 64. ad Edictum.

Nemo damnum facit, nisi qui id fecit, quod facere jus non habet.

A It Paulus : nemo damnum facit, id est, damnum dat, injuriam infert & facit (ita n. hic ista verba intelligenda sunt & accipienda, licet alias damnū facere dicatur pro damnum pati) qui id fecit, quod facere jus habuit: ut si quis magna vi aut iusto metu cogente ædes vicinas, ne ad se ignis perveniret, interfeciderit, damnum dedisse non censetur, quia id fecit cujus faciendi jus habuit *l. si quis fano. §. quod dicitur. ff. ad L. Aquil.*

Sic quoque si Iudex fontes p[er]na afficiat, injuriam fecisse non dicitur, quia juris executio non habet injuriam. *l. injuriarum §. 1. de injur.* Et quæ jure potestatis à Magistratu fiunt, cum animo corrigendi fiant, ad injuriarum actionem non pertinent. *d. l. injuriarum. §. qua jure potestatis.* Nisi si quis ut privatus vel fiducia Magistratus fecisse arguatur. *l. nec magistratibus.* Quod tamen non præsumitur.

Ad. L. 152.

Ulpianus libro. 69. ad Edictum.

Hoc jure utimur: ut quicquid omnino per vim fiat: aut in vis publicæ, aut privatæ crimen incidat.

V Is duplex est: Alia Publica, Alia Privata: vis Publica variis fit modis: Primum vis publica dicitur, qua fit armis potissimum, ut eam à potiori Iustinianus definit. *in §. item lex Julia. 3. Inst. de pub. lud. & in §. recuperanda Inst. de interdict.* Deinde vis publica dicitur, quæ vel à publica persona, vel à quovis publicæ personæ etiam sine armis inferitur. *l. 7. ff. ad L. Jul. de vi publ.* Denique vis publica est quæ à quovis in quemvis, modo publico, siue tali fit cujus usu privatis interdictum est *l. 1. & seqq. ff. ad L. Jul. de vi publ.* seu quæ jus publicum violat: veluti si puella abducatur invitis parentibus. *l. 5. §. ult. ad L. Jul. de vi publ.* Aut si cui stuprum per vim infer-

tur. *l. 3. §. 4. ad L. Jul. de vi publ.* & variis aliis modis vis publica committitur. de quibus agitur *tot. tit. ff. & C. ad L. Jul. de vi publica,* & apud Menoch. lib. 2. *de arbit. Judic. caus. cas. 394.* Dicitur hæc vis publica quod exemplo Iudiciorum publicorum hujusmodi violentiæ executio seu persecutio cuius ex populo concedatur *§. 1. Inst. de pub. lud.*

Vis privata est quæ fit sine armis à persona privata in personam privatam sine violatione juris publici: veluti si quis alium de possessione sine armis dejecerit, vel rem sibi debitam non per judicem reposcerit *d. §. item lex Julia. 8. Inst. de publ. lud. l. 5. & 7 ad L. Jul. de vi privat.* Et hæc ideo privata dicitur, quod

quod persecutio ejus læso cuique sit peculiaris ac propria d. §. 1. *Inst. de pub. lud.*

Quicquid autem vi sive publica sive privata factum est, id ipsum non tantum per Edictum, Unde vi, vel quod vi aut

clam, sed & publico & criminali ex L. Iul. de vi pub. & priv. coerceri potest. l. si Praeses. ff. de pœnis. l. sine possessione. C. unde vi.

Ad. §. 1.

Dejecit qui vel jussit, vel mandavit, vel ratum habuit. Rati enim habitio mandato comparatur.

De h. §. dixi. ad. l. 90. h. t.

Ad. §. 2.

In contractibus quibus deli præstatio vel bona fides inest, hæres in solidum tenetur.

§. final. explicatus est in l. 38.

Ad. L. 153.

Paulus libro. 65. ad Edictum.

Fere quibuscunque modis obligamur, iisdem in contrarium actis liberamur; Cum quibus modis adquirimus, iisdem in contrarium actis amittimus: ut igitur nulla possessio acquiri nisi animo & corpore potest, Ita nulla amittitur, nisi in qua utrumque in contrarium actum est.

Hæc lex exposita est supra ad. l. 35.

Ad. L. 154.

Ulpianus libro. 70. ad Edictum.

Cum par delictum est duorum, semper oneratur petitor: Et melior habetur possessoris causa: sicut sit cum de dolo excipitur petitoris. Neque enim datur talis replicatio petitori: Si non rei quoque in eare dolo actum sit. Illi debet permitti poenam petere, qui in ipsam non incidit.

Hæc lex exposita est ad l. 33. h. t. verum potest declarari exemplo furum unius tantum rei, quorum

alter possidet rem, alter vero non. Nam ille ab hoc non potest conveniri ut ipsi res furto ab illis simul ablata restituantur.

Ad.

Ad L. 155.

Paulus libro. 65. ad Edictum.

Factum cuique suum, non adversario nocere debet §. 1. Non videtur vim facere, qui jure suo utitur, & ordinaria actione experitur. §. 2. In Pœnalibus causis benignius interpretandum est.

DE Principio h. l. quæ dicta sunt ad l. 74.
De §. non videtur egi ad l. 55. Inter-

pretatio §. fin. petenda est ex iis, quæ dicta sunt ad l. 9. & 21. h. t.

Ad L. 156.

Ulpianus libro. 70. ad Edictum.

Inuitus nemo rem cogitur defendere

Quod Ictus id principio hujus legis ait; neminem invitum cogi rem defendere. Hoc intelligendum est tam de re propria quam aliena: Et quidem ad rem propriam quod attinet cum unusquisque liber rei suæ sit moderator & arbiter. l. in re mandata. C. mandati: Siquis ejus rei nomine conveniatur non cogitur eam rem defendere aut actionem pati, si modo malit possessionem rei & deinde etiam rei proprietatem amittere l. ult. de rei vind. l. sed non ultro. §. 1. vers. quid enim. de negot. gest. potest enim cessione ipsius rei evitare judicium, & actionem recusare.

Similiter nec rem alienam quis cogitur defendere. Quin aliena negotia defendenda suscipere officii est atque amicitie: Itaque ad hoc nemo cogi poterit; Nam quæ mere voluntatis & benevolentie sunt in his necessitas nobis imponi nequit. arg. l. viam. ubi notatur ff. de via publ. Procurator igitur datur nemo inuitus. l. §. inuitus. ff. de procur. l. inuitus. C. eod.

Sed si Procurator datus sit ad defendendum & pro eo consentiente dominum caverit Iudicatum solvi, omnimodo Iudicium suscipere cogitur, nec sufficit adversus dominum stipulationem committi nisi recusandi Iudicii iustam causam habeat. l. 8. §. ult. 14. ff. de procurat. Quod si Procurator ipse Iudicatum solvi satisfecerit, anne omnino cogatur Iudicium suscipere? Inter diversæ sectæ auctores Labeonem & Sabinum non convenit. Labeo enim existimat eum cogendum esse nisi iustam Iudicii recusandi causam habeat. l. mutui. 43. §. ult. ff. de procurat. Contra Sabinus arbitratur nullas esse Prætoris partes ad procuratorem cogendum defendere, sed ex stipulatu tantum agi posse adversus eum, qui si iustam causam habeat, cur Iudicium nolit accipere, non ipsum, non fideiussores eo nomine datos teneri, si autem iustam causam non habeat, tunc eum condemnandum quanti ea res est, non etiam distincte, id est, indistincte Iudicium accipe-

re cogendum. l. 45. de procurat. Et hæc | ac. lib. 22. obs. c. 13. P. Fab. hic. n. 3.
Sabini sententia obtinuisse videtur. Cui- | & tantum de principio hujus tituli.

Ad §. 1. 2. & 3.

Cui damus actionem, eidem & exceptionem competere multo magis quis dixerit. §. 2. Cum quis in alicujus locum successerit, non est æquum ei nocere hoc, quod adversus eum nocuit, in cujus locum successit. Plerumque Emptoris eadem causa esse debet circa petendum ac defendendum, quæ fuit auctoris. §. 3. Quod cuique, pro eo, præstatur, invito non tribuitur.

De §. 1. dixi ad L. 21. De §. 2. dixi ad l. 59. De §. fin. egi ad l. 69. h. t.

Ad L. 157.

Ulpianus libro. 71. ad Edictum.

Ad ea quæ non habent atrocitatem sceleris, vel facinoris, in his ignoscitur servis, si vel dominis, vel iis qui vice dominorum sunt, veluti tutoribus, & Curatoribus, obtemperaverint. §. 1. Semper qui dolo fecit, quo minus haberet, pro eo habendus est, ac si haberet. §. 2. In contractibus successores ex dolo, quibus successerunt, non tantum in id quod ad eos pervenit, verum etiam in solidum tenentur; hoc ut unusquisque pro ea parte, qua hæres est, conveniatur.

Principium. h. l. expositum est ad l. 4. h. t. §. 1. ad l. 131. & §. fin. ad l. 38. h. t.

Ad L. 158.

Gajus libro. 26. ad Edictum Provinciale.

Creditor qui permittit rem venire pignus dimittit.

Alienatio rei pignori obligatæ non præjudicat Creditori, quia semper res cum sua causa vel suo onere transit. 7. traditio. ff. de acquir. rer. domus. Nisi Creditor expressim alienationi consentiat: tunc enim censetur remississe pignus. Atque hoc voluit Ictus hoc loco dum ait: Creditor qui permittit, expressis scilicet verbis: Nam si tantum non contradicat venditioni non statim dicitur

E c tur

tur pignoris obligatio dissoluta. *l. sicut. §. non videtur. ff. quib. mod. pign. vel hypothe. sol.* Rem scilicet pignori obligatam venire, id est, distrahi & alienari pignus dimittit, id est, amittit.

Ut pignus remittatur exigimus expressum consensum, nec sufficit scientia & patientia. *d. l. sicut. §. non videtur. l. 2. & 4. C. de remiss. pignor.*

Sunt tamen casus, quibus etiam tacito consensu remittitur pignus. 1. Si sciente & tacente creditore servus pignorum manumissus & libertate moratus sit *l. 1. C. de remiss. pignor.* 2. Si fisco sub hasta pignus viderit scientibus & patientibus antiquio-

ribus Creditoribus, qui Fisco potiores sunt. *l. 8. C. de remiss. pignor.* 3. Si unus ex Creditoribus vendat pignus & programma te, id est, libello publice proposito admonuerit reliquos ut faciendę auctioni adessent, & illi adfuerint nec contradixerint. *l. 6. C. de remiss. pig.* Quartus, Si Creditor subscripserit tabulis emptionis: Nam & is consensisse atque adeo remisisse videtur. *d. l. sicut. §. non videtur ff. quib. mod. pign. vel. hypothe. q. solvit.* Nisi forte ut testis subscripserit, tunc enim tantum censetur probare ea quibus subscripsit, nec sibi præjudicat. *l. Gajus. C. de 39. ff. de pignorat. act. ubi Gloss. & comm. Dd. schola.*

Ad L. 159.

Paulus libro. 70. ad Fdictum.

Non ut ex pluribus causis deberi nobis idem potest, ita ex pluribus causis idem possit & nostrum esse.

T Raditur hic differentia inter rem nobis debitam, & inter rem nostram, id est, propriam cujus dominium habemus: Et quidem res nobis deberi potest pluribus ex causis, ut ex causa Legati, Donationis, Venditionis, &c. At eadem res ex pluribus causis nostra esse non potest: Licet enim dominium ex variis causis & titulis acquiri possit. *l. 2. 4. & seqq. usque ad l. 8. ff. de publ. in r. m. act.* Tamen postquam dominium ex una causa quæsitum est, amplius ex alia causa quæriri non potest, nec enim quod alicujus jam est, magis ejus fieri potest. *§. sic itaque discretis. Inst. de actionib. l. & an eadem. §. pen. de rei vind. atque hoc Imp. volunt in l. 4. C. de contrah. empt. dum ajunt: Titulum possessionis duplicari*

non posse: hoc enim de dominio intelligendum est, sæpe enim possessio proprietatem seu dominium significat. *l. interdum. ff. de verb. signif.*

At tale huic Regulæ argumentum objici possit: ex pluribus causis possidemus, possidendo usucapimus, usucapione Domini effeimus: Ergo ex pluribus causis dominium acquirimus. Resp. Fallax est argumentum & captio in eo est, quod causa remota, cum causa proxima confundatur. Domini causa proxima est usucapio, usucapionis possessio, possessionis titulus, possessionis igitur plures causæ esse possunt, usucapionis non nisi una causa; Domini non nisi unus titulus, quare qui usucapit ex una tantum causa nempe possessione dominium acquisivit.

Ad

Ad L. 160.

Ulpianus libro 76. ad Edictum.

Aliud est vendere, aliud vendenti consentire.

A It Ictus : Aliud est: &c. ut ecce qui vendit tenetur nomine evictionis licet eam nominatim non promiserit. *l. non dubitatum C. de Eviction.* At qui tantum consentit vendenti non tenetur nisi & pretium acceperit *l. quidam ex parte ff. de evict.*

Quamvis autem aliud sit vendere, aliud consentire, nihilominus tamen idein plerunque juris in utroque observatur. Hinc qui non potest alienare non potest alienationi consentire, & retro: Cui conceditur alienare, eidem & alienationi consentire permittitur. *l. cum quis. 165. h. t.* & eandem vim habet consensus alienationi præstitus, quam ipsa alienatio. unde consentiens alienationi rei suæ vel sibi obnoxia non potest amplius istam alienationem infringere, sed perinde con-

sensus ipsi præjudicat ac si ipse alienasset. *l. quoties. C. de Fideicom. l. Creditor. 158.* ubi dixi *sup. h. t. l. apud Celsum § questum. ff. de dol. mal. except. l. non videtur. ff. si quid in fraud. patroni c. 1. § praterea quib. mod. feud. amitt. cum similibus in hanc sententiam congestis ab Andr. Tiraquell in *l. si unquam in verb. Donatione n. 346. & in retractu legale. §. 1. gloss. 9. n. 133. & seqq.* Quod si tamen quis consentiat officii gratia, ut auctoritatem & licentiam negotii alicujus gerendi præstet & robur addat, is consensus sibi non præjudicat ultra quam ad actus illius varietatem requiratur, nec ita consentiens juri suo renuntiasse existimatur *l. Gajus ff. de pignor. act. & ibi Dd. l. cum quedam C. de adm. nist. tutor. Tiraq. de retractu. legali. §. 1. gloss. 9. n. 139. & 266.**

Ad §. 1.

Refertur ad universos, quod publice fit per majorem partem.

Sensus h. §. hic est: Censetur omnium sententiis approbatum quod major pars alicujus collegii vel curiæ decrevit. *l. quod major. 19. ff. ad municip. l. nulli. ibi.* Cum duæ partes adessent *ff. quod cujusque universit. l. ubi. ff. de tut. & curat. dat. ab his.* & ut major pars discernere potest, ita, quæ omnium consensione ac voluntate pro collegio decreta sunt, major pars omnium vel collegii duæ partes rursus antiquare possunt. Ioann. Bodin. *de repub. lib. 3. c. 7. n. 335.* Non est autem necesse ut major pars totius

collegii aut ordinis consentiat, sed sufficit, si majoris partis (ex eorum qui convenerunt & adsunt) major pars consentiat ut ratum habeatur, quod decretum est, *l. ult. C. de vend. rer. civitat. lib. 11.* Atque ita Azo censuit, cujus opinionem sequitur, & usu forensi jam dudum inoluisset testatur. P. Fab. h. Boerius *decis. 111. n. 4.* At fingamus Collegium constare numero 8. collegarum, & quatuor consentientes quid decernerent, tres a. contrarium sentirent, denique octavum singula rem sententiam fovere. An valebit de-

E c 2

cre-

cretum factum à quatuor tanquam à majori parte? Et non valere decidit Boerius *d. decis. 111*. Quia major pars respectu minorum partium non potest dici major pars Collegii: Vt a. decretum aliquod valeat factum sit oportet à maiore parte collegii vel eorum qui tunc adsunt: Nam (ut dixi) non omnes collegas adesse oportet ut decreta sint rata, dum tamen omnes convocentur, sed sufficit duas ad summum partes adesse etiamsi non omnes consentiant, sed major tantum eorum pars, nisi forte lege aliqua caveatur, duas partes totius collegii in eadem suffragia consentire oportere.

Sed cum quem diximus collegarum consensum in ipso collegio fieri necesse est, alioqui nihil proficit collegas omnes seorsim & separatim extra collegium consentire: Neque enim pro collegio fit quod collegæ seorsim faciunt. Catell. Cotta. in memorabilib. in verb. Colle-

gio. Atque ita plus poterunt duæ partes collegarum coactæ simul quam omnes collegæ seorsim consentientes. Sed iis quæ hæcenus diximus obstare videtur Regula, quæ dicitur.

Quod omnes tangit debere ab omnibus approbari, id est, omnes in id consentire debere vel ex presse vel tacite & quod omnes de reg. jur. in 6. Resp. In omni actu ac societate id quod ad omnes seorsim à communione pertinet, vel quod commune est omnibus ut singulis debet singulorum assensione & voluntate fieri, nec ratum est quod fit à maiori parte. *l. per secundum. 11. ff. de servit. rust. prad. l. in concedenda de aqua plu. arcend.*

Præterquam in casibus exceptis in *l. iuris gentium. §. ult. de pact. l. fin. C. qui bon. ced. poss.* At si ea res non singulorum sed & universorum, tunc maximam partem consensum tribuisse satis est, *b. §. nost.*

Ad §. 2.

Absurdum est, plus juris habere eum cui legatis sit fundus, quam heredem, eum ipsum testatorem si viveret.

De hoc §. egi supra. *ad l. § 4.*

Ad L. 161.

Ulpianus libro. 7. ad Edictum.

In iure Civili receptum est, quoties per eum, cujus interest conditionem non impleri, fiat quo minus impleatur, perinde haberi ac si impleta conditio fuisset, quod ad libertates & legata, & ad hæredum institutiones perducitur. Quibus Exemplis stipulationes quoque committuntur, cum per promissorem factum esset, quo minus stipulator conditioni pareret.

De h. l. diximus *ad l. 39.*

Ad

Ad L. 162.

Paulus libro. 70. ad Edictum.

Quae propter necessitatem recepta sunt, non debent in argumentum trahi

Huic l. satisfactum est ad l. 141. b. 1.

Ad L. 163.

Ulpianus libro. 55. ad Edictum.

Cui jus est donandi, eidem & vendendi, & concedendi jus est.

Hæc l. explicata est ad l. 21.

Ad L. 164.

Paulus libro. 51. ad Edictum.

Penalia Iudicia semel accepta, in hæredes transmitti possunt.

De h. l. diximus ad l. 86.

Ad L. 165.

Ulpianus libro. 53. ad Edictum.

Cum quis possit alienare, poterit & consentire alienationi. Cui autem donare non conceditur, probandum erit, nec si donationis causa consenserit, ratam ejus voluntatem habendam.

Hæc l. exposita est supra ad l. 21.

Ad L. 166.

Paulus libro. 48. ad Edictum.

Qui rem alienam defendit, numquam locuples habetur.

De h. l. actum est ad l. 95. h. 1.

L c 3

Ad

Ad L. 167.

Paulus libro. 49. ad Edictum.

Non videntur data, quæ eo tempore quo dentur, accipientis non sunt.

IN Principio hujus legis exprimitur propria vis & significatio verbi (Dandi) quod nempe sit rem perfecte accipientis facere. *l. ubi autem 75. §. fin. de verb. oblig. §. sic itaque Inst. de action.*

Dare enim differt à tradere, quia tradere est transferre possessionem *l. si rem tradi. 28. de verb. oblig.*

At dare est dominium transferre *h. l. & d. l. ubi autem* Interdum tamen dare improprie accipitur pro tradere ut in *l. qui heredi 44. ff. de condit. & Demonstr. Pet-*

tinet autem *h. l.* ad actionem Aquæ pluviae arcendæ: ut P. Faber. *h. & Cujac. l. 24. obs. c. 4. monuere.* Ea actio datur soli domino, cujus agro aqua pluvia nocet ex opere manufacto in fundo vicini. *l. 14. & 22. de aqua & equi pluri arc.* Non datur igitur ei qui agrum bonafide emit à non domino, quia is ager non videtur bonæ fidei emptori datus, cum eo tempore quo dabatur non fiebat accipientis. vide de hæc re Omnino Cujac. *d. loc.*

Ad §. 1.

Qui Iussu Iudicis aliquid facit, non videtur dolo malo facere: quia parere necesse habet.

CUm Iudici quisque parere debeat, adeo ut (auctore Baldo in *l. 1. C. quand. appell. non recip.*) non sit major contumacia quam Indicem offendere & illum sternere in non parendo. Recte hoc §. Ictus tradit, illum à dolo excusari qui iussu Iudicis aliquid facit, ejus enim, qui parere necesse habet, nulla culpa esse intelligitur *l. is damnum 169. h. t. & alias sæpe necessitas etiam detracta Iudicis auctoritate doli suspensionem eximit l. qui cum major. §. si pater. de bon. libert.*

Exempla *h. §.* sunt in *l. quancquam. in princ. ff. de sepulch. violat. l. in stipulationibus §. 1. de solut.*

Quod de Iudice hic traditur id multo magis in summo Principe ac magistratu procedit, ut patet ex *l. 2. §. Cassius & l.*

quod Principes. ff. de acque plu. arcend. Nam qui Magistratus Imperio non pareat, is dolo non carere dicitur *l. non potest. 199. Inf. h. t.*

Verum hæc regula tantum procedit quando Iudicis mandatum iustum est, & emanavit Iuris ordine servato, vel saltem quando dubium an sit iustum vel non. Ubi autem constaret esse iniustum vel si Iudex quid præceret quod ad ipsius officium minime pertineret, tunc iustus Iudicis non excusat Dd. in *l. iuste possidet. ff. de acquir. poss.* Nam in his nulla est necessitas parendi, imo quilibet privatus licite resistere potest Iudici extra judicialia & de facto procedenti: Myns. *Cent. 4. obs. 18.* Hinc consequens est hanc regulam multo minus procedere in his quæ atrocitatem

tem facti seu sceleris continent *l. ad ea.*
857. *h. t.*

Magistratus tamen seu Iudicis mandatum excusat à pœna ordinaria crimi-

nis, licet non extraordinaria. Iacob. Menoch. *lib. 2. de arbit. Iud. quæst. cas. 324.*
Marantha *disp. 1.*

Ad L. 168.

Paulus libro. 1. ad Plautium.

Rapienda occasio est, quæ præbet benignius responsum. §. 1. Quod factum est, cum in obscuro sit, ex affectione cuiusque capit interpretationem.

P Rincipium h. l. explicatum est *ad l.*
20. *b. t.*

§. 1. Interpretationem accipit ex iis
quæ dixi *ad l. 9. h. t.*

Ad L. 169.

Idem. libro. 2. ad Plautium.

Is damnum dat, qui jubet dare; Ejus vero nulla culpa est, cui parere necesse sit. §. 1. Quod pendet, non est pro eo quasi sit.

D E Principio h. l. actum est *ad l. 4.*
et *l. 16.*

In §. 1. ait Ictus: Quod pendet, ex eventu scilicet, Non est pro eo quasi sit. Quod enim in pendenti est potest fieri & potest non fieri, & quamvis spes sit quod aliquando id ipsum futurum sit, tamen verum est adhuc non esse: Aliud enim res, aliud spes est.

Sic pendet seu in suspensio est jus patriæ potestatis, cum pater ab hostibus captus sit § *si ab hostibus inst. quib. mod. pat. potest. solvit* Similiter obligatio sub condi-

tione concepta pendet ex eventu, itaque pro eo quasi sit, dici non potest. Nam (ut dici solet) conditionalia nihil ponunt in esse *l. si quis sub conditione ff. si quis omis. caus. test.* Itaque non est revera debitor, qui sub conditione promissit, nec antequam conditio existat actio nota est. *l. cedere diem. 213 l. conditionales l. creditores. de verb. sign.* Quemadmodum nec revera homo est qui adhuc in utero est. *l. 1. ff. unde Cognati*, sed tantum spes est exiturum, si non abortiat mater.

Ad L. 170.

Idem libro. 3. ad Plautium.

Factum à Iudice quod ad officium ejus non pertinet, ratum non est.

R Egula hic à Paulo tradita & relata à Pontifice *in c. ea que. de reg. jur. in 6.* variis exemplis illustrari potest, nos

paucis contenti erimus.

Solebat Iudici in strictis Iudiciis certa formula præscribi, à qua in iudicando rece-

recedere illi fas non erat: Quod si igitur in iudicando egrediatur limites præscriptæ formulæ, sententia ipsius rata non erat, quia id ab ipso factum est, quod ad ejus officium non pertinebat, atque hæc Regula non tantum procedit in Iudice Pædania, sed etiam majori Iudice seu Magistratu: Nam Magistratus extra territorium suum si jus dixerit, nihil agit. *l. fin. ff. de jurisd. omni. Ind. l. unica. C. qui pro sua jurisdict.*

Sic si dedit tutorem aliquem suæ Iurisdictioni non subiectum datio ipso jure non valet. *l. scire. oportet. §. fin. ff. de tut. et curat. dat. ab his.*

At contra, objici possit, quod si quis citet aliquem suæ Iurisdictioni non subiectum, is necesse habet comparere aliqui punitur ut contumax *l. 2. ff. si quis in jus vocat. non ierit. l. si quis ex aliena. ff. de Iudic.* Atque ita factum quod ad jus dicentis officium non pertinet valet. Resp. Distinguendum est. Aut notoriè Iudex est incompetens, & citatio non valet, nec citatus comparere cogitur. *l. 1. §. ult. & l. seq. ff. ne quis in jus vocat. vi eximat.* Aut hac de rei ambigitur & tunc citatio valet *l. 6 ff. de Iudic.* Igitur *h. l.* tunc procedit quando constat ea quæ facta sunt non spectare ad officium Iudicis.

Ad L. 171.

Paulus libro. 4. ad Plautium.

Nemo ideo obligatur, quia recepturus est ab alio quod præstiterit.

Certi sunt obligationum modi quibus tanquam vinculis ad dandum vel faciendum obstringimur: Ideo a. nemo alteri obligatur aut dare tenetur, quod agendo cum altero recuperare possit quod illi præstiterit, ut regulæ loco hic Paulus tradit. Quæ regula vera est in eo, qui jure alias obligatus non est, qui utiq; nec ideo obligabitur, quod recepturus sit ab alio quod præstiterit; ut ecce, qui pro debitore solvit actione negotiorum gestorū a debitore recuperare potest quod solvit. *l. solvendo. 39. de negot. gest.* Nemo tamen ideo cogitur pro alio solvere quia recepturus est quod præstiterit.

Sic si in fundo duorum communi opus ab uno sociorum factum sit, quo aqua pluvia vicino noceret, alter qui opus non fecit nec facienti socio consensit

non tenetur actione aquæ pluviae in hoc ut expensam præstet tollendi operis nec ideo etiam magis in hoc tenetur, quod si eam expensam fecerit, quod amplius sua portione inpendit per actionem communi dividundo recuperare potest. *l. 11. §. apud. ff. de aqu. & aqu. plu. arc. act.* Vera est igitur *h.* regula in eo qui jure obligatus non est: Sed vera non est, in eo qui obligatus est. Veluti nomine servi communis Dominorum singuli jure ipso tenentur in solidum, quod iniquum sit eum qui cum uno contraxit distringi in plures & vel eo maxime, singuli condemnantur in solidum quod ipsi possint a ceteris consequi quod amplius sua portione præstiterint. *l. 13. §. ult. & l. seq. de instit. act. l. §. ult. l. 2. & 3. de exercit. act. d. l. 11. §. 3. de aqu. & aqu. plu. arc. act.*

Ad L.

Ad L. 172.

Paulus libro. 5. ad Plautium.

In contrahenda venditione ambiguum Pactum contra venditorem interpretandum est. Ambigua autem intentio ita accipienda est, ut res salva auctori sit.

DUæ sunt h. l. partes : Prima pars vult in contrahenda venditione ambiguum pactum esse interpretandum contra venditorem. Altera dicit ambiguum intentionem esse pro auctore, ex quibus collatis patet aliud observari in negotiis contrahendis, aliud vero obtinere in actionibus exercendis: de singulis separatim videamus.

Pro interpretatione prioris partis in memoriam revocanda sunt quæ dixi supra ad l. 9. Nempe in omnibus negotiis primum inspicere debere id, quod verissimiliter inter contrahentes actum sit, & id ipsum esse colligendum vel ex antecedentibus, & consequentibus, vel ex subiecta materia, vel ex consuetudine loquentis, quod si ex his, quid actum sit, collegi nequeat, deinde considerandam esse consuetudinem istius loci ubi contractum est, ex ea n. omnes contractus & actus interpretationem recipiunt, quod si vero certa regionis non sit consuetudo, tunc id accipiendum esse quod æquius, benignius & humanius est.

Ex his nunc recte infertur, Quando pactum ambiguum venditioni à venditore est adjectum, tunc si res aliter explicari nequit, id pactum esse interpretandum contra venditorem, benignius enim & humanius est, ut contra eum fiat interpretatio qui apertius & clarius non est locutus l. si servitus 23. de servit. urbam. pred. juncta l. cum in lege. 33. de contra-

hend, empt. Sandio assentitur Philip. Math. ad l. in ambiguis 96. pag. 487. & seqq. Sic si emptor legem minus aperte dixerit, interpretatio fiet contra emptorem pro venditore ut traditur expressim in l. si in emptione. 34. de contrah. empt. Cui legi Iacob. Cujaci. lib. 1. obs. c. 10. & lib. 9. c. 10. & in l. 83. de verb. oblig. emendatrices admovet manus, & pro verbo (vendedor) verbum (Emptor) ponendum esse putat, ea præcipue ratione, quod lex non ab emptore dicatur contractui, sed à venditore. Verum hoc nomine Cujac. à Fornerio lib. 2. select. c. 18. Francisc. Hott. lib. 2. resp. amicabilem. c. 10. Fabro. & Rævardo hic iuste reprehenditur. Nam illud Cujacii præsuppositum (ab emptore scilicet nunquam legem dici) falsum est, quia sicut venditio à venditore contrahitur, id est, concipitur legibus propositis, ita emptio ab emptore. l. 68 & 80. de contrah. empt. Et quoties venditor ambiguae conventionis autor est, apud Iuris autores venditionis nomine contractus significatur. l. cum in lege. 33. de contrah. empt. & h. l. nost. At lex obscurius ab emptore dicta ad emptionis contractum refertur. d. l. 34. de contrah. empt. Nec in contrarium urget l. 39 ff. de pact. Ibi enim non simpliciter dicitur ambiguum pactum venditori vel locatori nocere, sed adjicitur in quorum fuit potestate legem conscribere apertius.

Ex his igitur consequens est, in contra-

F f hen-

henda venditione contra venditorem, in emptione contrahenda contra emptorem ambiguum pactum esse interpretandum, unde à Pontifice generalis regulæ loco traditur *in c. contra. § 7. de reg. jur. in 6.* Faciendam esse interpretationem contra eum qui legem dicere potuit apertius, si ve is emptor sit, si ve venditor, si ve alius quilibet.

Sic in stipulationibus verba contra stipulatorem qui legem dixit interpretanda sunt *l. 38. §. in stipulationibus de verb. oblig.* Idem obtinet in promissore si legem obscuram dixerit *l. quicquid astringende 99. in fin. princ. ff. de verb. obl.* Ratio autem h. regulæ est, quod sibi imputare suæque imprudentiæ expensum terre quemque contrahentium oportet, quod ambigue minusque aperte locutus fuerit. Deinde merito suspectus esse debet qui obscuro sermone utitur, quasi non bona fide candide & sincere in negotio gerendo versetur, sed fraudem aliquam cultet & adversario insidias tendat. Atque hæcenus de prima *l. nostre parte dispicimus.*

In altera parte traditur quod ambigua intentio, id est, actionis formula pro actore sit interpretanda, ut si duo sint Stichus & ab actore petatur Stichus, nec constet inter litigantes de quo actum sit, is peti-

tus videbitur, de quo sensit actor; Quamvis enim vulgo dici soleat, id in Iudicium venisse, de quo actum est inter litigantes, tamen si queratur quid actum sit, ambiguum orationem ex voluntate ac sententia actoris interpretabimur, nec inspicimus quid reus existimaverit, is enim ne condemnetur semper id de quo agitur convenisse aut se consensisse negabit. *vid. Schneid ad tit. Inst. de oblig. n. 24.* Itaque recte Celsus definiebat: Id non venisse in Iudicium de quo actum est nominatim ne veniret. *l. solemus. 61. ff. de iudic.* Idco autem re ceptum est ambiguum intentionem pro actore esse accipiendam ne Iudicia reddantur illusoria *d. l. 61. ff. de iudic.*

Præterea Iudicia exercentur invito reo, quare non est mirum si in his aliud sit receptum quam in contractibus, ubi utriusque voluntatem & consensum exigimus.

At dices quod favorabiliores sint rei quam actores. *l. 125. h. t.* Et quando partium jura sunt obsura reo potius favendum sit quam actori *c. cum sunt. de reg. jur. in 6.* Sed dicendum istas regulas de ambiguo quod circa jus oritur, esse accipiendas. Hanc autem nostram de eo, quod nascitur ex facto

Ad L. 173.

Paulus libro 6. ad Plautium.

In condemnatione personarum, quæ in id quod facere possunt damnantur, non totum quod habent, extorquendum est: sed & ipsarum ratio habenda est, ne egeant.

De initio h. l. dixi ad l. 28.

Ad

Ad §. 1.

Cum verbum, RESTITVAS, in lege invenitur, etsi non specialiter de fructibus additum est, tamen etiam fructus sunt restituendi.

Verbum Restituas, in legibus & edictis plenam significationem habet ut fructus quoque restituantur, veluti in interdicto (unde vi) & in actione Pauliana & Fabiana *l. videamus § in Fabiana ff. de usur.* Imo hæc est natura & propria significatio verbi, Restituere, ut scilicet significet non solum ipsam rem exhibere sive præbere, sed rem cum universa sua causa, accessione, fructu, usura, & omni cominodo ac emolumento reddere. *l. 22. l. 35. & l. ult. de verb. signif.* Quæ cum ita sint, inde consequitur primum male Dd. tradere si actor petat simpliciter sibi restitui, nec mentionem faciat fructuum restituendorum, Iudicem non posse pronunciare de fructibus ante litem contestatam perceptis, ita post alios docent Boerius, *decis. 18. n. 3. 4. §. VVesemb. conf. 99. n. 5. 6. 11. confer*

Schneid. *ad § omnium Inst. de actionib. n. 137. Masuer. in prax. Ferrar. in libell. act. realis. in verb. tot. & tantos fructus.* Hac ratione moti, quod Iudex non possit imperitari suum officium nisi imploratum *l. 4. §. hoc autem ff. de damn. infect.*

Verum hac Dd. sententia insuper habita dicendum, quod cum restitutionis appellatione fructus & accessiones contineantur, qui sibi rem petit etiam fructus quos, vice accessionis præstare oportet, petat, nec necesse habeat eos nominatim in libello petere.

Secundo & illa sententia ex prædictis erronea convincitur, qua Dd. existimant, quod Iudex in sententia sua aperte facere mentionem fructuum debeat, alioqui illi restituendi verbo non veniant. *VVesemb. d. Conf. & vide Goedd. ad d. l. 22. de verb. signif.*

Ad §. 2.

Vnicuique sua mora nocet, quod & in duobus reis promittendi observatur.

De h. §. dixi ad l. 74.

Ad §. 3.

Dolo facit, qui petit, quod redditurus est.

Pertinet h. §. ad Exceptionem doli mali, qui obstat ei qui petit quod restituiturus est ei à quo petit. *l. 8. de except. dol. mal.* Non autem obstat ei qui

petit quod alii redditurus est, non ei contra quem agitur. *l. si socer. §. 1. de solut. matrim. nisi etiam tertius ille ei unde petitur reddere debeat. l. si donaturus. §. ult. ff. de*

F f 2

con-

condict. caus. dat. caus. non secut.

Quamquam autem vulgo Dd. existiment hanc regulam etiam obtinere in interdicitis adipiscendę possessionis, Dinus *in c. dolo facit. de reg. jur. in 6.* & alii quos citant & sequuntur Hartmannus Pistorius *lib. 2. quest. jur. quest. 39. n. 36.* Fard. Valquius. *illust. contro. c. 88.* tamen verius est hanc regulam tantum locum ha-

bere in petitoriis Iudiciis, non etiam possessoriis in quibus plerumque interest actoris propter retentionis commodum habere rem ipsam. itaque hic nihil proderit Reo si offerat incontinenti probationem de jure suo *l. 1. ff. quod legatorum.* & ibi VVesemb. *n. 4.* Oldendorp. *classe. 2. act. 2. vers. practica. n. 5.*

Ad L. 174.

Paulus libro. 8. ad Plautium.

*Qui potest facere, ut possit conditioni parere, jam posse videtur. §. 1.
Quod quis, si velit, habere non potest, id repudiare non potest.*

De Princp. h. l. dixi *ad l. 28. De §. 1. ad l. 3. h. t.*

Ad L. 175.

Paulus libro. 11. ad Plautium.

In his quę officium per liberas fieri personas leges desiderant, servus intervenire non potest. §. 1. Non debeo melioris conditionis esse quam actor meus, à quo jus in me transit.

De initio h. l. dictum est *ad l. 22. h. t. De §. 1. ad l. 59. h. t.*

Ad L. 176.

Paulus libro. 13. ad Plautium.

Non est singulis concedendum, quod per Magistratum publicè possit fieri: Ne occasio sit majoris tumultus faciendi.

Cum seditionibus nihil perniciosius sit, iisque totus reipub. status sæpe subvertatur, Iuris nostri Conditores omnem tumultus occasionem diligenter præscidendam esse existimarunt: Proindeque constituerunt, ne privatis

hoc facere liceat, quod publice per Magistratum fieri potest. *tot. tit. C. ne quis in sua causa Iud.* Nam idcirco Iudiciorum, vigor jurisque publici tutela in medio constituta videtur, ne quis sibi ipsi permittere valeat ultionem *l. nullus. C. de Iudicis.*
Et

Et ideo legum reperta est sacra reverentia, ut nihil manu, nihil proprio ageretur impulsu.

Quid enim à bellica confusione pax tranquilladistabit, si per vium litigia terminentur, ut legitur apud Cassiodor. *lib. 12. varior. c. 4.* referente P. Fabro. *h.*

Hinc Debitor non est vi terrendus, aut solvere cogendus, sed Iudicio debet conveniri. *l. 9. C. de oblig. & act.* Et Creditor qui secus fecerit, jus crediti amittit. *l. exstat. ff. de eo quod met. caus. l. pen. ad L. lul. de vi privat.*

Sic si quis rem suam vi rapuerit, non per Iudicem petierit, ejus dominium amittit, si rem alienam, quamvis suam existimaret, non solum eam restituit sed etiam ejus æstimationem. *l. 7. C. unde vi* Similiter, nemo pecudem alienam in suo fundo pascentem necare aut includere potest, donec pecudis Dominus damnum emendet *l. quintus. 39. §. quamvis ff. ad L. aquil.* Multi tamen volunt in hoc casu locorum consuetudines spectandas esse, non autem Ius scriptum: Quas Scripto juri contrarias in hoc casu esse scribit P. Ratus in Consuet. Pict. & Pirrhus ad consuet. Aurel. Speculator in tit. de actore vers. sed pone invenio. tradit pecus in hac hypothesis includi posse & detineri verum tantisper dum ejus Dominus appareat, ut in eum possit actio institui, restituto pecore. Gothofre. *ad d. l. 39. §. 1. ad L. Aquil.* si (inquit) propius spectemus, leges inveniuntur, quæ detentionem pecoris tantisper videntur permittere, donec cautio præstita sit. *l. 9. §. 1. ff. de damn. infect. l. 8 ff. de incend.* quam opinionem tuetur Bart & Zas *ad d. l. 9* & Bastianus ad consuet. Aruer. Franc. Mi-

gnonius ad consuet. andeg. Quod tamen Oldradus autoritate *h. l.* non admittit:

Denique nemo pignorationibus seu repressaliis sine magistratus sui auctoritate uti potest, ut recte ex h. regula colligit P. Faber. *h. n. 2.*

Verum hæc regula non est perpetua, sed aliquot casibus vitatur: Primum enim populates, latrones, & militiæ desertores possunt à quocunque confestim opprimi sine Iudice. *l. 1. & 2. l. quand. lic. unicuique se sin. Ind. vind. 2.* Licet Creditori debitorem fugientem propria auctoritate apprehendere, & pecuniam secum ferentem ab eo auferre. *l. ait prator. 10. §. si debitorum ff. quæ in fraud. Credit. 3.* Potest aliquis ex pacto occupare pignus sibi obligatum propria auctoritate sine Iudice *l. pen. C. de pignor. act. l. 3. C. de pignor. 4.* Opus factum in meo solo & à me possessio etiam propria auctoritate destruere possum *l. quemadmodum. ff. ad L. Aquil. l. sed si inter. de servit. urb. præd. l. si vitem. §. si ad januam. ff. quod vi aut clam. 5.* Deniq; si quis vi deiciat alterum de possessione, potest ab eodem invicem deijci, dummodo hoc fiat in continenti, non ex intervallo. *l. 3. §. eum igitur. l. quæ possessionem. 17. ff. de vi & vi armat.* Hisce adde casum *l. 54. C. de decurionib.* ubi plures & similes casus ex diversis ll. allegat Gothofr. *in not.*

Et Adde quod Cagnol. *ad h. l.* movet hanc quæstionem: An Liceat famulo furari tantam quantitatem, quæ æquivaleret suæ mercedi, quam aliter consequi non possit?

De qua quæst. vide Hippol. Bonacof. in tract. suo de servis vel famulis. *quæst. 114. per totum pag. mihi. 72.*

Ad §. I.

Infinita est estimatio libertatis & necessitudinis.

De h. §. scripsimus ad l. 20. h. t.

Ad L. 177.

Paulus libro 14. ad Plautium.

Qui in jus, dominiumve alterius succedit, jure ejus uti debet.

Explicatio princ. h. i. petenda est exiis quæ dixi ad l. 54 supra. h. t.

Ad §. I.

Nemo videtur dolo facere, qui ignorat causam cur non debeat petere.

Quemadmodum is à quo petitur non videtur dolo facere recusans solvere cum ignorat quantum & cui solvere debeat, id est, non potest improbus videri l. 99. h. t. ita quoque actor non videtur exequi, id est, petere dolo malo, qui causam ignorat cur pete-

re atque exequi non debeat, itaque repelli doli exceptione non potest. l. 2. §. sed & generalis. de Dol. except. Id quod ita demum verum est, si iustam ignorantie causam ad ferre possit, qui se quod petere non debeat ignorare adseverat.

Ad L. 178.

Paulus libro 15. ad Plautium.

Cum principalis causa non consistit, plerunque nec ea quidem quæ sequuntur, locum habent.

De h. l. dixi supra ad l. nihil dolo 129. §. cum principalis. h. t.

Ad L. 179.

Paulus libro. 16. ad Plautium.

In obscura voluntate manumittentis favendum est libertati.

Hæc l. exposita est supra ad l. 20.

Ad

Ad L. 180.

Paulus libro. 17. ad Plautium.

Quod jussu alterius solvitur, pro eo est, quasi ipse solvisset, vel ipsi solutum esset.

Debitor solvens alii cui creditor solvi jusserat ipsi Creditori solvite censetur, itaque liberatur *l. solutum 99. de solut.* Nam cum jussu meo id quod mihi debes Creditori meo solvis, & tu à me, & ego à Creditore meo liberor. *l. cum jussu ff. eod. solvi* nobis id intelligitur quod alii nostra voluntate solvitur. *l. mortuo. in fin. de Stat. lib.* Quod si tamen omnibus integris mandatum sit dissolutum, vel Creditoris qui solvi jusserat morte vel quod cum cui solvere jussu erat postea vetuisset, idque non ignorantes debitores solverint suum profundunt. *l. vero. 12. §. 2. ff. de solut.* Nam cum ex voluntate Creditoris quæ vel morte fini-

ta, vel aperte revocata est non solverint liberationem non sequuntur, nec soluti repetitionem habent qui scientes alii quam cui debeant solverint. *l. indebitum. C. de condict. indeb. l. si non sortem §. qui filio ff. eod.* Similiter si contra Creditoris denuntiationem *l. aliud. de solut.* vel ei qui ab administratione sibi concessa remotus erat, scientes debitores solverint nihilominus obligantur: In omnibus vero his casibus si ignorantes solverint æquitatis ratione utilitatisque causa liberationem iis contingere receptum est. *l. dispensatori. l. si quis servo. ff. de solut. §. ult. Inst. mand.*

Ad L. 181.

Paulus libro. 1. ad Vitellium.

Si nemo subiit hæreditatem, omnis vis testamenti solvitur.

Cum omnia quæ in testamento scripta sunt pendeant ex hæredis institutione. *l. inter cetera de lib. et posthum.* Quæ totius testamenti caput est & fundamentum §. ante hæredis *Inst. de legat.* recte hic Ictus tradit: Si nemo subiit, id est, adiit hæreditatem, omnem vim testamenti solui, id est, evanescere & extinguere, vel ut Pompon. ait. Nihil vale-

re ex iis quæ in testamento scripta sunt. *l. si nemo in prin. ff. de test. tut.* cum enim Principalis causa non consistit nec ea quæ sequuntur locum habent *l. cum principalis 178. h. t.* bene autem hic Ictus ait, si nemo, subiit: Nam si ex pluribus hæredibus institutis vel unus adeat hereditatem vis testamenti non solvitur. *d. l. si nemo. de test. tut.*

Ad

Ad L. 182.

Paulus libro. 3. ad Vitellium.

Quod nullius esse potest, id ut alicujus fieret, nulla obligatio valet efficere.

De h. l. dixi ad l. 31. h. t.

Ad L. 183.

Marcellus libro. 3. Digestorum.

Etsi nihil facile mutandum est ex solemnibus, tamen ubi aequitas evidens poscit, subveniendum est.

Hanc l. exposui sup. ad l. 90. h. t.

Ad L. 184.

Celsus libro. 7. Digestorum.

Vani timoris justa excusatio non est.

Huic l. satisfeci ad l. 116. h. t.

Ad L. 185.

Celsus libro. 8. Digestorum.

Impossibilium nulla obligatio est.

Hanc l. explicavi ad l. 31. h. t.

Ad L. 186.

Celsus libro 12. Digestorum.

Nihil peti potest ante id tempus, quo per rerum naturam persolvi possit. Et cum solvendi tempus obligationi adjicitur, nisi eo praeterito peti non potest.

De h. l. egi ad l. 17. h. t.

Ad

Ad L. 187.

Celsus libro 16. Digestorum.

Si quis prægnantem uxorem reliquit, non videtur sine liberis decessisse.

SI quid sub hac conditione (si liberos reliquerit) disponatur, aut relinquatur, ea conditio non dicitur defecisse, si spes suscipiendæ prolis sit, ut si quis decesserit relicta uxore prægnante. l. 18. *quand. dies. leg. &c.* Sed ex post facto intelligitur, utrum sine liberis decesserit, nec ne; Nam si uxor postea vivum perfectumque partum enitatur, tum non videtur decessisse. d. l. 18. Nam qui mortui nascuntur nunquam liberi appellari poterunt. vide l. qui mortui 129. de verb. sign.

Ad L. 188.

Celsus libro. 17. Digestorum.

Ubi pugnantia inter se in testamento inveniuntur neutrum ratum est. Quæ rerum natura prohibentur, nulla lege confirmata sunt.

QUAMVIS ultimæ voluntatis magna sit auctoritas, adeo ut pro lege observetur. *Novell. 22. §. disponat.* Tamen si pugnantia Testator in testamento scripserit, testamenti robur minime obtinebit: Hinc inutilis est institutio ita facta. Si Titius heres erit, Sejus heres esto: Si Sejus heres erit, Titius heres esto: Quoniam existere non potest conditio, & sane repugnare sibi videtur testator, qui ita scripserit, itaque non valet quod scribitur. l. si Titius. de cond. inst.

Nam ut Ictus ait: Duæ orationes pugnantia continentes simul falsæ sunt. l. 13. §. 3. de reb. dub. de qua lege vide Cujac. lib. 5. obs. c. 3. & Hott. lib. 3. obs. c. 1. Rerum enim natura non patitur ut duo contraria in eodem subjecto secundum idem, & ad idem, & eodem tempore simul sint vera. Arist. in Categ. c. 10. Quæ igitur natura fieri prohibentur nulla lege confirmari possunt, ut rationis loco in hac lege Celsus subijcit.

Ad L. 189.

Celsus libro. 13. Digestorum.

Pupillus nec velle nec nolle in ea ætate, nisi adposita Tutoris auctoritate creditur. Nam quod animi Iudicio fit, in eo Tutoris auctoritas necessaria est.

Intellectus h. l. petendus est ex iis quæ dixi ad l. 5. h. t.

Gg

Ad L.

Ad L. 190.

Celsus libro. 24. Digestorum.

Quod evincitur, in bonis non est.

A It hic Celsus quod evincitur, hoc est, per Iudicium nobis auferitur, in bonis non est. Nam Modestino auctore rem in bonis nostris habere intelligimur quoties possidentes exceptionem, aut amittentes ad eam recuperandam habemus actionem, l. 52. de acquir. rer. dom. At nec ad retinendum exceptionem nec ad recuperandum, quod evincitur actionem habemus: Ergo

id ipsum proprie in bonis esse non potest, licet in lata verbi significatione, in bonis etiam esse dicatur quod bona possidemus. l. bonum. 49. de verb. fide sign. Hinc consequens est illum non liberari, qui rem quæ evincitur solvit. l. si homo. 69. de solut. Sic quoque venditor re, quæ vendita est, evicta, obligatur evictionis nomine. l. exempto. in pr. ff. de act. empt. l. 34. §. 1. de evict.

Ad L. 191.

Celsus libro. 33. Digestorum.

Neratius Consultus. An quod beneficium dare se quasi viventi Cæsar rescripserat, jam defuncto dedisse existimaretur? Respondit, non videri sibi Principem, quod ei, quem vivere existimabat, concessisset, defuncto concessisse: Quem tamen modum esse beneficii sui vellet, ipsius æstimationem esse.

Tractatur in h. l. de interpretatione beneficii Principis. Pro cuius commodiore explicatione duo nobis strictimurunt tractanda: Primum quomodo beneficia seu privilegia Principis sunt interpretanda: Deinde per quem sint interpretanda.

Ad primum quod attinet sciendum est, quod Principis beneficium latissime & plenissime interpretari debeamus, & quidem late sunt interpretanda contra ipsum Principem, sed si tertius quispiam læderetur intelligenda essent stricte: Semper enim huiusmodi accipienda sunt sine præiudicio tertii. Suum quidem jus remit-

tere Princeps potest, alieno jure ut non potest, ita quoque voluisse non existimatur. l. 2. §. si quis à Principe. ff. ne quid in loc. pub. Cotta in memorab. in verb. privilegia latissime interpretantur. Quanquam autem beneficiorum Principis interpretatio latissime fieri debeat, tamen in interpretatione hæc regula est observanda: Quod beneficia rebus concessa ad successores quidem descendant, at personæ data personam non egrediantur, ut late exposuimus sup. ad l. 68. Hinc recte Neratius Ictus hic respondet beneficium vivo homini datum mortuo concessum non videri, & proinde ad filios liberosve

non

non transmitti. l. 2. ff. 4. *sententia sine appell.*

Iam videamus per quem interpretatio beneficii principalis fieri debeat, & quidem Ictus hic respondet Principis ipsius esse estimationem, quem velit beneficii sui modum esse, hoc est, an velit etiam illud ad liberos defuncti optime forsitan de repub. meriti transire sic: in l. ex post facto. 43. de vulg. & pupill. substit. Paulus respondet beneficia principalia ipsos Principes debere interpretari.

Denique hoc regulare & relativum

est, quod privilegiorum interpretatio per concedentem fieri debeat. c. cum venissent. ibi Dd. & maxime Felinus ext. de iud. Id quod tamen declaratur non procedere si Princeps omnibus mihi subiectis immunitatem concessisset. Cum enim ob mei favorem hec concessio facta sit, ad me interpretatio & declaratio pertinebit, quos ex subiectis meis velim hac immunitate gaudere. And. Alciat. in l. nominis. 6. n. 5. de verb. sig. quem sequitur. Cotta. in verb. privilegia debent.

Ad L. 192.

Marcellus libro. 29. Digestorum.

Eaque in partes dividi non possunt, solida à singulis heredibus debentur.

O Nera hereditaria alia sunt dividua alia individua: Quæ dividua sunt ut æs alienum defuncti, ea, hæredes pro suis partibus hæreditarii subeunt: Obligationes enim ex l. 12. tab. inter hæredes ipso jure sine aliquo Iudicis facto dividuntur. l. ult. C. de hered. act. l. 6. C. famil. ercisc.

Quæ individua sunt ea à singulis hæredibus debentur in solidum l. 2. §. ex his l. 8 §. 2. de verb. obl. ut si servitus promissa sit, aut legata, ad eam præstandam singuli hæredes in solidum tenentur. l. 3. ff. de servit. legat. Servitus enim utpote qualitas quædam pretii in partes dividi non potest. l. 17. ff. de servit.

Ad §. 1.

In re dubia benigniorem interpretationem sequi, non minus justius est, quam tutius.

De hujus. §. sententia dixi ad l. 20. h. t.

Ad L. 193.

Celsus libro. 38. Digestorum.

Omnia fere jura heredum perinde habentur, ac si continuo sub tempus mortis heredes exstiterent.

De h. l. auctum est supra ad l. 159.

G g 2

Ad

Ad L. 194.

Modestinus libro. 6. Differentiarum.

Qui per successionem quamvis longissimam defuncto heredes extiterint, non minus heredes intelliguntur, quam qui principaliter heredes extiterint.

Sententia hujus regulę hæc est, heredem heredis esse heredem testatoris, sed per successionem, non sine nomine non directo, sed beneficio alieno. l. ult. C. de hered. inst. l. antiquitas. C. de usufructu. l. 68. & 79. de verb. sign.

Ex hac regula consequitur ut quemadmodum heres tenetur ex contractu dolo culpave defuncti, ita etiam heredis heres & ultiores teneantur. l. plures. ff. de positi. Sic conditio ut heredi deatur, impletur etiam in heredis herede. l. cum ita 94. de cond. & demonst. Hinc sicut primo heredi damus petitionem hereditatis, ut primi Testatoris bona consequatur, ita quoque eandem ejus heredis heredi damus. l. 3. ff. de pet. hered. Hinc quoque heredis appellatione proprie veniunt heredis heredes in infinitum l. heredis appellatione. 170. de verb. sign. vide Andr. Tiraquell.

de retract. comment. §. 1. glossa. 6. n. 4. & seqq. part. 2. & in tract. de S. hoc sermone de verb. sign. n. 75. & aliquot seqq.

Verum hæc regula exceptionem patitur, nam heredis appellatio non porrigitur ad heredem heredis & deinceps ultiores, si res subjecta & mens disponentis id non patiat & suadeat, ut in d. l. sciendum. 70. de verb. sign. l. 7. ff. de his quib. ut indig. l. 5. ff. de conjug. cum emancip. lib. c. unic. de natur. feudor. c. unic. de feud. femina. vide Cottam in vers. heredis appellatione. & Cuiac. ad Modestin. pag. 103. & seq. Adde quod h. l. non habeat etiam locum quando heredis vocabulo adjecta est restrictio, puta: lego heredi infra scripto. Item quando agitur de odio. Item quando quædam specialis affectio defuncti aliud requirit. vide Decium hic.

Ad L. 195.

Modestinus libro. 7. Differentiarum.

Expressa nocent, non expressa non nocent.

Hanc l. explicavimus supra ad l. 77. h. t.

Ad L. 196.

Modestinus libro. 8. Regularum.

Privilegia quædam causę sunt, quædam personę. Et ideo quædam ad heredem transmittuntur, quę causę sunt. Quę personę sunt, ad heredem non transeunt.

Huic l. satisfactum est ad l. 68. h. t.

Ad

Ad L. 197.

Modestinus libro singulari de ritu nuptiarum.

Semper in conventionibus, non solum quod licet, considerandum est; sed & quod honestum est.

De h. l. diximus supra ad l. 24. h. e.

Ad L. 198.

Iavolenus libro 13. ex Cassio.

Neque in interdicto, neque in ceteris causis pupillo nocere oportet dolum tutoris, sive solvendo est, sive non est.

De Sententia h. l. scripsimus ad l. 74. h. e.

Ad L. 199.

Iavolenus libro 6. Epistolarum.

Non potest dolo carere, qui imperio magistratus non paruit.

Cum magistratus sit potestas politica etiam divina lege approbata, sane & tanquam divine ordinationi obedientia præstanda est *c. qui resistit.*

11. *quæst.* 3.

Cum autem hujus ordinis ignorantiam nemo juste prætereundum possit, quippe cum naturalis ratio dicat, non minus magistratui, quam parentibus ac patriæ esse obediendum, idcirco non potest dolo carere, qui imperio magistratus non pareretur, proindeque ejus contumacia varie punitur. 1. Nam vel litis damno coercetur. *l. contumacia. 53. de re jud.* 2. vel Iurisdicção ei denegatur, nulla data restitutione in integrum. *l. sed etsi. 29. tit. Praetor. vers. sed etsi magistratui. ff. ex quib. caus. major.*

At quæstionis est: Anne semper magistratui sit obediendum; Nec aliquando ei præsertim vim inferenti liceat resistere; despiciendum est utrum in jure aut extra id quid injuste imperet aut vim inferat.

Magistratus extra jus, id est, cum publico munere abstinet, privatus quodammodo videtur, igitur ei extrajudicialiter & de facto procedenti licite resisti potest. Menoch. *de recip. process. remed.* 3. n. 8. & 9. At jus dicenti si nec imperii nec Iurisdictionis fines egrediatur obtemperandum est sive juste, sive injuste quid imperet *l. servo. 65. §. 2. ff. ad Trebel.* Si se finibus non contineat, & contra quam quod per leges licet quid jubeat, parero nemo tenetur sed provocare poterit, quod si verò provocare non liceat, aut

Gg 3 lice-

liceat quidem, sed Magistratus provocan-
tem non exaudiat: tamen non debet re-
fisti, si damnum illud sarciri potest. At si
damnum foret irreparabile, ut si Magi-
stratus appellantem verberibus, aut gla-

dio cedere tentaverit, tum vim illam re-
pellere cuique & magistratui resistere li-
cet. *Myns. cent. 5. obs. 18. Bodinus lib. 3.
de Repub. c. n. 38. Onciatus quest. Iuris,
philosop. quest. 5.*

Ad L. 200.

Iavolenus libro. 7. Epistolarum.

*Quotiens nihil sine captione investigari potest, eligendum est quod mi-
nimum habet iniquitatis.*

Sententia h. l. hæc est: Si quid tam du-
bium & perplexum occurrat, ut in
quamcunque inclines partem ca-
ptio, hoc est, damnum aliquod in re re-
dunder, tunc eligendum est id quod cum
aliis collatum minimum iniquitatis in se
continet.

Exemplum hujus regulæ accommo-
datum peti potest ex l. 4. de divers. temp.
prescrip. ubi servus hereditarius stipula-
tus est, & satis accepit in diem certum,
Dubitatum est an tempus satisfactionis
cedat ex die interpositæ stipulationis; an
ex adita hereditate: In hac quaestione ni-
hil sine captione investigari potest: Nam
si dixerimus tempus cedere ex die inter-
positæ stipulationis captio erit actoris,
quia tempus cedit antequam agere po-
test contra cum. l. 1 §. 1. de divers. & tem-
por. prescrip.

Contra si constituerimus ex die, quo
dominus agere possit, tempus cedere ca-
ptio erit rei, id est, fidejussoris, quia in
longius tempus producit obligatio.

Verum cum hac regula doceamus
eligere id quod minus iniquitatis habet,
quoties nihil sine captione investigari
potest, idcirco huic regulæ convenien-
ter Iavol. in d. l. 4. respondet. Continuo,
id est, ex die interpositæ stipulationis
tempus cedere & illud duntaxat inspec-
tendum, an experiundi potestas fuerit ad-
versus eum qui obligatus est, non etiam
an is agere potuerit qui rem in obligatio-
nem deduxit.

Hæc Iavol. sententia licet sit æquitati
consentanea tamen ab eo dissensit Cassi-
us, qui existimavit ex eo computandum
esse tempus ex quo agi cum fidejussori-
bus potuerit, hoc est, ex quo hæreditas
adeatur l. si servus. 25. de stipul. servor. Ut
hæc duo ex diametro dissentientia re-
sponsa. Ant. Goveanus. lib. 1. var. lect.
c. 31. Hott. lib. 3. obs. c. 19. P. Faber h.
Item Cujac, lib. 16. obs. c. 38. & ad h. l.
in concordiam reducere nequicquam la-
borent, erudite quidem demonstravit
Ant. Fab. lib. 4. conject. c. 3.

Ad L. 201.

Iavolenus libro. 10. Epistolarum.

*Omnia quæ ex testamento proficiunt, ita statum eventus capiunt,
si initium quoque sine vitio ceperint.*

De h. l. tractavi ad l. 29. h. t.

Ad

Ad L. 202.

Iavolenus libro. 11. Epistolarum.

Omnis definitio in jure civili periculosa est; Parum est enim, ut non subverti posset.

De h. l. dixi ad l. 1. h. t.

Ad L. 203.

Pomponius libro. 8. ad Quintum Mucium.

Quod quis ex culpa sua damnum sentit, non intelligitur damnum sentire.

Docet h. l. Pomponius quod is non intelligatur damnum sentire, qui damno sua culpa aut negligentia causam vel occasionem dedit, itaque is agere non potest, ut ei damnum ab alio in totum, vel ex parte sarciat: ut si culpa emptoris res sit evicta, non poterit emptor de evictione contra venditorem agere l. si ideo, de evict. Sic socius qui ex

delicto furti vel injuriarum aliquid præstitit, suæ culpæ hoc imputare debet, non a socio exigere. l. cum duobus. §. §. ult. ff. pro socio. Sic si quis damnum sua culpa acceperit L. Aquil. quoad damnum injuria datum agere non poterit ut ipsi damnum resarciatur l. qua actione. §. si in collect. vers. plane. l. si ex plagis. §. 3. ff. ad L. Aquil.

Ad L. 204.

Pomponius libro. 28. ad Quintum Mucium.

Minus est actionem habere, quam rem.

De h. l. dixi ad l. 13. h. t.

Ad L. 205.

Pomponius libro. 39. ad Quintum Mucium.

Plerunque fit, ut etiam ea quæ nobis abire possunt, proinde in eo statu sint, atque si non essent ejus conditionis, ut abire possent. Et ideo quod fisco obligamus, & vindicare interdum, & alienare, & servitutem in prædio imponere possumus.

Sensus h. l. est quod ea quæ pleno jure nostra non sunt, sed à nobis abire, hoc est, à nobis avocari possunt, plerunque

sint in eo statu ac si abire à nobis non possint; itaque iis interim uti possimus, perinde atque utimur rebus quæ perfecte nostræ sunt. Vt

Ut si rem Fisco vel alteri obligavero hac adjecta conditione: si pecunia debita non esset soluta ad certem diem Fiscus vel alter eam vendere posset: hæc sane conditio facit ut à me abire ista res possit, si scilicet pecuniam non solvero ad statum diem: Sed nihilominus eam vindicare possum & alienare, & ei servitutem imponere: Hujusmodi enim vindicatio, alienatio & impositio servitutis fieri cum sua causa intelligitur. *l. alienatio, de contra-*

hend. empt. l. non ideo. 66. de rei vind.

Sic res legata sub conditione non est hæredis perfecta, & nihilominus recte vindicatur, ab herede interim, imo alienatur & servitus ei imponitur, verum existente conditione vindicatio competit legatario. *l. si servus. 69. §. si servum. de leg. 1.* Alienatio irrita fiet & servitus imposita extinguetur. *l. 15. cum. 11. §. 1. ff. quemad. servit. amitt.*

Ad L. 206.

Pomponius libro. 9. ex variis lectionibus.

Iure naturæ æquum est, neminem cum alterius detrimento & injuria fieri locupletiolem.

A. It Ictus: Iure naturæ, id est, jure gentium *l. ut Cicero interpreta- tur. 3. offic. c. 3.)* æquum est neminem nec minorem, nec feminam, nec pupillum, nec alium quempiam cum alterius detrimento ac injuria, id est, jactura & damno fieri locupletiolem: Nihil igitur magis contra jus naturale est, quam ut quis cum alterius damno locupletetur, ut egregie disputat Cicero *lib. 3. offic.* Hinc fit ut pupillus, qui sine tutoris auctoritate mutuum accepit, & locupletior factus est, natura obligetur: Itaque si solverit, non repetet, ne alterius detrimento dicitur *l. 13. §. 1. l. 14. de condict. indeb.* Sic quoque ex defuncti delicto eatenus tenetur heres, quatenus locupletior factus est: Quod enim turpiter aut scelere quæsitum est, ad compendium heredis pertinere non debet, neque ferendum ut heres alieno scelere & alterius injuria diretur. *l. quod diximus. ff. quod met. caus. l. 1. de delict. privat.* Eandem quoque ob causam si Prædo in rem petitam utiles &

necessarias impensas fecerit, earum ratio habetur, vel officio Iudicis, vel exceptione doli. *l. plane ff. de petit. hered.*

At obijcitur quod quis in usucapione cum detrimento & jactura alterius videatur locupletari: Rep. usucapio nihil iniquitatis in se continet, quamvis enim pristinus Dominus damno & jactura afficiatur tamen facile ei jacturæ occurrere, & id damnum evitare poruisset, si diligens & bonus paterfam. fuisset, sufficiebat enim ei ad inquirendas res suas statuti temporis spatium. *l. 1. de usucap.* Itaque cum tam negligens & ignavus fuit, damnum suæ negligentiae acceptum ferat. Talis enim non videtur damnum sentire, qui id sua culpa sentit. *l. quod quis. 203. supra. h. t.*

Adde. Usucapio est species alienationis, Iam qui patitur rem suam usucapi, videtur eam alienare. *l. alienationis. de verb. sig.* Deinde quoque non ignorare oportet gradus quosdam esse in colligendo jure, & æquitate, nam sicut in rerum na-

na-

natura aliud alio melius & deterius est, ita juris & æquitatis regula alia superior, alia inferior. Conveniens autem est inferiorem regulam cedere superiori, arg l 1. §. ult. ff. de acq. & acq. plur. arcem. At hæc regula nostra quæ dicitur cum alterius detrimento neminem locupletari debere, pertinet ad privatum commodum & incommodum & unius vel alterius personam solam respicit, atque ita inferior est. Usucapio vero, quæ introducta est, ne rerum dominia essent in incerto d. l. 1. de usucap. Publicam utilitatem atque adeo statum Reipub. concernit. Ideoque superiori æquitatis regula nititur, proindeque par est, ut ista cedat huic, quia publica utilitas privatis commodis præferri debet. Imo cum usucapio ad publicam utilitatem pertineat, etiam cujusque privati inter est, eam esse constitutam, quia repub. stante res nostras ceteras salvas habere possumus, ea eversa neque nobis ipsis, neque rebus nostris locus est, & ut idem præclare scriptum est apud Livium lib. 6. decad. 3. Respub. incolumes & privatas res facile salvas præstat. Publica perdita tua nequaquam serves.

Rursus obijcitur: Quod naturaliter liceat in pretio emptionis & venditionis consentientibus sese circumscribere & circumvenire l. in causa 16. ff. de minor. Ergo videtur inde dicendum, quod jure naturæ etiam liceat cum alterius damno locupletari. Resp. Aliud est licere naturaliter decipere, aliud jure naturali. Jure naturali hoc non permittitur, quia id jus semper æquum. At permittitur naturaliter, hoc est, re ipsa & facto ipso in contra-

hendo alterum decipere, non autem personali circumscriptione. Naturaliter enim quid fieri dicimus, cum solum factum demonstramus, non jus naturale, ut qui edit, & bibit, alit, dormit, hoc ipsum facit naturaliter, nec tamen facit jure naturæ. Sic aliud est, dicere conjunctionem maris & fæminæ, naturalem esse, aliud juris naturalis. Naturalis enim est quælibet maris & fæminæ conjunctio, sed non juris naturalis, nisi ea, quæ fit cum ratione, quam nos matrimonium appellamus. l. 1. §. jus naturale. ff. de just. & jur. I icet igitur decipere naturaliter, hoc est, re ipsa & facto, seu *ἰσχυρῶς* ut Just. eam vocem in Novell. 97. exprimit, quod vetus interpretis vertit, negotiatione, Haloander vero, ut in commentariis fieri solet. Hoc enim natura & substantia contractus requirit, quia naturaliter vix possunt emptiones & venditiones contrahi, si pretii portio, & æqualitas cum æstimatione rei ad exactum iudicium revocetur. Nam experientia nos docet, ea esse hominum vitia ut nimis exacta in commerciis observatio, plurima & maxima incommoda secum adferat. Atque ita usu commerciorum utilitatemque publica sic exigente deceptio in contrahentibus permittitur, & tolleratur, non vero præcipitur, & approbatur à jure. Neque enim huic Juris præcepto (neminem lædere) convenit. Usque quaque circumventio, atque eo, ne sibi lex esset contraria non præcipit, sed permittit. At ne tamen grassaretur hominum calliditas ex arbitrio prorsus, modum medii pretii adhibuit, prohibita ultra cum deceptione.

Ad L. 207.

Ulpianus libro 1. ad legem Juliam & Papiam

Res judicata pro veritate accipitur.

Res Judicata differt à sententia: Res Judicata est lis seu negotium de quo sententia lata est, vel causa quæ per sententiam Iudicis definita est. *l. 1. de sent. & re judicat.* Sententia autem est ipsa controversiæ propositæ à iudice facta definitio, ipsa in quam absolutio & condemnatio. Quia vero hæc duo ita conjuncta sunt, ut separari nequeant, sæpius unum pro altero per metoniam accipitur. *tot. tit. C. de execut. rei iudic. & C. quib. res jud. non nocet.* Illud in controversiam vocatur an res dicatur judicata, si appellatum sit vel appellari possit? quidam ajunt, quidam negant: Quas deffensientes opiniones ita reconciliari posse puto, ut dicamus rem judicatam secundum naturalem vocis significationem, quæ à derivatione vel etymologia plerumque sumitur, etiam dici quando appellatum est vel appellari possit, atque hanc naturalem significationem interdum etiam usurpant juris nostri auctores, ut in *l. litigatoribus. C. de appell.* At secundum civilem & à legibus receptam significationem res judicata proprie dicitur, quæ non potest amplius appellatione revocari, atque ita plerumque accipitur in legibus, & in *l. eleganter. §. 1. de conduct. indeb.* Est igitur in *h. l.* nostra res judicata quæ elapsis decem diebus post sententiam latam nullo remedio potest attentari vel impugnari: Hujus rei judicatæ tanta est vis, ut pro veritate habeatur, sive bene sive male judicatum sit. *l. si judex. §. 5. ff. de re jud.* Itaque amplius non queritur de jure actoris, vel rei, sed de eo tantum quod est

judicatum unde scite Baldus ait, quod sententia quæ transivit in rem judicatam tantæ sit potentia ut verum in falsum, & falsum in verum mutet, non essentialiter sed quoad effectum. *in c. in presentia ext. de renunciat. n. 5.* Et ut altera natura jus facit & originem creat. *Cognol. l. h. n. 2.* Atque ita propter autoritatem judiciorum est receptum ne æstum agatur, & quod semel judicatum est rescindatur. *l. 2. C. sentent. rescind. non posse.* Et in immensum litigia trahantur, atque hæc ratio esse videtur, cur de re judicata transigere aut pacisci nisi donationis causa non liceat. *l. si causa. C. de transact.*

Exemplum hujus regulæ peti potest ex *l. ingenuum de stat. hominis.* ubi pro ingenuo habetur is quem judex ingenium pronunciat, licet revera fuerit libertinus. Sic patronus est quem judex pronunciat esse patronum. *l. si juramento ff. de jur. patro.* Filius est quem filium etiam pronunciat. *l. 3. ff. de lib. agnosc.*

Sunt tamen casus quibus res judicata pro veritate non habetur, nec sententia jus facit. 1. Est si sententia contineat manifestam iniquitatem, nam enim ipso jure nulla est. *l. 2. C. quand. provoc. non est necess. l. si expresim. 19 ff. de appell.* Menoch. *de arbit. jud. quæst. lib. 2. cas. 484. n. 8. 2.* Venales sententiæ, quæ in mercedem à corruptis iudicibus proferuntur, omnino nullæ sunt. *l. venale C. quand. provoc. non est necess. Menoch. d. lib. 3. cas. 343. 3.* Sententia contra solitum studicarium ordinem prolata auctoritatem sententiæ non obtinet. *l. prolata. l. ex stipulatu. C. de sent.*

& in-

COMMENTARIUS.

241

interloc. 4. In Criminalibus causis res
judicata ita pro veritate habetur, ut ta-
men veritati, de qua post condemnatio-
nem confiterit cedat. l. ejus. ff. de pau.
vide P. Fabrum. hic. v. 4. 13. 15.

Ad L. 208.

Paulus libro. 3. ad legem Juliam Papam.

Non potest videri desisse habere, qui nunquam habuit.

De h. l. tractavi ad l. 83. h. t.

Ad L. 209.

Ulpianus libro 4. ad leg. Juli. & Papi.

Servitutem mortalitati fere comparamus.

De h. l. vide quæ dixi ad l. 22. h. t.

Ad L. 210.

Licinnius Rufinus libro 2. Regularum.

*Quæ ab initio inutilis sunt institutio, ex post facto tractu tempore con-
valescere non potest.*

Huic legi satisfeci ad l. 29. h. t.

Ad L. 211.

Paulus libro 69. ad Edictum.

Servus Reipublicæ causa abesse non potest.

Hæc lex explicata est supra ad l. 22. h. t.

Soli Deo gloria.

I N D E X

Geminus Legum & Materiarum, quæ in hisce
commentariis explicantur.

Authore N. MANDEWYLL, Jcto.

A.

Antiqui juris regula quare dicantur, pag. 2. col. 2.

Antiquitas legum non hic abrogationem significat. ibid.

Abrogatis legibus uti non licet. ibid. à definitione sumendum initium pag. 3. colum. 1.

Ab omnib. officiis civilia remonent crimina, pag. 5. in text. l. 2.

Appellatio muneris latius patet quam officium, pag. 5. col. 1. in prin.

Administratio muneris politici non conceditur fœminæ. pag. 7. colum. 1.

Abstinentia impuberis à civilib. officiis, pag. 8. in pr.

Alia causa furiosor. pag. 12. in prin.

Autore tutore pupillus omnia agere potest, ibid.

Actus sine ejus autoritate obligetur. pag. 13. col. 2.

Animi destinatione agenda quomodo perficiantur, pag. 154 l. 76.

Actus legitimi quomodo vitiantur pag. 159 l. 77.

Actus eidem quomodo recipiantur. ibid.

*Ambiguitatib. pro dotib. responde-
re indige pag. 168 l. 85.*

*Audiendus qui sexagesimo primo
die venerit, pag. 179 l. 101.*

*Actiones temporales quamdiu per-
maneant, pag. 204 l. 139.*

*Actio cui competit, eidem etiam
exceptio, pag. 215 l. 15. §. 1. 2. 3.*

B.

Brevis enarratio per regulam fit. pag. 3. col. 1.

*Benigna interpretatio dubiorum pag.
125 l. 50.*

*Bis idem exigere non licet. pag.
125.*

Bona fides quid patiatur. ibid.

*Beneficium non datur invito, pag.
140 l. 69.*

*Bonæ fidei indicia sustinens cum
vi. ac metu consensui contrarium, ac
contra bonos mores. pag. 190 l. 116.*

*Bona fides tantundem præstat pos-
sidenti quàm Veritas, pag. 202 l. 136.*

*Bonæ fidei possessor, qui autore inad-
e comparavit. pag. 202 l. 137.*

Benig-

I N D E X.

Benignior interpretatio poenaliū.
pag. 214. l. 155. §. 2.

C.

Causa quasi coniectio regula est.
pag. 3.

Causae & effectus differunt at Ius
& regula. pag. 3. col. 1.

Commoda sequantur eum, quem in-
commoda. pag. 25. in pr.

Cepisse non videtur qui per exceptio-
nem removetur. pag. 32. in prin.

Calore iracundiae quod fit, quando
ratur. pag. 103. l. 48.

Civilibus officiis feminae eximun-
tur. pag. 5. in text. l. 3.

Citra mandatum mulier: non po-
test comparere. pag. 7. col. 2.

Cum mandato nomine liberorum po-
test comparere mulier. pag. 7. col. 2.

Cum tempus in testamento adjici-
tur, credendum. pag. 38. l. 17.

Circumventio alterius alii non prae-
bet actionem. pag. 104. l. 49.

Culpa caret, qui scit, sed prohibere
non potest. pag. 15. l. 50.

Causa cognita Praetor desideratur.
pag. 182. l. 105.

Cum Praetor in heredem dat actio-
nem, quatenus ad eum pervenit, suffi-
cit, si vel momento ad eum pervenit ex
dolo defuncti. pag. 198. l. 127.

Creditor qui permittit rem venire,
pignus dimittit. pag. 217. l. 188.

Consentire alienationi & alienare
eiusdem potestas. pag. 219. l. 165.

D.

Discrimen Iuris & Regulae. pag.
3. col. 1.

De ipraesenti debetur, in quib. dies
non ponitur. pag. 3. in pr. l. 1.

Doli exceptio quibus non noceat.
pag. 44. l. 19. §. non solet.

Dolum malum qui contractus reci-
pian. pag. 55. l. 23.

Dolum & culpam alii. ibid.

Dolum tantum depositum & pre-
carum. ibid.

Dolum & culpam Mandatum,
commodatum Vend. pignori acceptum.
dotis datio, ibid.

Donatio consulto dati. pag. 118.
l. 53.

Dolo non facit, qui suo jure utitur.
pag. 132. l. 55.

Debitor esse desinat quis pag. 138. l.
66.

Donari videtur, quod nullo jure co-
genere confeditur. pag. 165. l. 82.

Denegare & dare actionem & idem
potest. pag. 180. ad §. l. 102.

De domo sua nemo extrahendus.
pag. 180. l. 103.

Delicti aestimatio an crescat. pag.
204. l. 135. §. 1.

Damnum nemo facit, nisi id fecit
quod facere jus non habet. p. 212. l. 151.

Dejecit qui vel jussit, vel mandavit,
vel ratum habuit. pag. 213. l. 151. §. 1.

Defendens rem alienam numquam
locuples habetur. pag. 219. l. 166.

Data non videntur, quae portione ac-
cipientis non sunt. pag. 219. l. 167.

Ii Dolo

*Dolo malo non facit, qui jussu judi-
cis facit pag. 220. l. 167. s.*

*Damnum dat qui jubet dare, ejus
nulla culpa est cui parere necesse est. pag.
221. l. 169.*

*Dolo facit, qui petit, quod redditu-
rus. pag. 225. l. 173. s. 3.*

*Definitio omnis in jure periculosa.
pag. 237. l. 202.*

E.

*Ejus est nolle qui potest velle, expli-
catur. pag. 8. col. 1. & pag. 9.*

*Exceptiones duæ circa obligatorem
pupilli. pag. 13. col. 2.*

*Esse non vult heres, qui ad alium
transfert hereditatem. pag. 18. in prin.*

*Et testatum & intestatum decidere
ejusdemque juris permissio. pag. 19.*

*Expænalibus in patrem non datur
actio de peculio. pag. 126. l. 58.*

*Exprimens duas sententias sermo,
qua eligenda. pag. 138.*

*Extrahi potest domo quibusdam ca-
sibus pag. 181. col. 2.*

*Expromissor rei alienæ nemo mei
cum satisfactione. pag. 187. ad §. 3.
l. 110.*

*Ea quæ dari impossibilia sunt, quæ-
que in rerum natura non sunt pro non
adjectis habentur pag. 202. l. 135.*

*Ejus absentia qui reipublicæ causa
abest nemini damno. p. 205. l. 140.*

*Ex qua persona quis lucrum capit,
ejus & factum præstare debet. pag.
211. l. 149.*

Ex pluribus causis idem nobis deberi

*non potest, neque etiam nostrum esse.
pag. 218. l. 159.*

*Expressa nocent, non expressa non
nocent. pag. 234 l. 195.*

F.

*Fœminæ moventur ab officiis civi-
lib. pag. 5. in text. l. 2.*

*Fœminæ procuratores esse possunt
quibusdam casibus. pag. 7. col. 2.*

*Furiosus nullum negotium contra-
here possunt. pag. 12. in prin.*

*Facta nec pactis, nec stipulationibus
tollī possunt. pag. 82. l. 31.*

*Furiosi & ejus cui bonis interdi-
ctum eadem voluntas. pag. 96. l. 40.*

Fructus rei quid. pag. 146. l. 72.

*Factum quid videtur. pag. 148.
l. 72. 52.*

*Fraudis interpretatio quomodo fiat
pag. 171. l. 79.*

*Filiusfam. an possit retinere recupe-
rare. pag. 175. l. 93.*

*Famose actioni causa existimationis
preponenda. pag. 182. l. 104.*

*Faciens non faciendo non videtur
facere quod jussus, pag. 194. l.
121.*

*Facienda non faciens adversus ea vi-
detur facere, quæ non facit. ibid.*

*Furiosus absentis loco. pag. 195. l.
124.*

*Fructus restituendi per verbum re-
stitute. pag. 225. l. 174. s. 1.*

I N D E X.

G.

Generaliter quid probandum pag. 52. l. 22.

Gladii potestatem sibi datam nemo potest transferre. pag. 142. l. 70.

Generaliter quum de fraude disputatur quid consideretur. pag. 160. l. 78.

Generis pars speciem derogatur. pag. 162. l. 8.

Generalibus semper insunt specialia. pag. 210. l. 147.

H.

Habens actionem rem ipsam habere videt. pag. 36. l. 15.

Heredi quid non imputetur. pag. 43. l. 19.

Heres non lucrifaciet, si quid ex re defuncti ad eum pervenerit. pag. 90. l. 38.

Heres cuius potestatis, p. 127. l. 59.

Hereditas quid. pag. 133.

Hereditarie non fiunt actiones pœnales. pag. 188. l. 111. s. 1.

Heredis possessorem in omni loco habet Prætor. pag. 192. l. 117.

Heredi plus commodi nemo relinquit quam ipse habet. pag. 194. l. 10.

Hi qui in universum jus succedunt, heredis loco habentur. pag. 198. l. 128.

Hereditas postea adita quando continuetur. pag. 203. l. 138.

Habentis & possidentis fiat conditio. pag. 211. l. 50.

Heres in solidum tenetur in contrahentibus bon. fidei, vel quibus doli præstatio

inest. pag. 213. l. 151. s. 2.

Hereditum jura perinde habentur, ac si sub tempus mortis existissent. pag. 333. l. 193.

Heredes etiam per successionem longissimam ut principales heredes intelliguntur. pag. 234. l. 194.

Honestas in contentione servatur. pag. 235. l. 197.

I.

Imperio patris vel domini qui subest non creditur velle. pag. 10. in prin. & pag. seq. col. 1. & 2.

Infantia quid juris habeat. pag. 13. col. 1. inter se pugnant testatus & intestatus. pag. 19. in prin.

Jura sanguinis nullo jure civili dirimentum. pag. 21. in prin.

In obscuris minimum sequimur. pag. 22. in prin.

Id quod nostrum suis facto nostro non transfertur ad alium. p. 26. in prin.

In testamentis quomodo voluntates interpretandæ. pag. 31. in pr.

Iniqua conditio non debet inferri alteri per alterum. pag. 151. l. 74.

Ius Commune quæ non ledant. pag. 164. l. 81.

In ambiguis spectatur sententia proferentis. pag. 177. l. 96.

In omnibus pœnalibus iudiciis ætati, & imprudentiæ succurritur. 184. l. 108.

Imperitia culpæ annumeratur. pag. 200. l. 132.

Inventus nemo cogitur rem defendere. li 2. ic.

I N D E X.

re, pag. 214. l. 156.

In jus, vel dominum alterius succedens, ejus jure uti debet, p. 228. l. 177.

Ignorans causam quum non debeat petere dolo non facit, pag. 225. l. 777. §. 1.

Impossibile nulla obligatio, pag. 230. l. 185.

Imperia magistratus qui non paruit, dolo non caret, pag. 235. l. 199.

L.

L*egata transseuntia quomodo acquirimus, pag. 40. l. 18.*

Libertatis dubia interpretatio quam ferat responsionem, pag. 45. l. 20.

Libertate qui conveniuntur in id, quod facere possunt condemnantur, pag. 74. l. 28.

Lucrifactoris durior causa petitori, pag. 84. l. 33.

Licentia eadem absolvendi, & condemnandi, pag. 89. l. 37.

Locum facit beneficio conditio personae, pag. 138. l. 68.

Litem contestantium conditio quare non deteritur, pag. 168. l. 86. imo melior fit. ibid.

Libertas inestimabilis, pag. 183. l. 106.

Libertas omnibus rebus favorabilior, pag. 195. l. 22.

Locupletior non est factus, qui liberum acquisivit, pag. 197. l. 126. §. 1.

Libertatis & necessitudinis infinita estimatio, pag. 228. l. 176. §. 1.

M.

M*inimum etiam licet si cui plus licet, pag. 48. l. 21.*

Mora per alium, quo minus, quid fiat, pag. 91. l. 39.

Mandare creditur, quo non prohibet pro se intervenire, pag. 130. l. 60.

Moram facere quis non videatur, pag. 134. l. 63.

Mutare consilium in alterius injuri non licet, pag. 152. ad l. 75.

Mora ibi nulla est, ubi nulla petitio, pag. 170. l. 88.

Maxime in jure equitas spectanda, pag. 171. l. 90.

Minus semper est in eo, quod plus est, pag. 185. l. 110.

Mulieribus refractatis succurrendum, pag. 188. l. 110. §. 4.

Mutus si intellectum habet, potest videre respondere, quando non est opus voce, pag. 195. l. 124.

Melior est causa possidentis cum de lucro queritur, pag. 197. l. 126. §. 2.

Melior conditio nostra fit per servos, non deterior, pag. 201. l. 133.

Minus habet aut possidet, quum dolo malo quid factum, pag. 211. l. 150.

Mora cuique sua nocet, pag. 225. l. 173. §. 2.

Melioris conditionis non decore quam actor meus, pag. 226. l. 175. §. 1.

Minimum iniquitatis quod habet, eligitis, quoties nihil investigari FF. pag. l. 200.

Minus est actione habere, quam rem, pag. 236. l. 237.

Nec

N.

Non est imaginaria Venditio accedente pretio pag. 36.

Nec ex pratorio, nec ex solenni iure quicquam immutandum. p. 72. l. 26.

Nuptias consensu perfici. pag. 80. l. 300.

Negantib. se debere qua defensione liceat uti pag. 101. l. 43.

Non videtur quisquam id capere, quod necesse est alii restituere. p. 117. l. 51.

Natura cavillationis quæ. pag. 137. l. 65.

Non videtur amittere rem qua. pag. 166. l. 85.

Nemo dubitat solvendo videri eumque defenditur. pag. 176. l. 94.

Nulla actio cum servis, pag. 183. l. 107.

Non prohibens, cum prohibere non possit, nullum crimen patitur. 185. l. 109.

Nihil interest, ipso iure actionem non habeat, an per exceptionem infirmetur. pag. 188. l. 12.

Nemo alieno nomine lege agere potest. pag. 195. l. 123.

Nihil dolo creditor facit, quo suum recipit. pag. 198. l. 129.

Non fraudantur creditores, cum quid non accipitur à debitore, sed enim quid de bonis dimittitur. p. 201. l. 134.

Nemo ex suo delicto conditionem meliorem facit. pag. 201. l. 134. §. 1.

Nihil petendum ante tempus. pag. 230. l. 186.

Nec, nisi eo preterito, petendum. ib.

Nemo enim alterius damno locupletatur. 238. l. 296.

O.

Obscuriorum minima observatio est. pag. 22 l. 9.

Obligatio nulla cadit in personam servilem. pag. 50. l. 22.

Obscurioribus melius favere repetitioni quam adventitia lucro. pag. 99. §. in re obscura.

Omnia causa considerationem exigentia per libellum non expediuntur. pag. 142. l. 71.

Obscuritatum verisimilis inspectio. pag. 190. l. 114.

Obligatione liberatus potest videri cepisse. pag. 190. l. 115.

Omne licitum non est honestum. pag. 208. l. 144.

Omnibus quum prodest effectus etiam ad universos pertinet. pag. 210. l. 148.

Obligationum contrariis modis liberatio, acquisitio & amissio. pag. 213. l. 153.

Oneratur petitor cum per delictum duorum. & melior causa possessoris. pag. 213. l. 15.

Obeit cuique suum factum, non adversario. pag. 314. l. 155.

Obligatur neutro recepturus ab alio, quod præstiterit. pag. 222. l. 171.

Obscura voluntate manumittentis, favendum liberati, p. 228. l. 179.

P.

Patri quomodo competat actio filius fuerit emancipatus. p. 40. l. 15. l. 3. Plus

I N D E X.

Plus cautionis in re quàm persona.
pag. 70. l. 25.

*Pacta possunt immutare obligatio-
num causas,* pag. 72. l. 26.

*Pæne nomine quod exactum est non
restituitur.* pag. 110. l. 47.

*Plus juris nemo transfert ad alium
quàm ipse habet.* pag. 121. l. 54.

*Pasciscendo, nec legem dicendo, nec
stipulando cadere alteri quis potest.* pag.
149. ad §. 4 l. 73.

Pupillus pati posse non intelligitur.
pag. 187. §. 2. l. 110.

*Pupillus proximus pubertatis capatur
& injuriæ.* pag. 188. l. 111.

*Possessionem duntaxat amittens non
alienat.* pag. 193. l. 119.

*Possessor potior habetur in pari caus-
sa,* pag. 198 l. 128.

*Principalis causa quum non subsi-
sit, nec etiam quæ sequuntur, locum ha-
bent,* pag. 198. l. 129. §. 1.

*Pænales actiones concurrentes se in-
vicem non consumunt.* pag. 199. l. 130.

*Perfectum cujusque quid non videat-
ur esse.* pag. 204. l. 139. §. 1.

*Plus juris habere legatarium feudi,
quàm heredem, absurdum est.* pag. 218.
l. 160. §. 2.

*Propter necessitatem receptum non
trahitur ad argumentum.* p. 219. l. 162.

*Pactum ad officium non pertinens,
ratum non est.* pag. 221. l. 170.

*Pactum ambiguum contra vendito-
rem interpretandum.* pag. 223. l. 172.

*Principalis non consistente causa,
nec etiam consequens subsistit.* pag.
228. l. 178.

*Privilegia quædam causas sunt, quæ-
dam persone.* 234.

*Privilegia causas transeunt ad here-
dem.* ibid.

Privilegia persone non transeunt.
ibid.

2.

Qui cum alio contrahit conditio-
nem sibi exploratum habeat.
pag. 43. l. 19.

Quid consistat in pacto. p. 68. l. 24.

*Qui potest invitis alienari, etiam is
absentibus potest.* pag. 71. l. 26.

*Quo quid modo contrahitur, cò dis-
solvitur.* pag. 87. l. 35.

*Qui absolvere non potest, condem-
nare etiam non potest.* pag. 89. l. 37.

Quis non videatur defendere. pag.
117. l. 52.

Quando indebitum intelligatur.
pag. 166. l. 54.

Quis non videatur improbus. pag.
178. l. 99.

*Quæ jure contrahuntur, contrariò
jure pereunt.* pag. 179. l. 100.

Qui errant consentire non videntur.
pag. 192. l. 116. §. 2.

*Qui pretium numeravit non est
prædo,* pag. 196. l. 126.

*Qui dolo defuerit possidere pro possi-
dente damnatur, quia pro possessore do-
lus,* pag. 200. l. 131.

*Quod ipsis, qui contraxerunt ob-
stat, & successoribus obstabit.* pag.
208. l. 143.

Quis posse videatur. p. 226. l. 174.
Quod

I N D E X.

Quod quis si velit, habere non potest, repudiare non potest. ibid.

Quibus possit serius intervenire. ib.

Quod jussu alterius solvitur, pro eo sit quasi ipsa solvisset. pag. 229 l. 180.

Quod evincitur in bonis non est. pag. 252. l. 190.

Quasi viventi datum beneficium jam defuncto aestimatur, ibidem.

Qui nunquam habuit non potest. videri desisse. pag. 241. l. 208.

Qua ab initio fuit institutio ex post facto non convalescit. pag. 241.

R.

R *Ei interitu solvitur quoque obligat. pag. 87. ad l. 35. col. 2.*

Res acquisitæ, alio etiam quam contrario modo, amittuntur. pag. 87. l. 35. col. 2.

Rei ad se non pertinenti immiscere culpa. pag. 89. ad l. 36.

Res quod non permittitur, non debet auctori licere. pag. 99. l. 41.

Repetitio per errorem dati. p. 118.

Respicere domum suam quis potest. pag. 132. l. 61.

Raro accidentia quomodo computantur. pag. 135. l. 64.

Rei favorabiliores habentur, quam actores. pag. 196. l. 125.

Receptum contra rationem juris non trahitur ad consequentia. p. 205. l. 111.

Refertur ad universos, quod publice fit. pag. 217. l. 160 §. 1.

Res judicata pro veritate. pag. 240. l. 207.

S.

S *ervi pro quibus habeantur. pag. 83. l. 32.*

*Sequimur quicquid in contractibus. a-
ctum. pag. 85. l. 34.*

Solvuntur contractus initii etiam aliis mod. Novatione solut. comp. & pag. 87. l. 35. colum. 2. ad in.

Succedens habet causam ignorantie. pag. 100. l. 42.

Sue rei nec pignus, indepositum. pag. 108. l. 45.

Successio quæ duplici jure offertur quomodo accipienda. pag. 133. l. 91.

Sententia deportationis quid auferrat. pag. 173. l. 97.

Sequens ius publicum non capitur. pag. 191. l. 116. §. 1.

Surdus potest respondere ubi voce non est opus. pag. 195. l. 124.

Scientes non defraudantur. pag. 210. l. 145.

Servi tempore factum quando non proficit. pag. 210. l. 146.

Successori non debet nocere, quod movetur, movetur contra eum. pag. 217 l. 156. §. 2.

Semel accepta pœnalia judicia in beredes transitoria. pag. 219. l. 164.

Singulis non est concedendum, quod per Magistratum possit fieri. pag. 226. l. 176.

Subveniendum quando æquitas possit in solum. pag. 230. l. 183.

Singulis in solido debentur indivisibilia. pag. 233.

Si sine vitio initium cæperint, quæ in testamento acta, statim structus capiunt. pag. 236. l. 201.

Sua culpa quod damnum sentit, non intelligit damnum sentire. pag. 237. l. 203.

Servitus

I N D E X.

Servitus immortalitati comparamus. pag. 241. l. 209.

Servus Reip. causa abesse non potest. ib.

T.

T*ractu temporis non convalescunt, qua initio viriosa.* pag. 76. l. 29.

Titio in heredem domus quod ad pervenit pag. 108. l. 44.

Tutela quo redeat. pag. 147. l. 73.

Tutela & hereditas eodem perveniunt, pag. ibid.

Tutorem quis poterit dare. ibid.

Testamento scripta quae non intelligunt pro quibus habeantur p. 149. ad s. 3.

Testamentum quandiu valeat, legitimis heres non admittitur p. 171. l. 89.

Toto continetur pars. p. 180. l. 113.

Temporaria permutatio ius provinciae, non innovat. pag. 195. l. 123. §. 1. temporam.

Tacens non fatetur, sed tamen verum est cum non negare, p. 207. l. 142.

Tempora stipulationum quae spectent. pag. 210. l. 144. §. 1.

Totum non extorquendum in condemnatione personarum. p. 224. l. 173.

Testamenti vis solvitur, si nemo subeat hereditatem. pag. 229. l. 181.

Timoris boni non est iusta excusatio, non est. pag. 230. l. 184.

Tutius & iustius in re dubia boni quidam interpretationem facere. pag. 233. l. 193.

Tutoris dolus non nocet pupillis, pag. 285. l. 198.

V.

V*oluntas furiosi quae.* p. 69. l. 40.
Voluntas ejus, cui bonis interdictionum est. ibidem.

Vitiare non solent scripturas quae abundant. pag. 176. l. 94.

Vtriusque causa ratio lucris eum vertitur quis preferendus. pag. 178. l. 98.

Vitante Praetore faciens contra dictum facere videtur. p. 179. l. 102.

Vt verba conjuncta non sint sufficit alterutrum esse factum. pag. 187. l. 110. §. 3.

Vsucapere non potest qui in servitute est. pag. 193. l. 118.

Vbi non est opus voce matus intelliges videri potest respondere. pag. 195. l. 124.

Vni duo pro solido heredes esse non possunt. 267. l. 141. §. 1.

Vis publicae & privatae crimen incidit quod per vim fit. p. 212. l. 172.

Vim non facere videtur, qui iure suo utitur. pag. 214. l. 155. §. 1.

Vendere aliud, quam vendenti consentire. pag. 217. l. 160.

Vendendi concedendi etiam est, cui donandi. pag. 219. l. 163.

Vxorem praegnantem relinquens non videtur sine liberis discedere. pag. 231. l. 187.

Vbi pugnantia inveniuntur in testamento meritum raturae. pag. ibid.

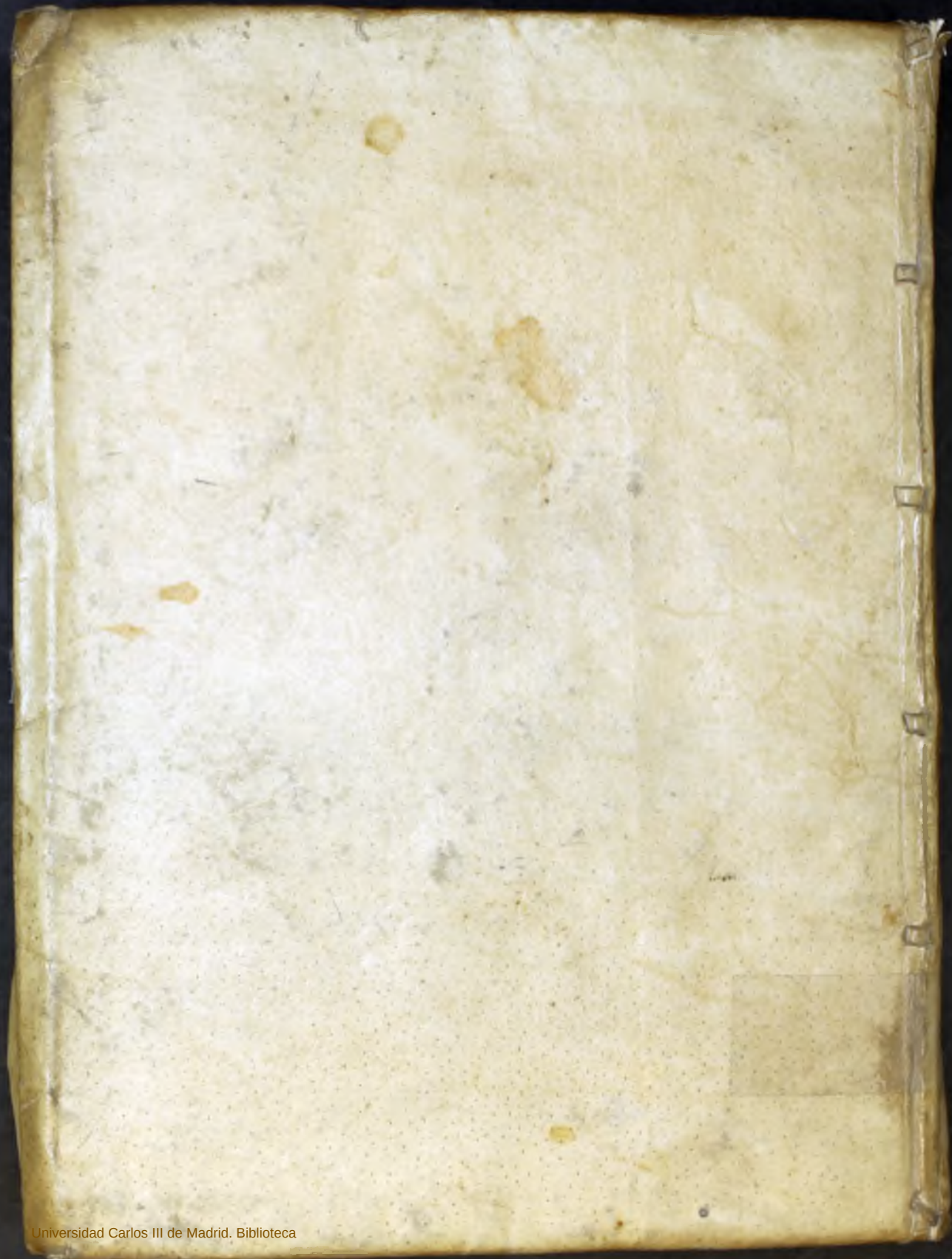
Velle, nec nolle pupillus sine auctoritate tutoris creditur. ibid.

F I N I S.

Mu

W-71

8.3

Libro de
Don Ruy
Diciembre

1189